

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETO
TEISĖS KATEDRA

LAURA MAČENSKIENĖ
(APLINKOSAUGOS TEISĖ)

UŽSTATO UŽ VIENKARTINIS PAKUOTES SISTEMA APLINKOS APSAUGOS
KONTEKSTE: TEISINIS REGULIAVIMAS IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: prof. dr. V. Šlapkauskas

Kaunas/2020

TURINYS

ĮVADAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	6
1. UŽSTATO UŽ VIENKARTINĖS PAKUOTES SISTEMOS TEISINIO REGULIAVIMO SAMPRATA.....	7
1.1. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos samprata	7
1.2. Užstato už vienkartinės pakuotes teisinio reguliavimo principai	14
2. UŽSTATO UŽ VIENKARTINĖS PAKUOTES SISTEMOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE.....	20
2.1. Bendrieji užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo bruožai	20
2.2. Gamintojų ir importuotojų teisės, pareigos ir atsakomybė vienkartinių pakuočių užstato sistemoje.....	24
2.3. Pakuočių pardavėjų teisės, pareigos ir atsakomybė vienkartinių pakuočių užstato sistemoje	29
2.4. Užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administratoriaus teisės, pareigos ir atsakomybė	32
2.5. Vartotojų siekiančių atgauti užstatą už vienkartinės pakuotes teisės, pareigos ir atsakomybė	36
2.6. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos kontrolės institucijų teisės, pareigos ir atsakomybė	37
3. UŽSTATO UŽ VIENKARTINĖS PAKUOTES SISTEMOS PRAKTINIAI ASPEKTAI LIETUVOJE	43
3.1. Teismų praktika susijusi su užstato už vienkartinės pakuotes sistemą reglamentuojančiais teisės aktais.....	43
3.2. Pakuočių surinkimo ir panaudojimo statistiniai duomenys iki užstato sistemos įvedimo vienkartinėms pakuotėms ir po įvedimo	47
3.3. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos empirinis tyrimas Lietuvoje.....	54
3.3.1. Empirinio tyrimo metodika	54
3.4.2. Empirinio tyrimo rezultatai ir analizė	56
IŠVADOS.....	68
PASIŪLYMAI	71
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	72
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	73
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	74
LITERATŪRA	75
PRIEDAI	78
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	79

IVADAS

Problema: Žmonių populiacijai didėjant didėja ir vartojimas, kas pasekoje susidaro vis daugiau įvairiausių atliekų, ypač atliekų kiekiai didėja, augant pramonei ir gerėjant žmonių gyvenimo lygiui. Atliekos sąlygoja sąvartynų ploto didėjimą, neigiamą poveikį aplinkai bei visuomenės sveikatai. Aplinka yra neatskiriama žmogaus gyvenimo dalis. Žmogaus gyvenimo kokybė priklauso nuo jį supančios aplinkos, todėl tinkamą aplinkos kokybę būtina išsaugoti ne tik dabartinės kartos, bet ir ateinančių kartų poreikiams užtikrinti. Aplinkos kokybei blogėjant, kuri neapsiriboja vienos ar net kelių valstybių sienomis, privedė prie susitelkimo daugeli valstybių pradėti spręsti šiai problemai. „1987 m. įsigaliojus Suvestiniam Europos aktui buvo įtraukta nauja antraštinė dalis „Aplinka“, kuri tapo pirmuoju bendros aplinkos politikos, kurios tikslas – išsaugoti aplinkos kokybę, apsaugoti žmonių sveikatą ir užtikrinti racionalų gamtos išteklių panaudojimą, teisiniu pagrindu”¹.

Kasmet augant vartojimui auga ir žaliavų² poreikis, didėja aplinkos tarša. Į sąvartynus pakliūna ir tos atliekos, kurias galima būtų panaudoti, kaip žaliavą kitiems gaminiams – tausojant gamtinius išteklius ir energijos sąnaudas. Šiuo metu išteklių naudojimas yra netvarus. Suvartojama ir išgaunama daugiau žaliavų nei mūsų planeta gali suteikti per ilgą laiką. Atkreiptinas dėmesys į plastiko naudojimą – jis nepakankamai perdirbamas ir daugybė plastiko gaminių atsiduria vandenynuose ir jūrose bei daro didelę žalą. Per keletą pastarųjų dešimtmečių Europoje plastiko gamyba išaugo – nuo 1,5 mln. tonos (1950 m.) iki 322 mln. tonų (2015 m.), o plastiko gamyba pagal naudojimo sritį sudaro 40 proc. pakuočių plastiko.³ Ateitis nebegali būti kuriama pagal principą „imti, gaminti, išmesti“, nes daugelis gamtos išteklių yra baigtiniai, todėl Europos Sąjunga (toliau - ES) pradėjo siekti žiedinės ekonomikos – „siekiama kuo ilgiau išlaikyti produktų ir medžiagų vertę, išmesti kuo mažiau atliekų ir naudoti kuo mažiau išteklių, o produktui atgyvenus, išteklius išlaikyti ekonomikos cikle, kad jie galėtų būti dar ne kartą naudojami naujai vertei sukurti“⁴. Panaudotos pakuočių atliekos tokios kaip: plastikas, stiklas, metalas surinktos ir perdirbtos gali sėkmingai atgimti sukuriant naujus produktus ir išvengiant aplinkos taršos. „Tam, kad būtų pasiekta maksimali aplinkosauginė, socialinė, ekonominė atliekų tvarkymo nauda ir užtikrintas ambicingo žiedinės ekonomikos modelio įgyvendinimas, svarbu ne

¹ „Aplinkos politika: bendrieji principai ir sistema“ Europos Parlamentas, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_2.5.1.pdf

² **Žaliava** - pagrindinė medžiaga (pvz: plastikas, stiklas, metalas.), kurią perdirbant pagaminamas galutinis arba tarpinis produktas. Visuotinė lietuvių enciklopedija, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://www.vle.lt/Straipsnis/zaliava-110596>

³ „Plastiko atliekos ir jų perdirbimas ES: faktai ir skaičiai“, Naujienos Europos Parlamentas, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20181212STO21610/plastiko-atliekos-ir-ju-perdirbimas-es-faktai-ir-skaiciai>

⁴ „Žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinys. Klausimai ir atsakymai“ Europos Komisija, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/MEMO_15_6204

tik formuoti kryptingą atliekų tvarkymo politiką, tačiau ir diegti veiksmingas priemonės, įgalinančias reguliuoti įvairius su atliekų tvarkymu susijusius procesus⁵, todėl Europos Sąjunga kelia vis didesnius tikslus⁶ valstybėms narėms, kad antrinių žaliavų būtų perdirbti vis didesni kiekiai ir medžiagos, kurias galima perdirbti nebūtų paliekamos atliekų hierarchijos žemesniuose lygmenyse.

Aktualumas: Europos Sąjungos valstybės narės, kad pasiektų ES išskeltus uždavinius pakuočių atliekų tvarkymo srityje, kuria nacionalinėje teisėje pakuočių atliekų tvarkymo sistemas. Viena iš tokių sistemų yra vienkartinių pakuočių rinkimas įvedus užstatą. Šią sistemą 2016 m. vasario 1 d. įsivedė Lietuvos valstybė.⁷ Užstato sistema už vienkartinės pakuotes yra nauja sistema Lietuvoje, todėl labai aktualu išnagrinėti, kaip ji veikia. Šiame darbe bus nagrinėjamas Lietuvos valstybės atvejis.

Darbo naujumas ir temos iširtumas: Užstato už vienkartinės pakuotes sistema yra pakankamai nauja ir nagrinėjančių teisės mokslininkų straipsnių, darbų šia tema beveik nėra, tik N. Toja nagrinėjo užstato sistemą. Lietuvos teisininkų darbai, kuriuose nagrinėjami tam tikri aktualūs šia tema aspektai – P. Baltrėnas atliekų skirstymas pagal šaltinius, E. Monkevičius atliekų tvarkymas, R. Minalga atliekų surinkimas, L. Meškys „teršėjas moka“ principas, Zenonas Venckus darnus vystymasis, Karolina Skorpskaitė ir Algis Junevičius žiedinės ekonomikos modelis. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos naujumas suponuoja būtinybę panagrinėti teisinį reguliavimą ir praktinius aspektus Lietuvoje.

Darbo tikslas: Atskleisti užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinį reguliavimą ir praktinius aspektus aplinkos apsaugos kontekste.

Tyrimo objektas: Vienkartinių pakuočių užstato sistema aplinkos apsaugos kontekste.

Uždaviniai:

- Išnagrinėti užstato už vienkartinės pakuotes teisinio reguliavimo sampratą;
- Išnagrinėti užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinį reglamentavimą Lietuvoje;

⁵Karolina Skorupskaitė ir Algis Junevičius, „Atliekų tvarkymo politikos formavimas Lietuvoje taikant žiedinės ekonomikos modelį“, *Viešojo politika ir administravimas* 16, 1 (2017): 95,

<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14682/4597-10185-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁶„Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/852 kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų“, nustatyti tikslai iki 2025 m. gruodžio 31 d. mažiausiai 65 % visų pakuočių atliekų (pagal svorį) turi būti perdirbama. Minimalūs pakuočių atliekų medžiagos perdirbimo tikslai (pagal svorį): plastikas – 50 %, stiklas – 70 %; juodasis metalas – 70 %, aliuminis – 50 %. Iki 2030 m. gruodžio 31 d. mažiausiai 70 % visų pakuočių atliekų (pagal svorį) turi būti perdirbama. Minimalūs medžiagos perdirbimo tikslai: plastikas – 55 %, stiklas – 75 %, juodasis metalas – 80 %, aliuminis – 60 %. EUR-LEX, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d.,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0852&from=LT>

⁷„Dėl užstato už vienkartinės pakuotės vieneta dydžio patvirtinimo, Nr. D1 – 705“, TAR, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0e1b1f516bfb11e5906bc3a96c765ff4>

- Išnagrinėti vienkartinių pakuočių užstato sistemos praktinius aspektus Lietuvoje.

Tyrimo metodai: Tyrimas atliktas naudojant šiuos metodus: *dokumentų analizės metodu* išnagrinėti mokslinės literatūros ir kitos informacijos apie užstato už vienkartinės pakuotes sistemą ir jos sampratą šaltiniai, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys užstato už vienkartinės pakuotes sistemos veikimą; *lyginamosios analizės metodu* išnagrinėti pakuočių surinkimo ir panaudojimo statistiniai duomenys iki užstato sistemos įvedimo ir po įvedimo (2004 m - 2019 m. laikotarpiu); *anketinės apklausos metodu* apklausti 288 respondentai ir gauti duomenys atskleidžia kaip funkcionuoja užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje ir kaip ją vertina Lietuvos gyventojai; *loginis – analitinis metodas* taikomas nagrinėjant teismų praktiką, taip pat šio metodo pagalba darbe daromi apibendrinimai bei formuluojamos išvados.

Darbo struktūra: Darbą sudaro įvadas, santrumpų sąrašas, trys pagrindinės struktūrinės dalys, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka ir anotacija lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje darbo dalyje analizuojama užstato už vienkartinės pakuotes sistemos samprata, užstato už vienkartinės pakuotes teisinio reguliavimo principai. Antroje dalyje vadovaujantis Lietuvos Respublikos nacionaliniais teisės aktais analizuojami užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reguliavimo bendrieji bruožai, gamintojų, importuotojų, pardavėjų, užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriaus ir vartotojų, teisės, pareigos ir atsakomybė. Trečioje dalyje analizuojama teismų praktika susijusi su užstato už vienkartinės pakuotes sistemą reglamentuojančiais teisės aktais, analizuojama pakuočių surinkimo ir panaudojimo statistiniai duomenys iki užstato sistemos įvedimo vienkartinėms pakuotėms ir po įvedimo, pateikiami atlikto empirinio tyrimo rezultatai, kurie atskleidė kaip funkcionuoja užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje ir kaip ją vertina Lietuvos gyventojai. Darbe pateikta 31 paveikslai. Darbo pabaigoje pridėtas 1 priedas.

Darbo ginamasis teiginys: Įvesta užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje užtikrino aplinkos apsaugos kokybės pagerinimą – paskatino pradėti rūšiuoti vienkartinės pakuotes tuos, kurie iki šiol to nedarydavo, todėl naudinga šią sistemą plėsti.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AAA – Aplinkos apsaugos agentūra

ES – Europos Sąjunga

LR – Lietuvos Respublika

USAD – Užstato sistemos administratorius

1. UŽSTATO UŽ VIENKARTINES PAKUOTES SISTEMOS TEISINIO REGULIAVIMO SAMPRATA

1.1. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos samprata

Daugėjant pasaulyje žmonių, didėja vartojimas ko pasekoje daugėja atliekų, kurios blogina gamtinę aplinką.

Siekiant apsaugoti aplinką nuo jos bet kokio kenksmingo ūkinio ar antropogeninio poveikio, užtikrinti aukšto lygio jos kokybę ir tuo pagrindu sveikas bei saugias visuomeninės gyvenimo ir raidos sąlygas, taupų ir racionalų gamtos išteklių naudojimą, taip pat tarpvalstybinių regioninių ir pasaulinio lygio aplinksaugos problemų sprendimą, yra kuriamos teisinės, organizacinės, techninės ir biologinės priemonės.⁸

Zenonas Venckus pagrindinius aplinkos apsaugos teisės **tikslus ir uždavinius** išskiria šiuos:

1. Tikslai:

- Apsaugoti natūralią gamtinę aplinką (žemės gelmes, vandenį, orą, augaliją ir gyvūniją) nuo bet kokio kenksmingo ūkinio ir antropogeninio poveikio;
- Užtikrinti racionalų ir taupų gamtos išteklių naudojimą bei išsaugojimą ateities kartoms;
- Užtikrinti sveikas gyvenimo ir raidos sąlygas visuomenei, aukšto lygio gamtinės aplinkos kokybę.
- Apsaugoti nacionalinės ir tarptautinės reikšmės gamtos objektus;
- Išlaikyti ekosistemų funkcionalumą.

2. Uždaviniai:

- Paruošti reikiamą teisinę bazę, kuria remiantis būtų galima įgyvendinti aplinkos apsaugos politikos išsikeltus tikslus;
- Sudaryti prielaidas ekonominiam augimui, išgaunant švarią, sveiką aplinką ir biologinę įvairovę;
- Teisinės atsakomybės taikymas pažeidėjams;
- Aplinkosaugos pažeidimų prevencija.⁹

Aplinkos tarša fizinių, cheminių ir biologinių teršalų patekimas į aplinką, kurie neigiamai veikia žmogų, kitus gyvuosius organizmus ir fizinius aplinkos komponentus.¹⁰

⁸ Eduardas Monkevičius ir kt., *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 21.

⁹ Zenonas Venckus, *Aplinkos apsaugos teisė* (Šiaulių universitetas, 2015), 15.

¹⁰ Pranas Baltrėnas ir kt., *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Technika, 2008), 46.

Aplinkos taršos šaltiniai pagal kilmę paprastai skirstomi į dvi stambias grupes:

1. Gamtinius (pvz. ugnikalnių išsiveržimai, miškų ir krumynų gaisrai, gamtiniai krituliai, cheminių medžiagų išplovimas iš dirvožemio ir kt.)
2. Antropogeninius. Kuri kelia didžiausią pavojų gyvajai gamtai ir žmogui. Ji skirstoma į dvi stambias grupes:
 - a) Stacionarieji taršos šaltiniai. Tai įvairūs pramonės, žemės ūkio, energetikos ir kiti įvairios paskirties objektai (pvz. įvairių atliekų savartynai).
 - b) Mobilieji taršos šaltiniai. Tai įvairios judančios transporto priemonės su vidaus deginimo varikliais – lengvieji ir krovininiai automobiliai, laivai, lėktuvai ir kt.¹¹

Dar 2008 metais pavojingiausia taršos forma buvo pripažinta tarša atliekomis.¹² Jei ši tarša nebus neutralizuojama tai guls ant busimų kartų pečių.

Atliekos gamybiniuose procesuose panaudotų medžiagų ir žmogaus veikloje nebetinkami vartoti likučiai, kurie tiesiog yra išmetami (išskyrus išleidžiamus į aplinkos orą ir vandenį teršalus ir nuotekas).¹³

Visas atliekas galima suskirstyti į dvi dideles grupes:

- Pavojingąsias. Skirstomos pagal numatomus jų tvarkymo būdus į 3 grupes: a) degintinas; b) tvarkytinas cheminiais ir fizikiniais būdais c) deponuotinas.
- Nepavojingąsias. Skirstomos į: mineralinių žaliavų, organines, buitines, antrines žaliavas, statybinių medžiagų ir kitas nepavojingas atliekas.¹⁴

Atliekas pagal jų atsiradimo šaltinį galima suskirstyti į 3 stambias grupes:

- 1) Komunalinės (buitinės, komercinės, institucijų, statybinės, municipalinių tarnybų, atliekų tvarkymo įmonių)
- 2) Gamybos;
- 3) Žemės ūkio.¹⁵

Buitines ir komercines atliekas sudaro organinės ir neorganinės frakcijos:

- Organinė atliekų dalis: maisto atliekos, visų rūšių plastikai, visų rūšių popierius, kartonas, oda, guma, tekstilė, mediena ir kt.
- Neorganinė atliekų dalis: stiklas, porceleninių ir molinių indų duženos, juodieji ir spalvotieji metalai, šiukšlės – purvas.¹⁶

¹¹ Pranas Baltrėnas ir kt., *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Technika, 2008), 48.

¹² Vida Marija Rutkoviėnė ir Nomedas Sabienė, *Aplinkos tarša* (Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008), http://dSPACE.lzuu.lt/bitstream/1/548/1/Aplinkos%20tarsa.%20Rutkoviene,%20Sabiene_1.pdf

¹³ Zenonas Venckus, *Aplinkos apsaugos teisė* (Šiaulių universitetas, 2015), 135.

¹⁴ Vida Marija Rutkoviėnė ir Nomedas Sabienė, *Aplinkos tarša* (Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008), http://dSPACE.lzuu.lt/bitstream/1/548/1/Aplinkos%20tarsa.%20Rutkoviene,%20Sabiene_1.pdf

¹⁵ Pranas Baltrėnas ir kt., *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Technika, 2008), 277.

Pakuočių atliekos, kurios susidaro komunalinėje srityje yra specifinė atliekų rūšis, priklausanti įvairių atliekų rūšių grupėms.¹⁷

Pakuotė tai konteineris produktui - apimantis konteinerio fizinę išvaizdą įskaitant formą, ženklavinimą etiketėmis, dizainą ir naudojamas medžiagas.¹⁸

Pakuotės yra skirstomos pagal įvairius kriterijus:

1. **Pagal paskirtį** išskiriamos 3 pakuočių kategorijos (grupės):

- a) Prekinė (pirminė) pakuotė. Tai tokia pakuotė, į kurią yra produktas supakuotas. Dažniausiai pakuotė atskiriama tik vartojant produktą, o po to lieka tuščia. Jei pažeistume pirminę pakuotę, dažniausiai pažeistume ir patį gaminį, į kurią jis supakuotas. Pvz.: vandens buteliukas, sausainių pakelis;
- b) Grupinė (antrinė) pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri sugrupuoja keletą vienodų prekių ir kurią galima nuimti nepažeidus pirminės pakuotės. Pvz.: daugkartinio naudojimo plastikinė gėrimų dėžė, plėvele apsukti vandens buteliai;
- c) Transporto (tretinė) pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri palengvina supakuotų prekių gabenimą ir apsaugo jas nuo pažeidimo. Pvz.: medinės paletės.

2. **Pagal sudėtį** išskiriamos 3 kategorijos:

- a) Paprastoji pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri yra pagaminta iš vienos medžiagos. Pvz.: plastikos, stiklo, metalo ar popieriaus;
- b) Kombinuota arba daugiasluoksnė pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri sudaryta iš skirtingų medžiagų, kurios viena nuo kitos negali būti atskirtos rankomis. Pvz.: pieno ar sulčių pakuotės, pagamintos sulydant popierių, plastiką bei foliją;
- c) Sudėtinė pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri sudaryta iš skirtingų medžiagų, kurios viena nuo kitos gali būti atskirtos rankomis. Pvz.: popierinė arbatos dėžutė, aptraukta plastikine plėvele.

3. **Pagal naudojimo dažnumą** išskiriamos 2 kategorijos:

- a) Vienkartinė pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri yra skirta vienkartiniam panaudojimui, o po to pakuotė yra išmetama. Pvz.: stikliniai, plastikiniai buteliai;
- b) Daugkartinė pakuotė. Tai tokia pakuotė, kuri gali būti naudojama daugiau kaip vieną kartą. Pvz.: stikliniai, plastikiniai buteliai, kurie yra išplaunami ir vėl papildomi.

¹⁶ Pranas Baltrėnas ir kt. *Aplinkos apsauga* (Vilnius: Techika, 2008), 277.

¹⁷ Rimgaudas Minalga, *Atliekų šalinimo logistika* (Vilnius: Justitia, 2010), 31.

¹⁸ Arun Kumar Agariya, Ankur Johari, Hitesh K Sharma Agariya, Udit N S Chandraul, Deepali Singh, „The Role of Packaging in Brand Communication” *International Journal of Scientific & Engineering Research* 3, 2 (2012), 1.
<https://www.ijser.org/researchpaper/The-Role-of-Packaging-in-Brand-Communication.pdf>

4. **Pagal medžiagą** iš kurios pagaminta pakuotė išskiriamos 9 kategorijos:

- a) Stiklinė. Dažniausiai iš stiklo gaminami įvairiausi buteliai. Stiklas gali būti įvairiausių spalvų, kurių dažniausios – bespalvė, ruda ir žalia, tai priklauso nuo medžiagų, kurių pridedama pakuotės gamybos metu. Stiklas gali būti perdirbamas 100 % neribotą kiekį kartų, neprastėjant jo kokybei, tai yra itin draugiška žaliava aplinkai.
- b) Plastikinė. Šiuo metu tai viena iš populiariausiai naudojamų pakuotės rūšių, kadangi tai labai patvari medžiaga. Į plastikines pakuotes pakuojami įvairiausi gaminiai: nuo maisto produktų iki buitinių prekių ir t.t. Tačiau plastiko atliekomis užterštumas yra viena didžiausių globalių aplinkosauginių problemų, nes jis nėra biodegraduojanti medžiaga, t.y. nepūva.
- c) PET (polietilentereftalatas). Tai vienas iš labiausiai tinkamų perdirbimui plastikų. Iš šios medžiagos dažniausiai gaminami plastikiniai buteliai gėrimams, kadangi ji labai lengva, tačiau stipri ir atspari.
- d) Popierinė (kartoninė). Popieriaus pakuotės dažniausiai naudojamos maisto gaminiams ir kitokiai produkcijai pakuoti, o kartoninės dėžės skirtos apsaugoti daiktus juos gabenant.
- e) Metalinė. Metalinės pakuotės dažniausiai gaminamos iš aliuminio ir plieno. Gaminamos įvairių dydžių ir formų, nes naudojamos tiek mažmeninėje tiek didmeninėje prekyboje.
- f) Medinė. Iš medžio dažniausiai gaminamos paletės ar dėžės, skirtos prekių transportavimui. Taip pat gaminamos medinės arbatos dėžutės, gėrimų, saldinių ar vaisių pakuotės. Metalinės pakuotės gali būti neribojamai perdirbtos.
- g) Kombinuota. Kombinuota pakuotė pagaminta iš skirtingų medžiagų, kurios viena nuo kitos negali būti atskirtos rankomis ar naudojant paprastas fizines priemones. Šios pakuotės pagrindas – plastikas, dažniausiai būna pagamintas iš plastiko ir aliuminio sluoksnių. Ši pakuotė maksimaliai apsaugo produktą nuo išorinio poveikio, nes yra labai tvirta ir patvari. Pvz.: kavos pakuotės, ledų pakeliai.
- h) Kombinuota (vyraujanti medžiaga popierius). Tai sulčių ir pieno kartoniniai pakeliai (Tetra Pak). Šios pakuotės pagamintos iš popieriaus (apie 74%), plastiko (apie 22%) ir aliuminio (apie 4%) sluoksnių, kurie leidžia apsaugoti skysčius, esančius pakuotės viduje.

- i) Kita. Šiai pakuočių rūšiai priskiriamos medžiagos, kurių nerandame tarp 8 pagrindinių kategorijų. Pvz.: keramikiniai, moliniai indai, medžiaginiai maišeliai.¹⁹

Nerūšiuotos atliekos, patekusios į gamtą, kelia dideles ekologines problemas, nes atliekos ilgai irsta: stiklas – 900 metų, plastikas – 200 metų, metalas – 90 metų, popierius - 2 metai.²⁰

Atliekas rūšiuoti būtina dėl šių priežasčių:

- „Siekiant sumažinti aplinkos taršą;
- Sukaupti papildomų materialių išteklių;
- Taupyti gamtos išteklius;
- Sumažinti energijos išteklių perdirbant atliekas;
- Sumažinti atliekų tvarkymo išlaidas.“²¹

Aktualu apžvelgti kiek galima sumažinti aplinkos taršą, energijos sąnaudas, sutaupyti gamtos išteklių rūšiuojant stiklą, metalą ir plastiką:

- Jei stiklinė pakuotė yra gaminama iš stiklo duženų, 50% sumažinama vandens tarša bei oro tarša, energijos sąnaudos yra maždaug 35% mažesnės: perdirbus 1000 tonų stiklo, sutaupoma iki 315 kg anglies dioksido, kuris būtų išsiskyręs gaminant gaminius iš naujų žaliavų;
- Metalinių pakuočių per metus pagaminama apie 85 milijardus, o kiekvienas ES gyventojas sunaudoja net 4 metalines pakuotes per savaitę. Metalinės pakuotės gali būti neribojamai perdirbtos. Gyventojai dažniausiai naudoja įvairias maisto bei kitiems gaminiams skirtas skardines. Perdirbant aliuminį šis išlydomas ir vėl tampa naudinga žaliava – šitaip gamybos procese sutaupoma net iki 95 % energijos. Aliuminio gamybai dar naudojamas boksitas, kuris išgaunamas kertant atogrąžų miškus – dėl to atsiranda grėsmė gyvūnų ir augalų rūšims;
- Į vandenynus kasmet patenka apie 8 milijonai kubinių metrų plastiko atliekų. Dauguma plastikinių gaminių yra gaminami iš neatsinaujinančių gamtinių išteklių, o plastikų gamybai suvartojama apie 8% visos pasaulyje išgaunamos naftos, todėl labai svarbu plastiką rūšiuoti, perdirbti, bei stengtis sumažinti bereikalingą plastikinių pakuočių naudojimą. Iš perdirbto plastiko gaminami įvairiausi gaminiai: naujos pakuotės, vamzdžiai, net rūbai ar asfaltui tinkamos medžiagos.

¹⁹ „Pakuočių rūšys“, Žalioji taškas, žiūrėta 2020 balandžio 3 d., <http://zaliasistaskas.lt/pakuociu-rusys.html>

²⁰ Rimgaudas Minalga, *Atliekų šalinimo logistika* (Vilnius: Justitia, 2010), 29

²¹ Ten pat, 63.

- Perdirbant vieną toną plastikinių butelių, sutaupoma net iki 3,8 barelių naftos. Iš PET perdirbtos medžiagos gaminamos naujos pakuotės gėrimams, buitinėms valymo priemonėms ir t.t. Kai kurie gamintojai jau dabar butelius gamina panaudodami iki 100% perdirbtų medžiagų. Perdirbus PET taip pat gaminami sintetiniai pamušalai, kilimai, drabužių audiniai. Pakanka perdirbti vos penkis 2 litrų butelius, kad būtų galima pagaminti pakankamai poliesterio 1 kvadratinio metro kilimėliui.²²

Atliekų rūšiavimas susidarymo vietoje, kai atliekas rūšiuoja gyventojai, mažina atliekų tvarkytojų išlaidas ir taip gaunama palyginti švarių antrinių žaliavų. Tai vienas iš efektyviausių būdų antrinių žaliavų kiekiui padidinti. Tokia rūšiavimo sistema reikalauja sukurti tinkamą infrastruktūrą ir aktyviai bendradarbiauti su gyventojais. Atliekų rūšiavimo susidarymo vietoje efektyvumas priklauso nuo trijų pagrindinių veiksnių: 1) patogumo; 2) informacijos; 3) motyvacijos. Taip pat labai sarbu ir antrinių žaliavų surinkimo vietų artumas, atliekų išvežimo dažnumas ir kiti veiksniai.²³

Pakuočių atliekų surinkimas atliekamas jas rūšiuojant pagal medžiagų, iš kurių jos pagamintos, rūšis. Pakuočių atliekoms surinkti ir surūšiuoti daug įtakos turi visuomenės požiūris į aplinkos apsaugos problemas ir bendrą tvarką, todėl turi būti skiriamas ypatingas dėmesys gyventojų informacijai ir švietimui.²⁴

Sėkmingam perdirbimo funkcionavimui būtini tokie papildomi etapai – atliekų komponentų atskyrimas, rūšiavimas, išrūšiuotų medžiagų paruošimas perdirbimui ir pakartotinai gamybai.²⁵

„Atliekų surinkimas yra viena iš pagrindinių atliekų ūkio veiklos etapų, kuris lemia tolesnes atliekų apdorojimo ir panaudojimo galimybes. Atliekų surinkimo organizavimas – būdai ir metodai atskirose pasaulio šalyse yra labai skirtingi. Ekonomiškai stiprios šalys (Vokietija, Japonija, JAV) naudoja pažangias atliekų surinkimo sistemas, kurios jungia organizacines ir technines priemones, leidžiančias tinkamai spręsti atliekų šalinimo uždavinius. Rytų Europos posovietinėse šalyse šių sistemų diegimas yra tik pradinėje stadijoje, o ir kuriose pasaulio regionuose atliekų rinkimo ir jų panaudojimo klausimams visiškai neskiriama dėmesio. Savaime suprantama, kad atliekoms surinkti ir toliau jas apdoroti reikia didelių organizacinių pastangų, techninių priemonių ir investicijų. Tačiau įvertinant tai, kad atliekų surinkimas ir jų

²² „Pakuočių rūšys“, Žaliasis taškas, žiūrėta 2020 balandžio 3 d., <http://zaliasistaskas.lt/pakuociu-rusys.html>

²³ A. Spruogis ir B. Jaskėlevičius, *Atliekos ir jų tvarkymas* (Vilnius: Technika, 2000), 209.

²⁴ Rimgaudas Minalga, *Atliekų šalinimo logistika* (Vilnius: Justitia, 2010), 31-32.

²⁵ Bronius Jaskėlevičius, *Terminis atliekų apdorojimas* (Vilnius: Technika, 2009), 22.

panaudojimas leidžia išspręsti daugybę ekonominių ir aplinkosaugos problemų, atliekų ūkiui funkcionuoti ir plėtrai pasaulyje skiriama daug dėmesio²⁶

„Atliekoms rūšiuoti naudojami įvairių tipų konteineriai ir talpos, kurios jų naudojimo vietose yra ištuštinamos – atliekos išberiamos į specialius automobilius. Jais atliekos pristatomos į saugojimo, perdirbimo ar panaudojimo vietas. Nerūšiuotos atliekos kurių susidaro namų ūkyje, dažniausiai vežamos į savartynus arba vietas, kur jos yra panaudojamos (pvz., deginamos).“²⁷

„Konteinerinės pakuočių atliekų surinkimo sistemos pradininkė Europoje yra Vokietija. Iš pradžių naudotos pakuotės buvo renkamos į spalvotus maišus, tai buvo dabartinės konteinerių sistemos pradžia. Panaudotų pakuočių surinkimas Vokietijoje yra nuolat tobulinamas. Pavyzdžiui, ant plastmasinių butelių, skirtų mineraliniam vandeniui arba kitiems gaiviesiems gėrimams dedamas specialus spaudas „Pfand“ reiškiantis užstatą. Su tokiu spaudu tuščios pakuotės parduotuvėse keičiamos perkant naują gaminį, įskaitant jų kainą į perkamą, arba sumokama už ją apie 15 euro centų (priklausomai nuo pakuotės talpos). Pakuotės be specialaus spaudo renkamos į plastmasinėms pakuotėms skirtus konteinerius. Tokia pakuočių surinkimo sistema skatina gyventojus jas rinkti ir nenukreipti į komunalinių atliekų srautą.“²⁸

„Vertinama, kad gėrimų pakuotės sudaro apie 20 proc. bendro pakuočių kiekio pagal svorį, todėl šių pakuočių atliekų tvarkymui teikiamas išskirtinis dėmesys. Tradiciškai gėrimai buvo pilstomi į daugkartinio naudojimo pakuotes, kurioms susigražinti iš vartotojų buvo imamas užstatas. Šis užstatas vartotojams gražinamas, pristačius tuščią tarą pardavėjams (ar tiesiogiai gamintojams). Vyriausybėms siekiant išlaikyti daugkartinio naudojimo gėrimų pakuočių sistemas ir išvengti vienkartinio naudojimo pakuočių kiekio augimo, buvo pradėtas taikyti privalomas užstatas ne tik daugkartinio, bet ir vienkartinio naudojimo gėrimų pakuotėms.“²⁹

Užstato sistema yra skirta skatinti pakartotinį prekių naudojimą ir perdirbimą. Tai tam tikras už medžiagas imamas užstatas, kuris pridedamas prie medžiagos kainos. Šis užstatas gražinamas kai medžiaga gražinama. Labiausiai paplitusios užstato sistemos yra gėrimų pakuotėms. Pagrindinis užstato sistemos tikslas yra įsitikinti, kad vertingos medžiagos yra neišmetamos, bet įtraukiamos į perdirbimo ar pakartotinio naudojimo schemą. Pakartotinis naudojimas arba perdirbimas dažnai minimas kaip šiukšlių sumažinimas perdirbant produktus, taip pat skatinti vartotojus rūšiuoti ir gražinti perdirbamą medžiagą. Taigi įmokos gražinimo sistema veikia atitinkamais atliekų prevencijos ir perdirbimo lygiais priklausomai nuo apmokestinamo produkto. Užstato sistemos efektyvumas bus tada jei už medžiagą bus sumokėta

²⁶ Rimgaudas Minalga, *Atliekų šalinimo logistika* (Vilnius: Justitia, 2010), 63.

²⁷ Ten pat, 64.

²⁸ Ten pat, 34.

²⁹ „Daugkartinių pakuočių naudojimo plėtros studija“, 2011 m. vasario 3 d. ataskaita, Ekokonsultacijos, užsakovas – Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko taryba. 13 p.

pakankamai brangus užstatas, tada yra didelė tikimybė, kad tokia medžiaga bus atskirta nuo bendrųjų komunalinių atliekų ir grąžinta, tačiau užstato sistemos patirtis gėrimų taros atveju, grąžinimo suma neturi būti didelė nuo 0,03 iki 0,25 euro. Efektyvumas taip pat priklausys nuo to kiek yra gerai vartotojai informuoti ir koks suteiktas patogumas.³⁰

Taigi pakuočių rūšiavimas suteikia galimybę jas perdirbti ir taip mažinti aplinkos taršą, energijos sąnaudas, sutaupyti gamtos išteklius. Atliekų surinkimas yra viena iš pagrindinių atliekų ūkio veiklos etapų, kuris lemia tolesnes atliekų apdorojimo ir panaudojimo galimybes, tam, kad būtų surinkta kuo daugiau tinkamų perdirbti žaliavų, kuriamos papildomos rūšiavimo sistemos, viena iš jų – užstatas už vienkartinės pakuotes. Užstato sistema bus efektyvi, jei: už medžiagą bus sumokėta pakankamai brangus užstatas, kiek gerai informuoti vartotojai ir koks suteiktas patogumas.

1.2. Užstato už vienkartinės pakuotes teisinio reguliavimo principai

Aplinkos kokybei blogėjant, kuri neapsiriboja vienos ar net kelių valstybių sienomis. Privedė prie susitelkimo daugeli valstybių šiai problemai pradėti spręsti.

Suvienytos Europos aplinkos politikos pradžia galima laikyti 1972 m. Stokholme įvykusią Jungtinių Tautų konferenciją, kurioje buvo kalbama apie pavojingas žmonijai „augimo ribas“. Po šios konferencijos, susirinkę Paryžiuje Europos šalių vadovai, nusprendė parengti Europos Bendrijos aplinkos veiksmų politikos gaires. Pirmoji aplinkos veiksmų programa buvo priimta 1973 metais, tačiau esminiu persilaužimo laikotarpiu laikomi 1980 – 1990 m., kai devintajame dešimtmetyje keitėsi Europos ekonominės ir politinės sąlygos. Ekonomiškai sutvirtėjusi Europa pradėjo labiau suvokti ekologinę augančios ekonomikos kainą ir aplinkos ekologinio degradavimo reikšmę.³¹

Praėjus 48 metams po priimtos pirmosios Aplinkos veiksmų programos, ES aplinkos politika gerokai pažengė į priekį. Per šį laikotarpį buvo sukurtos septynios aplinkos veiksmų programos. „Aplinkos veiksmų programos, kaip aplinkos politikos kūrimo instrumentas, neturi privalomos teisinės galios, tačiau pagrindiniai principai į ES šalis gali ateiti per kitus, konkretesnius, pasiūlymus, galinčius įgauti teisinę formą (direktyvas, reglamentas ir kt.), privalomus įgyvendinti kiekvienoje iš ES šalių“³².

Veiksmų programose yra apibūdinti aplinkos politikos tikslai ir prioritetai, nubrėžtos naujos aplinkos politikos plėtros tendencijos ir orientyrai, nustatytos priemonės tam tikram

³⁰ Naoko Tojo, „Waste Management Policies and Policy Instruments in Europe“, 2008, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., https://www.ecologic.eu/sites/files/publication/2015/holiwastd1-1_iiiee_report_2__0.pdf

³¹ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 10.

³² Ten pat, 17.

laikotarpiui. Visose programose įtvirtintas siekis sumažinti aplinkos taršą ir pagerinti aplinkos bei gyvenimo kokybę.³³

Svarbu paminėti veiksmų programas, kurios susijusios su atliekų tvarkymu:

Ketvirtoji veiksų programa (pradėta 1987 m. iki 1992 m.). „Dažnai vertinama kaip ES aplinkos politikos persilaužimo momentas, nes nuo tada aplinkos apsauga buvo įteisinta atskiru skirsniu Europos bendrajame akte ir tapo sudėtine kitų politikų dalimi. Priėmus Europos bendrąjį aktą, EB buvo suteikti įgaliojimai plėtoti aplinkos politiką. Buvo nustatyti tam tikri principai, vėliau išplėtoti Maastrichto sutartimi:

- Prevencijos ir vengimo – būtina daryti viską, kad užkirsti kelią aplinkai gresiančiam pavojui, nelaukiant, kol teks šalinti pasekmes;
- „Teršėjas moka“ – teršėjas turi padengti taršos prevencijos ir sumažinimo ar panaikinimo sąnaudas;
- Pirminio šaltinio – šalinant pavojų aplinkai teikiama pirmenybė pirminiam taršos šaltiniui;
- Atsargumo principas – priemonės yra priimtinos, bet kurios, jeigu yra tikimybė, kad jos padės išvengti taršos arba ją sumažins, taip pat jeigu moksliniais tyrimais ne iki galo nustatytos aplinkos būklės pažeidimo priežastys;
- Integravimo principas – kuriant ir įgyvendinant Bendrijos politikos priemones, būtina atsižvelgti į aplinkai keliamus reikalavimus.³⁴

„Teršėjas moka“ principas labai svarbus Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikoje. Jis reiškia: „kad visa atsakomybė, taip pat ir materialinė, už taršą arba naudojant gamtos išteklius padarytą žalą aplinkai tenka teršėjams arba naudotojams, t. y. visus socialinius ir ekonominius nuostolius dėl teršimo bei išteklių naudojimo privalo padengti patys teršėjai (vartotojai)“³⁵.

Penktoji aplinkos veiksmų programa „Darnaus vystymosi link“ (pradėta 1993 m. iki 2001 m.). Šią programą vykdant buvo numatytos pagrindinės 7 temos ir tikslai, kuriems skirta daugiausiai dėmesio, viena iš jų atliekų tvarkymas. Programos vykdymo ataskaitoje rašoma, kad daugelis tikslų yra ilgalaikiai, todėl dėl įvairių priežasčių pažanga nėra labai akivaizdi, bet darnaus vystymosi politikoje yra orientuojamasi į ateities darbus, nes tai vienintelis būdas pasiekti ką nors teigiamo. Pasiiekti tikslus buvo numatoma sukūrus teisinius standartus, ekonominėmis priemonėmis skatinant naudoti aplinkai nekenksmingas medžiagas, žaliavas bei

³³ Rasa Ragulskytė – Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 18-19.

³⁴ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 13-14.

³⁵ Linas Meškys, „Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 3, 81 (2006): 56.

gamybos procesus, taip pat horizontaliomis palaikymo priemonėmis (mokymas, informacija, moksliniai tyrimai) ir finansinėmis palaikymo priemonėmis (fondai).³⁶

Darnus vystymasis „tai vystymasis, kai tenkinami darbiniai visuomenės poreikiai ir nemažinamos būsimų kartų galimybės tenkinti savo poreikius“.³⁷

Darnaus vystymosi strategija yra pagrįsta trimis pagrindinėmis nuostatomis:

- „žmonės nori ir gali ne tik išlikti, bet ir gyventi geromis gyvenimo sąlygomis;
- iki šiol žmonija per mažai rūpinosi aplinka ir neracionaliai naudojo išteklius, todėl atsidūrė ties riba, keliančia pavojų jai pačiai išlikti;
- tolesnė visuomenės plėtra turi užtikrinti, kad ekonominės pažangos vaisiai bus naudojami ne tik paties žmogaus, bet ir aplinkos labui.“³⁸

Darnaus vystymosi principo vienas iš tikslų yra užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius. Tam įgyvendinti iškeltas vienas iš uždavinių – labai sumažinti atliekų susidarymą, taikant prevenciją, perdirbimą ir pakartotinį panaudojimą.³⁹

Darnios plėtros principas „reiškia, kad priimant teisės aktus visose srityse turi būti atsižvelgta į prioritetines sritis, tai yra ekonominę, aplinkosauginę ir socialinę, nesuteikiant nei vienai sričiai viršenybės prieš kitą [...] Suprantama, kad šios trys darnios plėtros idėjos išskiriamos sritys: aplinkosauginė, ekonominė ir socialinė, o ypač aplinkosauginė ir ekonominė, iš esmės prieštarauja viena kitos įgyvendinimui. Didžiausių aplinkos apsaugos problemų priežastimi laikoma tarša, kurią sukelia ekonomikos augimas. Tačiau darnios plėtros principo esmė yra šių sričių tolydi plėtra, neiškeliant vienos srities svarbos prieš kitą, todėl darnus vystymasis yra sudėtingas, dažnai reikalaujantis kompromisų priimamuose sprendimuose bei ilgalaikis procesas“⁴⁰

Šeštoji aplinkos veiksnių programa „Mūsų ateitis mūsų pasirinkimas“ (pradėta 2002 m. iki 2012 m.). Šioje programoje buvo nustatytos 4 prioritetinės sritys. Viena iš jų buvo gamtos išteklių naudojimas ir atliekų valdymas. Siekiant veiksmingiau vykdyti šią programą buvo nutarta parengti 7 temines strategijas. Tai viena iš pagrindinių naujovių. Atsižvelgiant į jas buvo nustatyti tikslai bei konkretūs pasiūlymai, kaip spręsti iškilusias problemas šiose srityse, atliekų perdirbimo srityje (priimta 2005 m.), darnaus gamtos išteklių naudojimo ir valdymo srityje (priimta 2005m) ir kt. Teminės strategijos yra šiuolaikinis sprendimų priėmimo būdas. Konsultacijomis ir išsamiais tyrimais su suinteresuotomis šalimis grindžiamos strategijos leidžia

³⁶ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 15.

³⁷ Zenonas Venckus *Aplinkos apsaugos politika ir teisė* (Vilnius: Technika 2008), 188.

³⁸ Ten pat.

³⁹ „Darnaus vystymosi rodikliai“ Lietuvos Statistikos departamentas, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=32100>

⁴⁰ Eglė Petrikaitė, „Aplinkos apsaugos principų įgyvendinimas Lietuvos aplinkosaugos teisėje“ (magistrinis baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2014), 13.

gerai suprasti problemą, kartu įvertinti sąveikas su kitomis problemomis ir politikos sritimis, skatina tobulinti teisės aktus ir geriau reglamentuoti jų įgyvendinimą. Vadovaujantis teminėmis strategijomis turi būti įgyvendinti Šeštosios programos tikslai.⁴¹

Septintoji aplinkos veikslių programa „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“ (pradėta 2013 m. iki 2020 m.) Ši programa grindžiama ilgalaikė vizija – „2050 m. gyvensime gerai paisydami planetos ekologinių ribų. Mūsų klestėjimo ir sveikos aplinkos pagrindas – inovacinė žiedinė ekonomika, kurioje niekas nešvaistoma veltui, darniai valdomi gamtos išteklių, o biologinė įvairovė saugoma, vertinama ir atkuriami taip, kad didėtų mūsų visuomenės atsparumas.“ Daug dėmesio skiriama siekiui panaudoti atliekas kaip žaliavą: taikant prevenciją, pakartotinai panaudojant, perdirbant ir atsisakant palaiptinai žalingos ir eikvios praktikos, pavyzdžiui, sąvartynų eksploatavimo.⁴²

Žiedinėje ekonomikoje „siekiami kuo ilgiau išlaikyti produktų ir medžiagų vertę, išmesti kuo mažiau atliekų ir naudoti kuo mažiau išteklių, o produktui atgyvenus, išteklius išlaikyti ekonomikos cikle, kad jie galėtų būti dar ne kartą naudojami naujai vertei sukurti.“⁴³

Žiedinė ekonomika tai daugiau nei pakartotinis antrinių medžiagų panaudojimas. Pakartotiniam atliekų perdirbimui medžiagos kokybė kiekvieną kartą blogėja, reikalinga papildoma energija ir taip sukuriama nuolatinis naujų žaliavų poreikis. Žiedinėje ekonomikoje pagrindiniai ciklai yra taisymas, pakartotinis naudojimas, pergaminimas ir paskutinis – atliekų perdirbimas.⁴⁴

Atliekų tvarkymo hierarchijos principai yra tokie:

1. **prevencija** – „priemonės, kurių imamas prieš medžiagai ar produktui virstant atliekomis ir kurios sumažina: a) atliekų kiekį, įskaitant pakartotinai naudojant produktus ar prailginant produktų gyvavimo ciklą; b) susidariusių atliekų neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai arba c) žalingų medžiagų kiekį medžiagose ir produktuose“
2. **parengimas pakartotiniam naudojimui** – „naudojimo operacija tikrinant, valant ar taisant, kurios metu atliekomis tapę produktai ar produktų sudėtinės dalys parengiami taip, kad būtų vėl panaudojami be jokio kito išankstinio apdirbimo“
3. **perdirbimas** – „bet kokia naudojimo operacija, kuria atliekų medžiagos perdirbamos į produktus ar medžiagas, panaudojamas pirminiais ar kitais tikslais“;

⁴¹ Alfonsas Vaišnoras, *Europos Sąjungos aplinkos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 15.

⁴² „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“, Europos Komisija, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/lt.pdf>

⁴³ „Žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinys. Klausimai ir atsakymai“ Europos Komisija, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/MEMO_15_6204

⁴⁴ Jurgis Kazimieras Staniškis ir kt., *Darni atliekų vadyba* (el. knyga: Technologija, 2017), 15. <https://www.ebooks.ktu.lt/eb/1428/darni-atlieku-vadyba/>

4. **kitas naudojimas**, pvz., naudojimas energijai gauti;
5. **ir šalinimas** – operacija, kuri nėra naudojimas, net kai tokios operacijos antrinis rezultatas yra medžiagų ar energijos atgavimas“.⁴⁵

„Galima išskirti dvi pakuočių atliekų prevencijos kryptis: **kiekybinę prevenciją** – pakuočių atliekų kiekio mažinimas; **kokybinę prevenciją** – pakuočių atliekų kenksmingumo mažinimas. [...] Siekiant kiekybinės atliekų prevencijos, gaminių atliekų svoris yra mažinamas, gaminant lengvesnius gaminius, tačiau jeigu siekiama gaminius pakartotinai naudoti, gaminių svoris gali ir padidėti, norint užtikrinti gaminio kokybę ir patvarumą. Dėl šių priešasčių pakartotinis naudojimas kaip kiekybinė atliekų prevencijos priemonė tam tikroje gaminių rinkoje turi būti vertinamas, atsižvelgiant į tai, kiek kartų gaminys bus panaudotas. [...] Šiuo atveju, tarpusavyje gali būti nesuderinami pakartotinio naudojimo ir perdėbimo tikslai. Dėl šios priešasties Atliekų direktyvos 2008/98/EB 4 straipsnyje numatyta, kad siekiant užtikrinti aplinkai ir visuomenės sveikatai palankiausių atliekų tvarkymo būdų taikymą, atsižvelgiant į techninį įgyvendinamumą ir ekonominį gyvybingumą, gali būti taikomi visuomenės sveikatai ir aplinkai saugiausi sprendimai **nesilaikant atliekų hierarchijos**. Tačiau tokie sprendimai turi būti pagrįsti būvio ciklo samprata.“⁴⁶

Būvio ciklo požiūris „reikalauja išnagrinėti gaminio poveikį aplinkai nuo jo fizinio atsiradimo iki išnykimo. Į gaminio būvio ciklą įeina tokie komponentai: žaliavų paruošimas, energijos išgavimas, pervežimas, pirminis žaliavų paruošimas, gaminio gamyba, pakuotė, paskirstymas, vartojimas, atliekų surinkimas ir galutinis pašalinimas. Ši koncepcija reikalauja, kad poveikio aplinkai sumažinimas vienoje būvio ciklo stadijoje nepadidintų poveikio aplinkai kitoje stadijoje [...] Europos Sąjungoje dauguma diskusijų daugkartinių pakuočių klausimu kyla dėl gėrimų pakuočių. Taikant būvio ciklo sampratą, aršių diskusijų kyla dėl to, ar daugkartinio naudojimo gėrimų pakuotės yra tinkamesnės už vienkartinės pakuotes ir koku mastu jos tinkamesnės. Lyginant šias pakuotes, vertinami ne tik susidarančių atliekų kiekiai ir jų tvarkymo būdai, bet ir poveikis aplinkai naudotų pakuočių surinkimo, plovimo ir kito parengimo pakartotiniam naudojimui veiklų metu. Šiuo klausimu atlikta daug būvio ciklo vertinimų [...] Daugumoje tyrimų buvo nustatyta, kad daugkartinės pakuotės yra tinkamesnės tada, kai transportavimo atstumas yra nedidelis ir daug pakuočių grąžinama, o vienkartinės pakuotės tinkamesnės tuo atveju, kai transportavimo atstumas didelis ir pakuočių grąžinama nedaug.“⁴⁷

⁴⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas“, EUR-LEX, žiūrėta 2020 balandžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0098&from=LT>

⁴⁶ „Daugkartinių pakuočių naudojimo plėtros studija“, 2011 m. vasario 3 d. ataskaita, „Ekokonsultacijos“, užsakovas – Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko taryba. 8 – 9.

⁴⁷ Ten pat 9.

Teorijoje identifikuojama daugelis politinių priemonių skirtų atliekoms tvarkyti. Atliekų tvarkymo priemonės skirstomos į:

- **administracines** (pvz: savartynų ribojimai atliekoms mažinti, gamintojų atsakomybės skatinimas, atliekų srautų atskyrimas);
- **ekonomines** (pvz: savartynų mokestis, depozito sistemų plėtra, atliekų šalinimo mokestis);
- **informacines** (pvz: produktų tvarkymo ženklavimas, ekologinio ženklavimo sistemos; švietėjiškos kampanijos visuomenei).⁴⁸

Jas įdiegus ir įgyvendinus turėtų būti užtikrintas efektyvesnių sistemų kūrimas ir bendros politikos tikslų įgyvendinimas. Nors atliekų tvarkymo hierarchijos piramidėje daugiausia dėmesio skiriama atliekų prevencijai, tačiau politinės priemonės orientuojamos į visas šios piramidės pakopas, pradedant atliekų prevencija, baigiant saugiu jų šalinimu. Toks modelis yra tikslingas, nes įvairiose piramidės pakopose atsidūrusios atliekos turi didesnę ar mažesnę tiesioginę įtaką aplinkai. Siekiant ją minimizuoti, svarbu taikyti kompleksiškas priemones.⁴⁹

Europos Parlamentas ragina Komisiją apsvarstyti galimybę sukurti ES lygmens vienkartinę gėrimų pakuočių užstato sistemą, nes teršimas vienkartiniais plastikiniais buteliais yra pagrindinė jūrų taršos priežastis.⁵⁰

Taigi užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinis reguliavimas paremtas „teršėjas moka“ principu – atsakomybė už taršą tenka teršėjams arba naudotojams, darnios plėtros principu – užtikrinti darnius vartojimo ir gamybos modelius taikant perdirbimą – sumažinti atliekų susidarymą, taip pat įgyvendinti žiedinę ekonomiką taikant perdirbimo principą.

⁴⁸ Karolina Skorupskaitė ir Algis Junevičius, „Atliekų tvarkymo politikos formavimas Lietuvoje taikant žiedinės ekonomikos modelį“, *Viešojoji politika ir administravimas* 16, 1 (2017): 95.

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ „Tarpautinis vandenynų valdymas. Mūsų vandenynų ateities darbotvarkė atsižvelgiant į darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m.“ 2018 m. sausio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0004&from=GA>

2. UŽSTATO UŽ VIENKARTINES PAKUOTES SISTEMOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

2.1. Bendrieji užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo bruožai

Lietuvoje aukščiausiąją įstatyminę galią turi Konstitucija⁵¹. Joje nurodyta, jog kiekvienas asmuo ir valstybė privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, turi rūpintis natūralios gamtinės aplinkos, augalijos ir gyvūnijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūrėti, kad su saiku būtų naudojami, atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Taip pat įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti orą ir vandenį, skurdinti augaliją ir gyvūniją bei daryti radiacinį poveikį aplinkai.

Lietuvos Respublikos (toliau - LR) Konstitucinis teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarime⁵² konstatavo, kad „iš Konstitucijos 54 straipsnio valstybei kyla priedermė nustatyti tokį teisinį reguliavimą ir veikti taip, kad būtų apsaugota natūrali gamtinė aplinka, atskiri jos objektai, kad būtų užtikrintas racionalus gamtos išteklių naudojimas ir jų atkūrimas bei gausinimas. Tam tikslui turi būti sukurta ir deramai funkcionuoti atitinkama valstybės institucijų sistema, valstybės biudžete turi būti numatytos lėšos, reikalingos apsaugoti natūralią gamtinę aplinką, atskirus jos objektus, užtikrinti racionalų gamtos išteklių naudojimą, atkūrimą bei jų gausinimą“, taip pat „iš Konstitucijos 54 straipsnio kyla pareigos ir visiems Lietuvos Respublikos teritorijoje esantiems asmenims: jie privalo susilaikyti nuo tokių veiksmų, kuriais būtų daroma žala žemei, jos gelmėms, vandeniui, orui, augalijai ir gyvūnijai. Įstatymų leidėjas turi uždrausti veiksmus, darančius žalą natūraliai gamtinei aplinkai, jos objektams, ir nustatyti teisinę atsakomybę už tokius veiksmus. Minėti draudimai bei teisinė atsakomybė už šių draudimų nepaisymą turi būti nustatyti tik įstatymu, o šių draudimų įgyvendinimo tvarka gali būti reglamentuojama ir poįstatyminiuose teisės aktuose.“

Visuomeninius santykius aplinkos apsaugos srityje Lietuvoje reguliuoja LR aplinkos apsaugos įstatymas⁵³. Šio įstatymo tikslas yra nustatyti pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvos Respublikai būdingą biologinę įvairovę, kraštovaizdį bei ekologines sistemas užtikrinant švarią ir sveiką aplinką, racionalų gamtos išteklių naudojimą Lietuvos teritoriniuose vandenyse, kontinentiniame šelfe, ekonominėje zonoje taip pat

⁵¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, žiūrėta 2020 balandžio 3 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 14/02. LRKT, žiūrėta balandžio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>

⁵³ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>

atsakomybę, ekonomines sankcijas už juridinių asmenų padarytus aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus siekiant veiksmingos šių pažeidimų prevencijos.

LR atliekų tvarkymo įstatymas⁵⁴ „nustato bendruosius atliekų prevencijos ir tvarkymo reikalavimus, kad būtų išvengta atliekų neigiamo poveikio visuomenės sveikatai ir aplinkai; sąlygas, kai medžiaga ar daiktas gali būti nelaikomi atliekomis; atliekų tvarkymo valstybinį reglamentavimą; pagrindinius atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir planavimo principus; reikalavimus atliekų turėtojams ir atliekų tvarkytojams; atliekų tvarkymo ekonomines ir finansines priemones; pakuočių gamintojų, importuotojų, platintojų, pardavėjų teises ir pareigas.“ Šiame įstatyme apibrėžiama, kas yra **atliekos** tai „medžiaga ar daiktas, kurių turėtojas atsikrato, ketina ar privalo atsikratyti“. Taip pat apibrėžiama, kas yra **pakuočių atliekos** tai „pakuotės ir pakuočių medžiagos, pagal atliekų apibrėžimą priskiriamos atliekoms, išskyrus pakuočių gamybos atliekas“.

LR atliekų tvarkymo įstatyme⁵⁵ pažymėtina, kad atliekų darytojai ir atliekų tvarkytojai turi imtis visų galimų ir ekonomiškai pateisinamų priemonių atliekų kiekiui ir neigiamam poveikiui visuomenės sveikatai ir aplinkai mažinti, taupyti gamtos išteklius, kurti ir diegti mažaatliekias technologijas. Gamintojai turi gaminti ir tiekti rinkai produktus, kuriuos būtų galima ilgai ar pakartotinai naudoti, o pasibaigus jų naudojimo laikui ir virtus atliekomis jas perdirbti arba kitaip sunaudoti.

LR Vyriausybė yra patvirtinus valstybinį strateginį atliekų tvarkymo planą⁵⁶. Šio plano tikslas yra „nustatyti strateginius atliekų tvarkymo iki 2020 metų tikslus, uždavinius ir priemones, būtinas užsibrėžtiems tikslams pasiekti, valstybines atliekų tvarkymo užduotis ir atliekų tvarkymo užduotis savivaldybėms, nacionalinės ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos finansavimo kryptis ir Plano įgyvendinimo vertinimo kriterijus“. Taip pat apibrėžiamas ir ilgalaikis strateginis atliekų tvarkymo tikslas tai yra „mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energinių išteklių naudojimą, taip mažinti gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose“.

Svarbu paminėti tuos strateginius atliekų tvarkymo tikslus ir uždavinius, kurie susiję su pakuočių atliekų tvarkymu:

⁵⁴ „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ „Nutarimas dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014-2020 metų plano patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/asr>

1. sukurti gaminių, pakuočių ir atliekų susidarymo bei tvarkymo apskaitos ir atliekų vežimo kontrolės sistemą;
2. tobulinti atliekų tvarkymo užduočių įvertinimo teisinį reguliavimą ir stiprinti atliekų tvarkymo metodinę bazę;
3. didinti visuomenės sąmoningumą atliekų tvarkymo srityje;
4. tobulinti atliekų tvarkymo sistemų efektyvumo ir duomenų patikimumo vertinimą;
5. griežtinti atsakomybę ir atskaitomybę už atliekų tvarkymą;
6. stiprinti gamintojų ir importuotojų bei jų organizacijų veiklos kontrolę.⁵⁷

Valstybiniame strateginiame atliekų tvarkymo plane nustatyta, kokia pakuočių atliekų surinkimo ir tvarkymo sistema turi būti organizuojama iki 2020 metų, kad:

1. Būtų sudarytos organizacinės ir (ar) techninės sąlygos surinkti kasmet ir panaudoti ne mažiau kaip 60 procentų pakuočių atliekų, skaičiuojant pagal vidaus rinkai pateiktų pakuočių kiekį;
2. Būtų sudarytos organizacinės ir (ar) techninės sąlygos surinkti ir perdirbti kasmet (eksportuoti perdirbti) 55 – 80 procentų pakuočių atliekų, skaičiuojant pagal vidaus rinkai patiektą pakuočių kiekį, atitinkamai pagal šias pakuočių medžiagas:
 - a) Stiklinių – ne mažiau kaip 60 procentų;
 - b) Plastikinių – ne mažiau kaip 22,5 procento, skaičiuojant tik medžiagą, kuri vėl perdirbama į plastiką;
 - c) Metalinių – ne mažiau kaip 50 procentų;
3. Siekiant sąvartynuose mažinti šalinamų pakuočių atliekų kiekį ir įgyvendinti pakuočių atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumą, sukurti efektyvią pakuočių atliekų tvarkymo sistemą ir vykdyti jų surinkimo, perdirbimo ir (ar) kitokio naudojimo užduotis, planuojama:
 - a) Nustatyti privalomą užstatą vienkartinėms gėrimų pakuotėms (įvesta 2016 m. vasario 1 d.);
 - b) Šviesti visuomenę pakuočių atliekų rūšiuojamojo surinkimo, jo naudos klausimais, skatinti keistis gerąja patirtimi pakuočių atliekų rūšiuojamojo surinkimo srityje.⁵⁸

Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas⁵⁹ „nustato pagrindinius pakuočių reikalavimus, bendruosius Lietuvos Respublikoje gaminamų ir į Lietuvos

⁵⁷ „Nutarimas dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014-2020 metų plano patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/asr>

⁵⁸ Ten pat.

Respubliką įvežamų pakuočių ir pakuočių atliekų apskaitos, ženklinimo, surinkimo, naudojimo reikalavimus, kad būtų išvengta pakuočių ir pakuočių atliekų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai, taip pat gamintojų, importuotojų, pardavėjų, vartotojų, atliekų tvarkytojų teises ir pareigas tvarkant pakuotes ir pakuočių atliekas“. Šiame įstatyme apibrėžiama **pakuotės sąvoka** tai „gražintinas ar negražintinas gaminys iš bet kokių medžiagų, skirtas daiktams, pradedant žaliavomis ir baigiant perdirbtais produktais, pakuoti (fasuoti), apsaugoti, tvarkyti, transportuoti ir pateikti vartotojams ar produktų naudotojams:

1) gaminys nėra pakuotė, jeigu jis yra neatskiriama kito gaminio dalis, yra skirtas tam gaminiui laikyti ir apsaugoti visą jo gyvavimo laikotarpį ir visos jo dalys naudojamos, vartojamos ir pašalinamos kartu;

2) gaminys yra pakuotė, skirtas užpildyti pardavimo vietoje, taip pat vienkartiniai gaminiai, kurie parduodant užpildomi ir (ar) skirti užpildyti pardavimo vietoje, jei jie atlieka pakuotės;

3) pakuotę sudarantys pakuotės komponentai ir pagalbiniai elementai yra šios pakuotės dalys. Pagalbiniai elementai, tiesiogiai prikabinėti ar pritvirtinti prie gaminio ir atliekantys pakuotės funkciją, yra pakuotė, išskyrus atvejus, kai jie yra gaminio sudedamoji dalis ir visos dalys yra skirtos kartu naudoti ir pašalinti.“

LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme⁶⁰ **vienkartinės pakuotės** sąvoka apibrėžiama kaip „pakuotė, skirta naudoti pagal paskirtį, vieną kartą“, o **daugkartinė pakuotė** „skirta naudoti pagal paskirtį daugiau negu vieną kartą“. Taip pat šiame įstatyme apibrėžiamas **užstatas** tai pinigų suma, pateikta už gaminio pakuotę siekiant užtikrinti, kad pakuotės ar jų atliekos bus gražintos gamintojui ir (ar) importuotojui ir naudojamos pakartotinai ar tvarkomos vadovaujantis LR Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme nustatytais pakuočių atliekų tvarkymo prioritetais, o **užstato sistemos** sąvoka apibrėžiama taip: „visuma organizacinių, administracinių, finansinių, informacinių ir kitų priemonių, įgyvendinamų užstato sistemos administratoriaus, siekiant, kad pakuočių vartotojams būtų gražintas gaminių, už kurių pakuotę nustatytas užstatas, pardavimo metu sumokėtas užstatas, gamintojams ir (ar) importuotojams gražintos daugkartinės pakuotės būtų pakartotinai panaudotos, o vienkartinių pakuočių atliekos būtų sutvarkytos vadovaujantis šio įstatymo 3 straipsnyje nustatytais pakuočių atliekų tvarkymo prioritetais.“

LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo⁶¹ 3 straipsnyje išvardijami pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo prioritetai:

⁵⁹ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Ten pat.

- 1) naudoti visas galimas prevencijos priemones pakuočių atliekų susidarymui mažinti;
- 2) pakartotinai naudoti pakuotes;
- 3) perdirbti susidariusias pakuočių atliekas;
- 4) naudoti pakuočių atliekas energijai gauti;
- 5) saugiai šalinti susidariusias pakuočių atliekas.

Šiame straipsnyje nurodyta, kad šių prioritetų privalo laikytis ūkinės veiklos vykdytojai, kurie nurodyti šio įstatymo 2 straipsnio 20 dalies 1 punkte, tačiau įstatyme padaryta nuorodos klaida, nes šioje dalyje rašoma ne apie ūkinės veiklos vykdytojus, o apie pakuočių vartotoją. Ūkinės veiklos vykdytojų sąvoka yra nurodyta 2 straipsnio 26 dalyje tai asmenys savo veiklą įregistravę teisės aktų nustatyta tvarka, o šios dalies 1 punkte nurodoma, kokie veiklos vykdytojai tai yra „pakuočių medžiagų tiekėjai, pakuočių gamintojai, supakuotų (sufasuotų) produktų gamintojai (pakuočių naudotojai), importuotojai, pardavėjai, platintojai, pakuočių atliekų tvarkytojai ir kitos šiame ir kituose įstatymuose numatytos organizacijos“.

Taigi, užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinis reglamentavimas paremtas vienu iš pakuočių atliekų tvarkymo prioritetu – perdirbimu. Įgyvendinant šį prioritetą nustatomi tikslai – kiek pakuočių atliekų turi būti surinkta ir perdirbta ir kiek pakuočių atliekų iš tam tikros medžiagos: stiklo, plastiko ir metalo turi būti surinkta ir perdirbta procentaliai pagal išleidžiamą pakuočių ar tam tikros medžiagos kiekį vidaus rinkai nustatant įgyvendinimo laikotarpį.

2.2. Gamintojų ir importuotojų teisės, pareigos ir atsakomybė vienkartinių pakuočių užstato sistemoje.

LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme⁶² apibrėžiama **pakuočių gamintojo sąvoka tai** „asmuo, kuris gamina ir (ar) įveža į Lietuvos Respublikos teritoriją tuščias pakuotes, skirtas Lietuvos Respublikos vidaus rinkai“, įstatymas taip pat nurodo dar vieną sąvoką, kas yra **gamintojas (pakuočių naudotojas) tai** „Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka įregistravęs savo veiklą asmuo, gaminantis ir (ar) pakuojančias gaminius (išskyrus ūkininkavimo veikloje naudojamą šienainį), net jeigu pakavimo operacijas sutartiniais pagrindais atlieka kitas asmuo“, **importuotojo sąvoka** apibrėžta LR atliekų tvarkymo įstatyme⁶³ tai plati sąvoka, todėl bus paminėta tik ta dalis kuri susijusi su pakuotėmis, taigi importuotoju laikomas teisės aktų

⁶² „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁶³ „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>

nustatyta tvarka įregistravęs savo veiklą asmuo, kuris importuoja ar iš kitos valstybės įveža gaminių pripildytas pakuotes.

LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme⁶⁴ nustatytos gamintojų ir importuotojų pareigos ir teisės:

1. Gamintojų ir importuotojų pareigos:

1) registruotis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka;

2) organizuoti rūšiuojamąjį surinkimą, vežimą, paruošimą naudoti, naudojimą visų pakuočių atliekų, kurios susidarė naudojant gamintojų ir importuotojų tiektus Lietuvos Respublikos vidaus rinkai supakuotus gaminius, ir (ar) dalyvauti organizuojant tokių atliekų tvarkymą savivaldybių organizuojamose komunalinių atliekų tvarkymo sistemose ir, jeigu tiekia Lietuvos Respublikos vidaus rinkai gaminius, už kurių vienkartinę pakuotę nustatytas užstatas, dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje;

3) apmokėti pakuočių atliekų surinkimo, vežimo, paruošimo naudoti ir naudojimo išlaidas ir (ar) dalyvavimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje išlaidas, susijusias su užstato sistemoje surenkamų vienkartinių pakuočių atliekų sutvarkymu ir užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administravimu, taip pat visuomenės informavimo organizavimo ir vykdymo išlaidas;

4) tvarkyti pakuočių apskaitą ir teikti apskaitos ataskaitas Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

5) šviesti ir informuoti visuomenę pakuočių atliekų tvarkymo klausimais: apie netinkamo pakuočių atliekų tvarkymo žalą aplinkai ir žmonių sveikatai, pakuočių atliekų tvarkymo galimybes, pakuočių ženklų reikšmes ir pan.;

Šias išvardintas pareigas gamintojai ir importuotojai turi teisę vykdyti:

1) individualiai – organizuodami savoms reikmėms sunaudotų pakuočių atliekų tvarkymą, Atliekų tvarkymo įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka šias atliekas tvarkydami patys arba perduodami jas tokias atliekas turinčiam teisę tvarkyti atliekų tvarkytojui;

2) kolektyviai – steigdami gamintojų ir importuotojų organizaciją ir (ar) tapdami tokios organizacijos dalyviais ir jai pavesdami organizuoti pakuočių atliekų tvarkymą ir vykdyti visas ar dalį nustatytų pareigų arba organizacijai sutartiniais pagrindais pavesdami organizuoti pakuočių atliekų tvarkymą ir vykdyti visas ar dalį nustatytų pareigų netapdami organizacijos dalyviais.

3) nustatytą pareigą dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje, jeigu tiekia Lietuvos Respublikos vidaus rinkai gaminius, už kurių vienkartinę pakuotę nustatytas užstatas,

⁶⁴ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

organizuoti užstato už vienkartinės pakuotes sistemą tik pavesdami užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui.⁶⁵

„Gamintojai ir importuotojai privalo imti užstatą iš pakuočių platintojų ar pakuočių pardavėjų ir jį gražinti pakuočių pardavėjams, kai šie gražina pakuočių atliekas, jeigu tiekia Lietuvos Respublikos vidaus rinkai alų, alaus kokteilius, sidrą, kriausių sidrą, vaisių vyną, vaisių vyno kokteilius, vaisių vyno gėrimus, kitus fermentuotus gėrimus, alkoholinius kokteilius ir nealkoholinius gėrimus (gaiviuosius gėrimus, stalo vandenį, girą), natūralų mineralinį vandenį, šaltinio vandenį, fasuotą geriamąjį vandenį, sultis, nektarą, supakuotus į šią prekinę vienkartinę pakuotę, kurios talpa didesnė negu viena dešimtoji litro, bet mažesnė negu trys litrai:

- 1) stiklinę (išskyrus į stiklinę vienkartinę pakuotę supakuotus vaisių vyną, vaisių vyno gėrimus ir vaisių vyno kokteilius);
- 2) PET (polietileno tereftalatas);
- 3) metalinę.“⁶⁶

Gamintojai ir importuotojai užstato neima, jeigu:

- 1) šiuos gaminius parduoda oro, vandens, kelių, geležinkelių transporto priemonių, priklausančių Lietuvos Respublikos jurisdikcijai ir vežančių keleivius tarptautiniais maršrutais, valdytojams ar naudotojams ir šie gėrimai yra skirti parduoti ir (arba) vartoti nurodytų transporto priemonių keleiviams;

- 2) dėl techninių priežasčių negalima priimti vienkartinių pakuočių, kurioms taikoma užstato sistema.⁶⁷

Gamintojai ir importuotojai turi ir tokias pareigas:

1. Privalo imtis visų priemonių, kad tuščios prekinės, grupinės, transporto pakuotės ir šių pakuočių atliekos būtų tvarkomos vadovaujantis pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo prioritetais.

2. Gamintojai ir importuotojai privalo mokėti mokestį už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis, Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo nustatyta tvarka, jeigu nevykdo Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytų pakuočių atliekų tvarkymo užduočių.

3. Vienkartinį pakuočių už kurias nustatytas užstatas atliekų sutvarkymas įrodomas dokumentais, patvirtinančiais vienkartinį pakuočių už kurias imamas užstatas atliekų surinkimą per užstato už vienkartinės pakuotes sistemą ir surinktų pakuočių atliekų naudojimą.

4. Gaminių, supakuotų į pakuotes, kurioms taikoma vienkartinį pakuočių užstato sistema, gamintojas ir (ar) importuotojas jeigu nutraukia tiekimą vienkartinėmis užstatinėmis

⁶⁵ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Ten pat.

pakuotėmis, netrumpiau kaip metus privalo jas priimti iš pakuočių pardavėjų išskyrus tuos atvejus, kai vienkartinių užstatinių pakuočių atliekos neatitinka reikalavimų, kad galėtų būti gražintos. Išimtis taikoma tam gamintojui ir (ar) importuotojui, kuris įrodo, kad priėmė iš pardavėjų tokį šių nebenaudojamų pakuočių kiekį, kokį buvo išleidęs į apyvartą, ir gražino pardavėjams užstatą.

5. Vyriausybės nustatyta tvarka privalo teikti duomenis apie LR vidaus rinkai tiekiamas pakuotes Aplinkos ministerijos įgaliotai institucijai.⁶⁸

Neatsižvelgiant į Lietuvos rinkai tiekiamą pakuočių kiekį, visi gamintojai ir importuotojai turi vykdyti visų gaminių pripildytų pakuočių apskaitą. Pakuočių apskaita turi būti vykdoma įmonės vadovo nustatyta ir patvirtinta tvarka.⁶⁹

Gamintojai ir importuotojai turi teisę diegti savivaldybės organizuojamą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą papildančias pakuočių atliekų surinkimo sistemas.⁷⁰

Gamintojų ir importuotojų dalyvaujančių užstato už vienkartinės pakuotės sistemoje registravimosi, apskaitos vykdymo ir ataskaitų teikimo procedūros vykdomos naudojantis Vieninga gaminių, pakuočių atliekų apskaitos sistema.⁷¹

Gamintojo atsakomybės principu pagrįsta pakuočių atliekų tvarkymo sistema organizuojama taikant:

1. **ekonomines priemones** (įvestas mokestis už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis);
2. **administracines priemones** (taikoma užstato sistema pakartotinio naudojimo stiklo pakuotei, kuriamos gaminių gražinimo platinimo vietose sistemos);
3. **informacines priemones** (numatomas ataskaitų teikimas atsakingoms institucijoms, vartotojų ir (ar) gyventojų informavimas apie pakuočių atliekų tvarkymo poveikį aplinkai, visuomenės sveikatai, informavimas apie rūšiuojamojo atliekų surinkimo vietas, atliekų tvarkytojų informavimas apie pakartotinio panaudojimo, perdirbimo galimybes).⁷²

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁶⁹ „Įsakymas dėl pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>

⁷⁰ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁷¹ Ten pat.

⁷² „Nutarimas dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014-2020 metų plano patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/asr>

Už gamintojų ir importuotojų tam tikrų pareigų nevykdymą yra taikomos ekonominės sankcijos įtvirtintos LR Aplinkos apsaugos įstatyme⁷³ 128 str. „Juridinių asmenų atsakomybė už užstato taikymo ir užstato sistemos organizavimo reikalavimų pažeidimą“ 1 d. nurodyta, kad nevykdymas pareigos dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje, kai asmuo tiekia LR vidaus rinkai gaminius, supakuotus į vienkartinę pakuotę, už kurią nustatytas užstatas, užtraukia baudą gamintojui ir (ar) importuotojui nuo 7000 iki 14 000 eurų, 6 d. nurodyta, kad toks pakartotinis pažeidimas užtraukia baudą nuo 10500 iki 20000 eurų, 2 d. nurodyta, kad nevykdymas pareigos pažymėti pakuotę atitinkamu užstato sistemos taikymą nurodančiu ženklu užtraukia baudą gamintojui ir (ar) importuotojui nuo 700 iki 1400 eurų, 8 d. nurodyta, kad toks pakartotinis pažeidimas užtraukia bauda nuo 1400 iki 3000 eurų, taip pat 106 str. 1 d. nurodoma, kad įstatymų nustatytos pareigos nustatyta tvarka priimti pakuotes nevykdymas užtraukia baudą juridiniams asmenims nuo 450 iki 850 eurų, 2 d. nurodyta, kad toks pakartotinis padarytas pažeidimas užtraukia baudą nuo 850 iki 1700 eurų.

Administracinė atsakomybė LR Administraciniame nusižengimų kodekse įtvirtinta tik fiziniams asmenims, juridiniams asmenims administracinė atsakomybė neįtvirtinta, tik fiziniams asmenims veikiantiems juridinio asmens vardu (vadovų ar darbuotojų) taikoma administracinė atsakomybė.⁷⁴ Taigi, gamintojų ir importuotojų vardu veikiančiam vadovui ar kitiems atsakingiems asmenims nesilaikantiems Administracinio nusižengimų kodekse 248 str. „Pakuočių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo reikalavimų nevykdymas“ 1 d. nurodyta, kad LR vidaus rinkai tiekiant pakuotes neįsiregistravus Gamintojų ir importuotojų registravimo sąvade užtraukia įspėjimą arba baudą nuo 150 iki 850 eurų, 3 d. nurodyta, kad pakuočių ir (ar) pakuočių atliekų apskaitos netvarkymas arba netinkamas tvarkymas užtraukia įspėjimą arba baudą nuo 230 iki 430 eurų, 4 d. nurodyta, kad informacijos nepateikimas apie tai, kaip vartotojai gali grąžinti pakuotes, užtraukia baudą nuo 300 iki 560 eurų, 6 d. nurodyta, kad atsisakymas priimti parduodamų gaminių pakuotes už kurias nustatytas užstatas ar užstato negrąžinimas užtraukia baudą nuo 450 iki 850 eurų.⁷⁵

Baudžiamoji atsakomybė už gamintojų ir importuotojų aukščiau išvardintų pareigų nevykdymą nėra numatyta.

Civilinė atsakomybė gali kilti iš sutartinių santykių su užsato sistemos administratoriumi (toliau - Administratorius). Pavyzdžiui: gamintojas nevykdo pareigos mokėti užstato sistemos administratoriui mokesčių už administravimą, surinkimą ir sutvarkymą užstatinių

⁷³ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-51-1073/2018, INFOLEX, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1654279>

⁷⁵ „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr>

vienkartinių pakuočių, tuomet Administratorius laikinai sustabdo savo funkcijas šio gamintojo atžvilgiu ir laikinai išregistruoja iš gaminių pakuočių registro ir kartu bus laikomos tarp pardavėjo sudarytų sutarčių dėl bendradarbiavimo užstato sistemoje ir vienkartinių pakuočių surinkimo rankiniu, automatizuotu būdu nustatytų reikalavimų neatitinkančiomis pakuotėmis, kurių priėmimo ir sutvarkymo Administratorius laikinai neorganizuoja. Gaminių vienkartinių pakuočių administravimo, jų surinkimo ir sutvarkymo organizavimo sustabdymas reiškia, kad gamintojas nustoja būti užstato už vienkartinės pakuotės sistemos dalyviu ir tuo pačiu praranda teisę tiekti LR rinkai gaminius, už kurių vienkartinę pakuotę yra nustatytas užstatas. Siekiant apsaugoti pakuočių vartotojų interesus Administratorius iš anksto viešai informuoja pakuočių vartotojus, taip pat užstato sistemos Administratorius siūlo pardavėjams įvertinti galimybes pakuočių vartotojus papildomai informuoti gaminių pardavimo ir pakuočių priėmimo vietose.⁷⁶

Taigi užstato už vienkartinės pakuotės sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant gamintojams ir importuotojams atsakomybę už pareigų nevykdymą.

2.3. Pakuočių pardavėjų teisės, pareigos ir atsakomybė vienkartinių pakuočių užstato sistemoje

LR Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme⁷⁷ apibrėžiama **pakuočių pardavėjo sąvoka** tai „asmuo, parduodantis kitiems asmenims gamintojų ir importuotojų Lietuvos Respublikos vidaus rinkai tiekiamas pakuotes ir supakuotus (sufasuotus) produktus“, taip pat šiame įstatyme nustatytos pakuočių pardavėjų pareigos vienkartinių pakuočių užstato sistemoje:

1. Vienkartinių pakuočių pardavėjai privalo priimti vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas atliekas ir grąžinti užstatą, išskyrus pakuočių pardavėjus, prekiaujančius prekyvietėse, kioskuose, degalinėse, viešojo maitinimo įstaigose, miesteliuose ir kaimo parduotuvėse, kurių prekybos plotas neviršija 60 kvadratinų metrų, kitose parduotuvėse, kurių prekybos plotas neviršija 300 kvadratinų metrų. Vienkartinių pakuočių pardavėjai, kuriems taikomos šioje dalyje numatytos išimtys, gali savo pasirinkimu dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotės sistemoje.

2. Vienkartinių pakuočių pardavėjai privalo priimti visas vienkartinių pakuočių atliekas, kurioms nustatytas užstatas ir grąžinti užstatą, nepaisant to, ar parduoda gaminius, supakuotus į tapačią pakuotę, ar ne.

⁷⁶ „Pardavėjams“, USAD, žiūrėta balandžio 3 d. https://grazintiverta.lt/wp-content/uploads/2019/10/informacinis-prane%C5%A1imas_-_GI-sutarties-stabdymas.pdf

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

3. Pakuočių pardavėjai turi organizuoti vienkartinių pakuočių atliekų priėmimą ir užstato grąžinimą prekybos vietose ar teritorijose arba arti jų, tačiau ne didesniu kaip 150 m atstumu nuo prekybos vietų, užtikrindami tokias pačias kaip prekybos vietų darbo valandas.

4. Pakuočių pardavėjai už visų užstato sistemoje dalyvaujančių gaminių pakuotes pakuočių vartotojams turi grąžinti užstatą grynaisiais pinigais arba pakuočių vartotojų pageidavimu jiems suteikti teisę įsigyti pakuočių pardavėjo parduodamų prekių ar paslaugų už sumą, lygią užstato dydžiui.

5. Pakuočių pardavėjai, prekybos vietose parduodami gaminius, už kurių pakuotes nustatytas užstatas, užstato dydį turi nurodyti kainos etiketėje.

6. Pakuočių pardavėjai, prekybos vietose parduodami gaminius, už kurių pakuotes nustatytas užstatas, turi teikti rašytinę informaciją (ne mažesniame kaip A3 formato (420 x 297 mm) plakate) apie tai, kaip pakuočių vartotojai gali grąžinti daugkartines pakuotes ir vienkartinių pakuočių atliekas.

7. Pakuočių pardavėjai privalo sumokėti užstatą, už kurių pakuotę nustatytas užstatas pakuočių platintojams.

8. Pakuočių pardavėjai, parduodami gaminius, už kurių pakuotę nustatytas užstatas, privalo imti užstatą iš pakuočių vartotojų.

9. Gaminių, supakuotų į pakuotes, kurioms taikoma vienkartinių pakuočių užstato sistema, gamintojas ir (ar) importuotojas jeigu nutraukia tiekimą vienkartinėmis užstatinėmis pakuotėmis, netrumpiau kaip metus vienkartinių užstatinių pakuočių pardavėjai privalo jas priimti iš pakuočių vartotojų išskyrus tuos atvejus, kai vienkartinių užstatinių pakuočių atliekos neatitinka reikalavimų, kad galėtų būti grąžintos.

Vienkartinės pakuotės, kurioms taikoma užstato už vienkartinės pakuotes sistema, atliekos priimanamos, bet užstatas gali būti negrąžinamas, jeigu:

1) „jos nepažymėtos užstato už vienkartinės pakuotes sistemos taikymą nurodančiu ženklu arba toks ženklas nėra aiškiai matomas ir dėl to jo negalima identifikuoti ir (ar)

2) jos nepažymėtos brūkšniniu kodu arba brūkšninis kodas yra pažeistas ir dėl to negalima identifikuoti gamintojo ar importuotojo, ir (ar);

3) jos nevisiškai ištuštintos, ir (ar);

4) jų forma yra pakitusi tiek, kad techniškai neįmanoma jų identifikuoti.“⁷⁸

Taigi vienkartinių pakuočių, kurioms nustatytas užstatas pardavėjai turi teisę negrąžinti užstato jei yra bent viena iš 4 prieš tai paminėtų variantų, tačiau turi pareigą priimti atliekas.

⁷⁸ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

Pakuočių pardavėjai privalo užtikrinti, kad vartotojų atiduodamos užstatinės vienkartinės pakuočių atliekos bus laikinai laikomos jų priėmimo vietoje vadovaujantis Atliekų tvarkymo taisyklių ir kitų atliekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimais.⁷⁹

Pakuočių pardavėjams už tam tikrų pareigų nevykdymą yra taikomos ekonominės sankcijos įtvirtintos LR Aplinkos apsaugos įstatyme 128 str. „Juridinių asmenų atsakomybė už užstato taikymo ir užstato sistemos organizavimo reikalavimų pažeidimą“ 3 d. nurodyta, kad vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekų priėmimą ir užstato grąžinimą nevykdymas ir (ar) netinkamas vykdymas užtraukia baudą pakuočių pardavėjui 700 iki 1400 eurų, 4 d. nurodyta, kad gaminio, supakuoto į pakuotę, už kurią nustatytas užstatas, pareigos nurodyti užstato dydį kainos etiketėje nevykdymas ir (ar) informacijos nepateikimas kaip pakuočių vartotojai gali grąžinti pakuotes ar pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekas, nepateikimas pakuočių pardavėjams užtraukia baudą nuo 700 iki 1400 eurų, 8 d. nurodyta, kad pakartotinis pažeidimas nurodytas 3 d. ir 4 d. užtraukia bauda nuo 1400 iki 3000 eurų. taip pat pardavėjams numatyta ekonominė sankcija 106 str. „Juridinių asmenų atsakomybė už atsisakymą priimti pakuotes“ 1 d. nurodoma, kad įstatymų nustatytos pareigos nustatyta tvarka priimti pakuotes nevykdymas užtraukia baudą juridiniams asmenims nuo 450 iki 850 eurų, 2 d. nurodyta, kad toks pakartotinis pažeidimas užtraukia baudą nuo 850 iki 1700 eurų.⁸⁰

Administracinė atsakomybė pakuočių pardavėjams kaip juridiniams asmenims nėra numatyta, tačiau ji taikoma juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims. LR Administraciniame nusižengimų kodekse nurodyta, kad „nepateikimas informacijos apie tai, kaip vartotojai gali grąžinti pakuotes užtraukia baudą juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo 300 iki 560 eurų“ (248 str. 4d.), o atsisakymas priimti parduodamų gaminių pakuotes už kurias nustatytas užstatas ar užstato negrąžinimas užtraukia baudą nuo 450 iki 850 eurų (248 str. 6 d.).⁸¹

Baudžiamoji atsakomybė pakuočių pardavėjams už aukščiau išvardintų pareigų nevykdymą nėra numatyta.

Civilinė atsakomybė gali atsirasti iš sutartinių santykių su užstato sistemos administratoriumi.

Taigi užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant pardavėjams atsakomybę už pareigų nevykdymą.

⁷⁹ „Įsakymas dėl pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>

⁸⁰ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>

⁸¹ „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr>

2.4. Užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administratoriaus teisės, pareigos ir atsakomybė

LR Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme⁸², nurodytos **užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administratoriaus** (toliau Užstato administratorius) **apibrėžimas tai** „pelno nesiekiantis viešasis juridinis asmuo, įsteigtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo ar Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo nustatyta tvarka.

Asmuo norintis vykdyti Užstato administratoriaus veiklą, turi turėti:

1) susitarimais su gamintojais ir importuotojais grindžiamas finansines galimybes atlikti užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administratoriaus funkcijas visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje;

2) susitarimais su pakuočių pardavėjais grindžiamas galimybes atlikti užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administratoriaus funkcijas visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje.⁸³

Užstato administratorius gali pradėti vykdyti veiklą tik turėdamas susitarimus su gamintojais, importuotojais ir pardavėjais ir šių reikalavimų atitiktį įrodančius šiuos aplinkos ministro atsižvelgiant į užstato už vienkartinės pakuotės sistemos organizavimo specifiką nustatyta tvarka parengtus ir su Aplinkos ministerija ar jos įgaliota institucija suderintus dokumentus:

1) užstato už vienkartinės pakuotės sistemos organizavimo planą (plane turi būti numatyti veiksmai ir priemonės, užtikrinantys, kad bus įgyvendinta gamintojams ir importuotojams nustatyta pareiga imti užstatą už vienkartinės pakuotės ir jį gražinti pakuočių pardavėjams, kai šie gražina pakuočių atliekas, ir pakuočių pardavėjams nustatyta pareiga – priimti vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekas ir gražinti užstatą);

2) užstato už vienkartinės pakuotės sistemos finansavimo schemą, garantuojančią, kad užstato už vienkartinės pakuotės sistema bus finansuojama (įskaitant šios sistemos organizavimo plano bei visuomenės švietimo ir informavimo užstato už vienkartinės pakuotės sistemos klausimais programos įgyvendinimą). Finansavimo schemoje turi būti nurodytas gamintojų ir importuotojų mokamos įmokos už užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administravimą dydis;

⁸² „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁸³ Ten pat.

3) visuomenės švietimo ir informavimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais programą, kurioje turi būti numatytos visuomenės informavimo ir švietimo priemonės ir prioritetingos kryptys.⁸⁴

Užstato administratoriaus pareigos:

1. Vykdyti tokias funkcijas:

1) administruoti užstatą už vienkartinės pakuotes ir dalyvauti organizuojant šių pakuočių atliekų priėmimą;

2) organizuoti užstato sistemoje surinktų vienkartinių pakuočių atliekų sutvarkymą, parenkant viešo konkurso būdu atliekų tvarkytojus, kurie užstato sistemoje surinktas vienkartinių pakuočių atliekas perdirba, užtikrinti nustatytų pakuočių, už kurias privaloma imti užstatą, atliekų surinkimo ir perdirbimo užduočių įvykdymą;

3) užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais vykdyti visuomenės švietimą ir informavimą;

4) vienkartinių pakuočių pardavėjus aprūpinti pakuočių atliekoms priimti skirtomis priemonėmis (tarp jų ir priemonėmis, užtikrinančiomis automatizuotą (nedalyvaujant žmogui) pakuočių atliekų priėmimą bei užstato grąžinimą), kurios turi būti parinktos atsižvelgiant į parduotuvės prekybos plotą ir parduotuvėje surenkamų pakuočių atliekų kiekį. Užtikrinti automatizuoto (nedalyvaujant žmogui) pakuočių atliekų priėmimo priemonių remontą ir techninę priežiūrą savo lėšomis arba kompensuoti vienkartinių pakuočių pardavėjams jų įsigytų ir (ar) išsinuomotų automatizuoto (nedalyvaujant žmogui) pakuočių atliekų priėmimo priemonių, atitinkančių užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriaus nustatytus techninius reikalavimus, techninės priežiūros sąnaudas bei remonto.

5) vienkartinių pakuočių pardavėjams kompensuoti jų patiriamas teisės aktų nustatytų pareigų užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje vykdymo sąnaudas, susijusias su vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekų priėmimu (įskaitant sąnaudas, susijusias su automatizuoto (nedalyvaujant žmogui) pakuočių atliekų priėmimo priemonių, atitinkančių užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriaus nustatytus techninius reikalavimus, įsigijimu ir (ar) nuoma), užstato grąžinimu ir visuomenės informavimu;

6) atlikti kitas užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui numatytas įstatyme ir sutartimis su gamintojais ir importuotojais, LR rinkai tiekiančiais gaminius,

⁸⁴ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

supakuotus į vienkartinę pakuotę, už kurią nustatytas užstatas ir vienkartinių pakuočių pardavėjais pavestas funkcijas.⁸⁵

2. Turi pateikti Aplinkos ministerijai ar jos įgaliotai institucijai aplinkos ministro nustatyta tvarka užstato už vienkartinės pakuotes sistemos organizavimo plano vykdymo ataskaitą ir informaciją apie užstato už vienkartinės pakuotes sistemos finansavimo schemeje, visuomenės informavimo ir švietimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais programoje numatytų priemonių įgyvendinimą.“

3. Užstato administratorius privalo teikti paslaugas visiems vienodomis sąlygomis (gamintojams ir importuotojams, tiekiantiems Lietuvos Respublikos vidaus rinkai gaminius, supakuotus į vienkartinę pakuotę, už kurią nustatytas užstatas, ir pakuočių pardavėjams, prekiaujantiems šiais gaminiais).

4. Užstato administratoriaus steigėjai ir dalyviai negali veikti atliekų tvarkytojų ar automatizuoto (nedalyvaujant žmogui) pakuočių atliekų priėmimo priemonių gamintojų ar platintojų naudai ar interesams.

5. Užstato administratorius ne mažiau kaip 1 procentą lėšų nuo metinės apyvartos turi skirti visuomenės informavimui ir švietimui pakuočių atliekų tvarkymo klausimais.

Užstato už vienkartinės pakuotės dydį tvirtina aplinkos ministras atsižvelgdamas į užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriaus (administratorių) siūlymus, ne trumpesniai kaip vienų metų terminui. Užstato dydis turi būti nustatomas toks, kad skatintų pakuočių vartotojus grąžinti vienkartinių pakuočių atliekas.⁸⁶

Užstato administratorius turi pildyti vienkartinių pakuočių, kurioms taikoma užstato už vienkartinės pakuotes sistema, atliekų tvarkymo apskaitą ir teikti tokios apskaitos ataskaitas. Pakuočių ir pakuočių atliekų apskaita (toliau – pakuočių apskaita) vykdoma ir apskaitos ataskaitos teikiamos naudojantis Vieninga gaminių, pakuočių ir atliekų apskaitos informacine sistema (toliau – GPAIS).⁸⁷

Užstato administratorius naudodamasis GPAIS rengia ataskaitą apie Sistemos organizavimo plano vykdymą bei pateikia informaciją apie Finansavimo schemeje ir Švietimo programoje numatytų priemonių įgyvendinimą.⁸⁸

Užstato administratorius sudaro vienkartinių pakuočių, už kurias privaloma imti užstatą, sąrašą, kuriame pagal kiekvienos tokios vienkartinės pakuotės brūkšninį kodą nurodomi

⁸⁵ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ „Įsakymas dėl pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>

⁸⁸ „Dėl Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos organizavimo plano, finansavimo schemos ir švietimo programos rengimo, derinimo ir ataskaitų bei informacijos apie jų vykdymą teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/63c15870487011e4ba2fc5e712e90cd4/asr>

duomenys (gėrimas, kuriuo papildoma ši pakuotė; gėrimo pavadinimas; pakuotės rūšis pagal medžiagas (plastikinė, metalinė, stiklinė); rūšies kodas; pakuotės tūris (litrais); pakuotės svoris tonomis gramo (6 skaitmenų po kablelio) tikslumu; data, nuo kada gamintojas ir (ar) importuotojas pavedė užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui organizuoti šios vienkartinės pakuotės atliekų sutvarkymą; data, iki kada gamintojas ir (ar) importuotojas buvo pavedęs užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui organizuoti šios vienkartinės pakuotės atliekų sutvarkymą). Šie duomenys turi būti nuolat viešai prieinami užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriaus interneto svetainėje. Užstato administratorius pildydamas vienkartinių pakuočių apskaitos žurnalą atskirai nurodo tokius vienkartinių pakuočių duomenis: surinkimo iš pakuočių pardavėjų data; iš pakuočių pardavėjų surinktas vienkartinių pakuočių atliekų kiekis vienetais ir tonomis 6 skaitmenų po kablelio tikslumu; dokumento, patvirtinančio šių vienkartinių pakuočių surinkimą iš pakuočių pardavėjų, numeris ir data.⁸⁹

Užstato administratorius su pavedimo davėjais sudaro sutartis dėl vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, administravimo, surinkimo ir tvarkymo organizavimo. Užstato administratorius sutartimis įsipareigoja užtikrinti pavedimo davėjų LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme nustatytų pareigų, susijusių su dalyvavimu užstato sistemoje, vykdymą, o pavedimo davėjai įsipareigoja mokėti Užstato administratoriui įmokas už užstato už vienkartinės pakuotės sistemos administravimą bei vykdyti kitus sutartinius įsipareigojimus.⁹⁰

Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui yra taikomos ekonominės sankcijos už tam tikrų pareigų nevykdymą. LR Aplinkos apsaugos įstatyme 128 str. „Juridinių asmenų atsakomybė už užstato taikymo ir užstato sistemos organizavimo reikalavimų pažeidimą“ 5 d. nurodyta, kad „Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos organizavimo plano vykdymo ataskaitos ir informacijos apie užstato už vienkartinės pakuotes sistemos finansavimo schemoje, visuomenės švietimo ir informavimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais programoje numatytų priemonių įgyvendinimą nepateikimas nustatytu laiku užtraukia baudą užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui nuo 850 iki 1400 eurų“, 8 d. nurodyta, kad toks pakartotinis pažeidimas užtraukia bauda nuo 1400 iki 3000 eurų. 6 d. nurodyta, kad „Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos organizavimo plane, užstato už vienkartinės pakuotes sistemos finansavimo schemoje, visuomenės švietimo ir informavimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais programoje numatytų priemonių nevykdymas užtraukia baudą užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui nuo

⁸⁹ „Įsakymas dėl pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>

⁹⁰ „Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos organizavimo planas 2017-2019 m“ USAD, , žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., https://grazintiverta.lt/wp-content/uploads/2015/12/Sistemos-organizavimo-planas_2017-2019.pdf

1400 iki 3000 eurų.“, 9 d. nurodyta, kad toks pakartotinis pažeidimas užtraukia baudą nuo 3000 iki 5500 eurų.⁹¹

Administracinė atsakomybė užstato sistemos administratoriui kaip juridiniam asmeniui nėra numatyta, tačiau ji taikoma juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims. LR Administraciniame nusižengimų kodekse nurodyta, 248 str. 3 d. kad „pakuočių ir (ar) pakuočių atliekų apskaitos netvarkymas arba netinkamas tvarkymas užtraukia įspėjimą arba baudą juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo 230 iki 430 eurų.“, taip pat „nepateikimas informacijos apie tai, kaip vartotojai gali grąžinti pakuotes užtraukia baudą juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo 300 iki 560 eurų“ (248 str. 4d.),⁹²

Baudžiamoji atsakomybė užstato sistemos administratoriui už aukščiau išvardintų pareigų nevykdymą nėra numatyta.

Civilinė atsakomybė nevykdant sudarytų sutarčių su gamintojais, importuotojais ir pardavėjais.

Taigi, užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriui atsakomybę už pareigų nevykdymą.

2.5. Vartotojų siekiančių atgauti užstatą už vienkartinės pakuotes teisės, pareigos ir atsakomybė

Pakuočių vartotojas „asmuo, naudojantis ar vartojantis supakuotus (sufasuotus) produktus“.⁹³

LR Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme įtvirtinta pakuočių atliekų turėtojų ir vartotojų pareiga:

1. Atliekų turėtojas privalo atskirti pakuočių atliekas nuo kitų atliekų, tai yra rūšiuoti pakuočių atliekas jų susidarymo vietoje.

2. Vartotojai ir komunalinių atliekų sraute susidarančių pakuočių atliekų turėtojai privalo naudotis organizuotomis pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo sistemomis.⁹⁴

⁹¹ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>

⁹² „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr>

⁹³ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁹⁴ Ten pat.

Vartotojų pareiga perkant užstatinę vienkartinę pakuotę sumokėti nustatytą užstatą už pakuotę, sumokėjus užstatą vartotojams atsiranda teisė jį susigrąžinti, tačiau vartotojai norėdami susigrąžinti sumokėtą užstatą už vienkartinę pakuotę, turi įvykdyti tokias pareigas:

1. Išsaugoti vienkartinės pakuotės už kurią imamas užstatas sistemos taikymą nurodantį ženklą, kuris yra ant etiketės ir jis turi būti nepažeistas;
2. Išsaugoti vienkartinės pakuotės už kurią imamas užstatas brūkšninį kodą, kuris yra ant etiketės ir jis turi būti nepažeistas;
3. Vienkartinę pakuotę už kurią imamas užstatas grąžinant turi būti tuščia;
4. Išsaugoti vienkartinės pakuotės už kurią imamas užstatas formą, kad techniškai būtų galima ją identifikuoti.⁹⁵

Taigi užstato už vienkartinės pakuotės sistemą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartotojams nėra numatyta administracinė atsakomybė, tačiau vartotojai negrąžindami užstatinės vienkartinės pakuotės patiria ekonominę atsakomybę – praranda sumokėtą užstatą, taip įgyvendinamas „teršėjas moka“ principas ir taip bandoma užtikrinti vartotojų pareigų laikymąsi.

2.6. Užstato už vienkartinės pakuotės sistemos kontrolės institucijų teisės, pareigos ir atsakomybė

Lietuvoje valstybinę aplinkos apsaugos kontrolę reglamentuoja LR aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas⁹⁶, jis nustato „aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę Lietuvos Respublikoje vykdančias institucijas bei pareigūnus, jų teisinį statusą, veiklos teisinius pagrindus bei pagrindinius principus, veiklos organizavimą, reglamentuoja aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės procesą.“

Lietuvos Respublikoje Aplinkos apsaugos **valstybinę kontrolę organizuoja ir priežiūra atlieka** Aplinkos ministerija, o aplinkos apsaugos **valstybinę kontrolę vykdo** Aplinkos apsaugos departamentas.⁹⁷

Lietuvos Respublikos aplinkos ministras įsakymu dėl Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo⁹⁸ pavedė Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių reikalavimų vykdymo kontrolę Aplinkos apsaugos agentūrai ir Aplinkos apsaugos departamentui prie Aplinkos ministerijos. Kontroliuoti kaip laikomasi vienkartinių pakuočių ženklinimo,

⁹⁵ „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>

⁹⁶ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171182/asr>

⁹⁷ Ten pat.

⁹⁸ „Įsakymas dėl pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>

vienkartinių pakuočių kurioms taikoma užstato už vienkartinės pakuotes sistema, atliekų apskaitos ir atsiskaitymo pagal apskaitos duomenis tvarkas. Įstatyme nurodytos taisyklės taikomos pakuočių gamintojams, gamintojams, importuotojams, pakuočių pardavėjams, užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriams.

„Aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę Lietuvos Respublikoje vykdo Aplinkos ministerijos sistemos pareigūnai, kurie pagal jiems suteikiamas galias skirstomi į: 1) vyriausiuosius valstybinius aplinkos apsaugos inspektorius; 2) vyresnius valstybinius aplinkos apsaugos inspektorius; 3) valstybinius aplinkos apsaugos inspektorius“. Šiems aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnams aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę padeda vykdyti veikiantys visuomeniniais pagrindais aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų pagalbininkai – neetatiniai aplinkos apsaugos inspektoriai.⁹⁹

Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų teisės ir pareigos užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje:

1) pateikę tarnybinį pažymėjimą, netrukdomi gali patekti (įeiti, įvažiuoti) į visų įmonių, įstaigų, organizacijų, ūkių objektus ir tikrinti, ar juose laikomasi aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų.

2) tikrinti dokumentus ar kiekis, rūšis, kokybė ir kt. atitinka dokumentuose nurodytus duomenis;

3) Įstatymo nustatytais atvejais ir nustatyta tvarka duoti privalomuosius nurodymus fiziniams ir juridiniams asmenims;

4) Įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka sustabdyti fizinių ar juridinių asmenų vykdomą aplinkai kenksmingą veiklą;

5) surašyti protokolus, aktus ir kitokius nustatytos formos dokumentus;

6) įstatymų nustatyta tvarka nagrinėti administracinių nusižengimų bylas ir skirti administracines nuobaudas;

7) gavę pranešimą apie aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus, imtis visų priemonių, kad pažeidimas būtų išaiškintas ir nustatyti pažeidėjai, o jei patys to padaryti negali, informuoti kompetentingą valstybės instituciją, kad ši imtųsi priemonių pažeidimui išaiškinti ir pažeidėjui nustatyti;

8) įstatymų nustatyta tvarka nagrinėti bylas dėl ekonominių sankcijų skyrimo ir skirti ekonomines sankcijas;

⁹⁹ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171182/asr>

9) pasitelkti nešališkus ekspertus ar specialistus, turinčius reikiamų specialių žinių ar patirties, dalyvauti patikrinime ir (ar) vertinti patikrinimo duomenis, kai reikalingos specialios žinios ar patirtis;¹⁰⁰

Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, nepaisant jų tarnybos vietos, turi teisę vykdyti aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę visoje LR teritorijoje, jos teritoriniuose vandenyse ir ekonominėje zonoje Baltijos jūroje.¹⁰¹

Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės ir kitų įgaliotų institucijų pareigūnai teisės aktų nustatyta tvarka atlieka atliekų darytojų, atliekas apdorojančių, surenkančių ar vežančių įmonių, tarpininkų, prekiautojų atliekomis priežiūrą, įskaitant ir šių įmonių patikrinimus. Atliekų surinkimo ir vežimo patikrinimas apima surinktų bei vežamų atliekų kilmės, pobūdžio, kiekio, paskirties vietos tikrinimą.¹⁰²

Kontrolės pareigūnų ūkio subjektų veiklos patikrinimai gali būti atliekami planiniai ir neplaniniai. Planinių patikrinimų pirminis tikslas – informacijos apie ūkio subjektą vertinimas ir metodinės pagalbos ūkio subjektui teikimas. Neplaninis patikrinimas atliekamas priežiūrą atliekančio subjekto iniciatyva, kai priežiūrą atliekančio subjekto vadovas ar jo įgaliotas asmuo arba reikiamus įgaliojimus turinti priežiūrą atliekančio subjekto kolegiali institucija priima motyvuotą sprendimą atlikti šį patikrinimą. Neplaninis patikrinimas turi atitikti neplaninių patikrinimų taisykles ir turi būti atliekamas tokiais pagrindais:

1) kai gaunamas kompetentingo viešojo administravimo subjekto rašytinis motyvuotas prašymas ar pavedimas atlikti ūkio subjekto veiklos patikrinimą ar kitos valstybės kompetentingos institucijos prašymas;

2) kai turint informacijos ar kilus pagrįstų įtarimų dėl ūkio subjekto veikos, kuri gali prieštarauti teisės aktams ar neatitikti teisės aktų reikalavimų;

3) kai siekiama užtikrinti, kad būtų pašalinti ankstesnio patikrinimo metu nustatyti teisės aktų pažeidimai ir įgyvendinti priimti sprendimai;

4) kai neplaninio patikrinimo atlikimo pagrindą nustato įstatymas ar Vyriausybės priimtas teisės aktas.¹⁰³

Kontrolės institucijų pareigūnai atlieka ūkio subjektų veiklos priežiūrą. Veiklos priežiūra skirta teikti metodinę pagalbą ūkio subjektams, prižiūrėti, kaip ūkio subjektai laikosi įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų, kontroliuoti, ar tinkamai tuos

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171182/asr>

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>

¹⁰³ „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83679/asr>

reikalavimus vykdo, ir įgyvendinti kitas priemones, užtikrinančias tinkamą teisės aktų reikalavimų laikymąsi ir užkertančias kelią žalai teisės normų saugomoms vertybėms atsirasti. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai savarankiškai pagal savo kompetenciją priima sprendimus ir asmeniškai už juos atsako. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, nesiimantys veiksmų, užtikrinančių aplinkos apsaugą reglamentuojančiuose įstatymuose ar kituose teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų laikymąsi, ar viršijantys jiems suteiktas galias, traukiami teisinėn atsakomybėn įstatymų nustatyta tvarka.¹⁰⁴

Turtinė ir neturtinė žala, atsiradusi dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų aktų, atlyginama Civilinio kodekso ir kitų įstatymų nustatyta tvarka. **Viešojo administravimo subjektas** tai „valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės institucija ar įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacija, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą“, **viešasis administravimas** – „įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas“.¹⁰⁵

LR Civilinio kodekso¹⁰⁶ 6,271 str. 1 d. nustatyta, kad atsiradusią žalą dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės, 2 d. nurodyta, kad terminas „valdžios institucija“ reiškia bet kokią viešosios teisės subjektą (valstybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ir t. t.), 3 d. nurodyta, kad terminas „aktas“ reiškia bet kokią valdžios institucijos ar jos darbuotojų veiksmą (veikimą, neveikimą), kuris tiesiogiai daro įtakos asmenų teisėms, laisvėms ir interesams, 4 d. nurodoma, kad valstybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.

Kontrolės pareigūnams numatyta baudžiamoji atsakomybė už tarnybos pareigų neatlikimą ir piktnaudžiavimą tarnyba:

- Tarnybos pareigų neatlikimas yra laikomas tuomet, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo netinkamai atlikęs savo pareigas ar dėl neatsargumo

¹⁰⁴ „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83679/asr>

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>

neatlikęs savo pareigų, jeigu dėl to valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, Europos Sąjunga, fizinis ar juridinis asmuo patyrė didelės žalos baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

- Piktnaudžiavimas tarnyba yra laikomas tuomet, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, viršijęs įgaliojimus arba piktnaudžiavęs tarnybine padėtimi, jeigu dėl to didelės žalos patyrė valstybė, tarptautinė viešoji organizacija, Europos Sąjunga, fizinis ar juridinis asmuo, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų. Tas, kas siekė turtinės ar kitokios asmeninės naudos nesant kyšininkavimo požymių, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.¹⁰⁷

Šiuose įstatymuose minimi valstybės tarnautojai yra laikomi teisėjai, valstybės pareigūnai, valstybės politikai, valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą ir kiti asmenys, kurie, dirbdami ar kitais įstatyme numatytais pagrindais eidami pareigas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas.¹⁰⁸

Už aukščiau išvardintas veikas atsako ir juridinis asmuo. LR baudžiamajame kodekse¹⁰⁹ nustatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė:

1. „Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: 1) juridiniam asmeniui atstovauti arba; 2) juridinio asmens vardu priimti sprendimus, arba; 3) juridinio asmens veiklą kontroliuoti.“
2. „Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą padaryti nusikalstamą veiką nepašalina fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė.“
3. „Pagal šį kodeksą neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija. Valstybės ir savivaldybės institucijomis ir įstaigomis nelaikomos ir pagal LR Baudžiamąjį kodeksą atsako

¹⁰⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171182/asr>

¹⁰⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>

valstybės ir savivaldybės įmonės, taip pat viešosios įstaigos, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, ir akcinės bendrovės bei uždarnosios akcinės bendrovės, kurių visos akcijos ar jų dalis nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei“.

Taigi užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinamas pavedamas kontrolės institucijoms tikrinti kaip juridiniai asmenys laikosi nustatytų pareigų. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinimo kontrolė užtikrinama nustatant atsakomybę už pareigų nevykdymą – kontrolės institucijoms ir jų pareigūnams.

3. UŽSTATO UŽ VIENKARTINĖS PAKUOTĖS SISTEMOS PRAKTINIAI ASPEKTAI LIETUVOJE

3.1. Teismų praktika susijusi su užstato už vienkartinės pakuotės sistemą reglamentuojančiais teisės aktais

Teisminių bylų kuriose būtų sprendžiamas klausimas susijęs su vienkartinių pakuočių užstato sistemos teisės pažeidimais yra tik keleta. Vienoje byloje 2019 m. gegužės 29 d. Nr. I-2443-244/2019¹¹⁰ Vilniaus apygardos administracinis teismas išnagrinėjo pareiškėjos uždarnosios akcinės bendrovės „Minola“ (toliau - Pareiškėja) skundą atsakovui Aplinkos apsaugos departamentui prie Aplinkos ministerijos (toliau - Departamentas) dėl nutarimo panaikinimo. Nutarime buvo nustatyta, kad Pareiškėja LR vidaus rinkai tiekė gaminius, už kurių vienkartinę pakuotę pagal LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo (toliau – Įstatymas) 11 straipsnio 2 dalį *nevykdė pareigos imti užstatą, taip pat nevykdė pareigos dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotės sistemoje (7 str. 1 d. 2 p.), nevykdė pareigos pakuotę pažymėti atitinkamos užstato sistemos taikymą nurodančiu ženklu (5 str. 3 d.), nevykdė pareigos organizuoti vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekų priėmimą ir užstato grąžinimą (7 str. 5 d. 3 p.), nevykdė pareigos nurodyti užstato dydį gaminio, supakuoto į pakuotę, už kurią nustatytas užstatas, kainos etiketėje (11 str. 8 d.), nevykdė pareigos šviesti ir (ar) informuoti visuomenę apie pakuotes ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymą nustatyta tvarka (8 str. 7 d.), nevykdė pakuočių apskaitos (6 str. 7 str. 1 d. 5 p.) ir paskirta bauda 7 tūkst. eurų. Departamentas nurodė, kad pakavo alkoholinius gėrimus (alų, sidrą, alkoholinius kokteilius) ir taip supakuotus gėrimus tiekė LR vidaus rinkai, t. y. platino - pardavinėjo baro lankytojams, todėl UAB „Minola“ pagal Įstatymo sąvokas *laikytina gamintoja (pakuočių naudotoja), pakuočių pardavėja ir pakuočių platintoja.**

Skunde pareiškėja nurodė, kad jai nepriklauso dalyvauti užstato sistemoje, nes ji neplatino gaminio vartotojams, o tik tiekė viešojo maitinimo paslaugas, tame tarpe ir pardavinėjo alkoholį vartojimui vietoje – tik realizavo pažymėtą produktą, todėl tokia įstaiga neturėtų būti laikoma gamintoju ar pardavėju. Taip pat teigė, kad plastikiniai indai buvo skirti perpilti alkoholinius gėrimus į indus vartoti vietoje, šie plastikiniai indai nebuvo naudojami kaip tara laikyti, parduoti ar transportuoti alkoholinius ar kitokius gėrimus. Kadangi plastikiniai indai nelaikyti tara jie nedalyvauja apyvartoje, todėl juos įsigijusi iš uždarnosios akcinės bendrovės „Plastikė“ jie nebuvo pažymėti identifikaciniu brūkšninio kodu ir užstato sistemos taikymą

¹¹⁰Vilniaus apygardos administracinio teismo 2019 m. gegužės 29 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2443-244/2019, INFOLEX, žiūrėta 2020 balandžio 3 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1742465>

nurodančių ženklų, nebuvo vykdoma jų apskaita, kadangi Įstatymo 8 str. 1 d. ir 2 d. leidžia pasirinkti viešojo maitinimo įstaigoms dalyvauti ar nedalyvauti užstato sistemoje.

Teismas konstatavo, kad Įstatymo 1 str. 2 d. nurodo, kad šis įstatymas taikomas visiems pakuočių vartotojams ir ūkinės veiklos vykdytojams. Ūkinės veiklos vykdytojai – „teisės aktų nustatyta tvarka savo veiklą įregistravę asmenys pakuočių medžiagų tiekėjai, pakuočių gamintojai, supakuotų (sufasuotų) produktų gamintojai (pakuočių naudotojai), importuotojai, pardavėjai, platintojai, pakuočių atliekų tvarkytojai, kitos šiame ir kituose įstatymuose numatytos organizacijos.“ (Įstatymo 2 str. 26 d.), gamintojas (pakuočių naudotojas) – „Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka įregistravęs savo veiklą asmuo, gaminantis ir (ar) pakuočiantis gaminius (išskyrus ūkininkavimo veikloje naudojamą šienainį), net jeigu pakavimo operacijas sutartiniais pagrindais atlieka kitas asmuo“ (Įstatymo 2 str. 4 d.), pakuočių pardavėjas – „asmuo, parduodantis kitiems asmenims gamintojų ir importuotojų Lietuvos Respublikos vidaus rinkai tiekiamas pakuotes ir supakuotus (sufasuotus) produktus“ (Įstatymo 2 str. 17 d.), pakuočių platintojas – „asmuo, platinantis (perduodantis kitiems asmenims) gamintojų ir importuotojų Lietuvos Respublikos vidaus rinkai tiekiamas pakuotes ir supakuotus (sufasuotus) produktus“ (Įstatymo 2 str. 18 d.). Tiekimas Lietuvos Respublikos vidaus rinkai – „tuščių ar gaminiiais pripildytų pakuočių perleidimas už atlygį ar nemokamai kitam asmeniui Lietuvos Respublikos teritorijoje arba gaminiiais pripildytų pakuočių sunaudojimas savoms reikmėms“ (Įstatymo 2 str. 24 d.). Teismas nustatė, kad pareiškėja atitinka tiek pakuočių gamintojo (pakuočių naudotojo), pakuočių pardavėjo, tiek pakuočių platintojo apibrėžimą, todėl, be kita ko, privalėjo dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje bei vykdyti pareigą pakuotę pažymėti atitinkamos užstato sistemos taikymą nurodančiu ženklu. **Pažymėtina, kad pareiškėja skunde nepagrįstai teigia, kad Įstatymas numato pasirinkimo laisvę bei alternatyvą dalyvauti arba ne užstato už pakuotes sistemoje, kadangi Įstatyme tokia alternatyva nėra numatyta. Straipsnis, kuriuo vadovaujasi pareiškėja (8 straipsnio 1 ir 2 dalys) skirtas reguliuoti pakuočių pardavėjų pareigas užstato sistemoje priimant pakuotes,** tačiau pareiškėja už tokį pažeidimą nubausta nebuvo. Nustačius, kad pareiškėja yra pakuočių gamintoja (naudotoja), platintoja ir pardavėja bei privalo dalyvauti vienkartinės pakuotės užstato sistemoje, pareiškėjai taip pat kyla kitos, išvestinės pareigos, kaip gamintojai (pakuočių naudotojai). Teismas konstatavo, kad Departamentas, surinkęs ir išanalizavęs visą informaciją, pagrįstai priėmė Nutarimą, kurio naikinti nėra pagrindo.

Kitoje byloje Nr. AN2-460-485/2019¹¹¹ Kauno apygardos teismas išnagrinėjo administracinio nusižengimo bylą pagal administracinę atsakomybę patraukto asmens L.M. apeliacinį skundą dėl Alytaus apylinkės teismo nutarties.

L. M. Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos (toliau – Institucija) vyriausiosios specialistės pripažinta padariusi administracinius nusižengimus, numatytus Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau - ANK) 248 straipsnio 3 dalyje ir 4 dalyje, jai paskirta nuobauda – 300 Eur dydžio bauda dėl to, kad atlikus neplaninį UAB „(duomenys neskelbtini)“ gamintojams ir (ar) už aplinkos teršimą pakuotės atliekomis apskaičiavimo ir deklaravimo už 2017 metus patikrinimą, nustatyta, kad L. M., UAB „(duomenys neskelbtini)“ direktorė, organizavo įmonės veiklą, pažeisdama aplinkos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus: 1) LR vidaus rinkai tiekė gaminius, už kurių vienkartinę pakuotę pagal LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymą (toliau - Įstatymas) 11 str. 2 d. privalo imti užstatą, tačiau nevykdė gaminių pakuočių apskaitos. Taip pažeidė Įstatymo 6 str., 7 str 1 d. 5p. nuostatas t.y. padarė administracinį nusižengimą nustatytą ANK 248 str. 3 d. 2) taip pat ji prekybos vietoje parduodama gaminius, už kurių pakuotes privalo imti užstatą pagal Įstatymo 11 str. 2 d., neteikė rašytinės informacijos (ne mažesniame kaip A3 formato (420x297 mm) plakate) apie tai, kaip pakuočių vartotojai gali grąžinti vienkartinių pakuočių atliekas. Taip L. M. pažeidė Įstatymo pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo 8 straipsnio 7 dalies reikalavimus, tai yra padarė administracinį nusižengimą, numatytą ANK 248 straipsnio 4 dalyje.

Nesutikdama su priimtu nutarimu, L. M. pateikė skundą apylinkės teismui, tačiau **Alytaus apylinkės teismo** 2019 m. rugsėjo 6 d. nutartimi Institucijos 2019 m. vasario 4 d. **nutarimas paliktas nepakeistas**. Apeliaciniame skunde L. M. prašo panaikinti nutartį Alytaus apylinkės teismo ir dėl skundo priimti naują sprendimą panaikinti Institucijos nutarimą. **Skunde apeliantė nurodė**, kad nebuvo išsiaiškinta, kokiai kategorijai priklauso UAB „(duomenys neskelbtini)“ baras. Pagal Įstatymo 2 str. įmonė vykdanči viešą maitinimą nėra pakuočių gamintoja. Ji gali būti prilyginta mažmeninės prekybos pardavėjai, kuriai galima taikyti Įstatymo 8 str., bet ne 11 str. Be to, iš Įstatymo 8 straipsnio 2 dalies nuostatų matyti, kad viešojo maitinimo įstaigos nedalyvauja pakuočių užstato sistemoje ir viešojo maitinimo įstaigoms galioja papildomi reikalavimai alkoholio prekybai. Visa tara yra baro nuosavybė, indai buvo skirti perpilti alkoholinius gėrimus, juos vartojant vietoje, todėl baras ir įsigijo tam tikrą kiekį vienkartinių indų iš UAB „(duomenys neskelbtini)“ savo ir klientų poreikiams tenkinti. Taip pat skunde apeliantė pažymėjo, kadangi įmonė nedalyvauja užstato sistemoje, jai nereikia teikti

¹¹¹ Kauno apygardos teismo 2019 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-460-485/2019, INFOLEX, žiūrėta 2020 balandžio 3 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779035>

rašytinės informacijos, kad pakuočių vartotojai gali grąžinti pakuotę. Be to, dvejose labiausiai matomose baro vietose yra informaciniai skelbimai, kuriuose aiškiai nurodyta, kad alkoholiniai gėrimai privalo būti vartojami tik vietoje ir jokių gėrimų pakuotėje išsinešti negalima, papildomai skelbime akcentuojant, jog pakuotė yra baro nuosavybė.

Teismas konstatavo: Įstatymo 2 straipsnio 21 dalyje nurodyta, kad **pakuotė** – „tai grąžintinas ar negrąžintinas gaminyš iš bet kokių medžiagų, skirtas daiktams, pradedant žaliavomis ir baigiant perdirbtais produktais, pakuoti (fasuoti), apsaugoti, tvarkyti, transportuoti ir pateikti vartotojams ar produktų naudotojams. Pakuote laikomi gaminiai, skirti užpildyti pardavimo vietoje, taip pat vienkartiniai gaminiai, kurie parduodant užpildomi ir (ar) skirti užpildyti pardavimo vietoje, jei jie atlieka pakuotės funkciją.“ Taigi, iš aptarto teisinio reglamentavimo akivaizdu, jog PET tara, į kurią viešojo maitinimo įstaigoje UAB „(duomenys neskelbtini)“ pilstomi gėrimai ir jie pateikiami vartotojams, yra laikytina pakuote Įstatymo 2 straipsnio 21 dalies prasme. Pagal Įstatymo 2 straipsnio 26 dalies 1 punktą, ūkinės veiklos vykdytojai – „tai teisės aktų nustatyta tvarka savo veiklą įregistravę asmenys: pakuočių medžiagų tiekėjai, pakuočių gamintojai, supakuotų (sufasuotų) produktų gamintojai (pakuočių naudotojai), importuotojai, pardavėjai, platintojai, pakuočių atliekų tvarkytojai, kitos šiame ir kituose įstatymuose numatytos organizacijos“. Aptartos įstatymo nuostatos neišskiria viešojo maitinimo įstaigų kaip juridinių asmenų, nepatenkančių į ūkinę veiklą vykdančių asmenų sąrašą Įstatymo taikymo kontekste. **Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas Įstatyme išskyrė dvi sąvokas – gamintojas (pakuočių naudotojas) ir pakuočių gamintojas, kurios, priešingai nei galima manyti iš skundo, savo esme nėra tapačios, tačiau, kaip minėta Įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šis įstatymas taikomas visiems pakuočių vartotojams ir ūkinės veiklos vykdytojams.** Taigi, nepaisant to, kad UAB „(duomenys neskelbtini)“ pagal jai suteiktą licenciją vykdė viešojo maitinimo veiklą, parduodant alkoholinius gėrimus, skirtus gerti ten pat, tačiau, **jai pilstant gaminius į PET butelius, tokiu būdu tapus gamintoja (pakuočių naudotoja) ir pakuočių pardavėja, nors tokia veikla jai suteiktoje licencijoje ir nenumatyta, jai turi būti taikomos Įstatymo 11 straipsnio 2 dalies nuostatos, reglamentuojančios užstato taikymo tvarką, be kita ko, ir pareigos tvarkyti apskaitą (su tam numatytomis Įstatymo 7¹ straipsnio išimtimis) kontekste.** Teismo vertinimu, Įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis, suteikianti galimybę viešojo maitinimo įstaigoms, kaip pakuočių platintojoms ar pardavėjoms, nepriimti pakuočių atliekų ir negrąžinti užstato, **neatleidžia jų nuo pareigos pateikti informaciją apie tai, kur gaminius su pakuotėmis, kurioms taikomas užstatas, įgiję ar įsigiję asmenys, gali grąžinti pakuočių atliekas.** Atsižvelgiant į aptartų duomenų visumą, sprendžiamas, kad ANK 248 str. 3 ir 4 dalyse nurodytų administracinių nusižengimų padarymo faktas nagrinėjamoje administracinio nusižengimų byloje įrodytas, L. M.

veiksmų kvalifikavimas yra tinkamas, dėl ko apeliacinis skundas netenkinamas, Alytaus apylinkės teismo nutartį paliekant nepakeistą.

Taigi teismų praktikoje yra tik keleta bylų dėl užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisės aktų pažeidimų, iš jų nustatyta, kad gali kilti neaiškumų dėl to, kad LR pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatyme yra išskirtos dvi sąvokos gamintojas (pakuočių naudotojas) ir pakuočių gamintojas, kurios nėra tapačios sąvokos, tad buvo išaiškinta, kad juridinis asmuo kuris pilsto gėrimus į stiklinę, PET, ar metalinę vienkartinę pakuotę, kuriai taikoma užstato sistema kurios talpa yra ne mažesnė kaip viena dešimtoji litro ir nedidesnė kaip trys litrai, nors ir gėrimai skirti vartoti vietoje, privalo dalyvauti užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje, nes yra laikomas gamintoju (pakuočių vartotoju), dar vienas neaiškumas gali kilti pardavėjams, kurie turi galimybę pagal įstatymą nepriiminti užstatinių vienkartinę pakuočių, tačiau nuo pareigos pardavėjai nėra atleidžiami pateikti informaciją apie tai, kur gaminius su pakuotėmis, kurioms taikomas užstatas, įgiję asmenys, pakuočių atliekas gali grąžinti.

3.2. Pakuočių surinkimo ir panaudojimo statistiniai duomenys iki užstato sistemos įvedimo vienkartinėms pakuotėms ir po įvedimo

Užstato sistema už vienkartinės pakuotes Lietuvoje pradėta taikyti 2016 metais vasario 1 dieną. Ji taikoma vienkartinėms pakuotėms pripildytoms: alui, alaus kokteiliams, sidrui, kriaušių sidrui, vaisių vynui, vaisių vyno kokteiliams, vaisių vyno gėrimams, kitiems fermentuotiems gėrimams, alkoholiniams kokteiliams ir nealkoholiniams gėrimams (gaiviesiems gėrimams, stalo vandeniui, girai), natūraliam mineraliniam vandeniui, šaltinio vandeniui, fasuotam geriamajam vandeniui, sultims, nektarams, kurių talpa didesnė negu 0,1 litro, bet mažesnė negu 3 litrai, į šias medžiagas: stiklinę (išskyrus į stiklinę vienkartinę pakuotę supakuotus vaisių vyną, vaisių vyno gėrimus ir vaisių vyno kokteilius), PET (polietileno tereftalatas) ir metalinę

Aktualu apžvelgti kiek stiklinių, plastikinių ir metalinių pakuočių buvo išleista Lietuvos vidaus rinkai ir kiek buvo panaudojama/eksportuojama šių pakuočių atliekų nuo 2004 m., kai Lietuva įstojo¹¹² į Europos Sąjungą iki šių dienų. Statistikos duomenys paimti iš Aplinkos apsaugos agentūros (toliau – AAA) internetinės svetainės suvestinės lentelės „pakuočių tiekimas vidaus rinkai, pakuočių atliekų tvarkymas 2004-2017 metai (excel)“¹¹³ ir 2018 metų preliminarūs

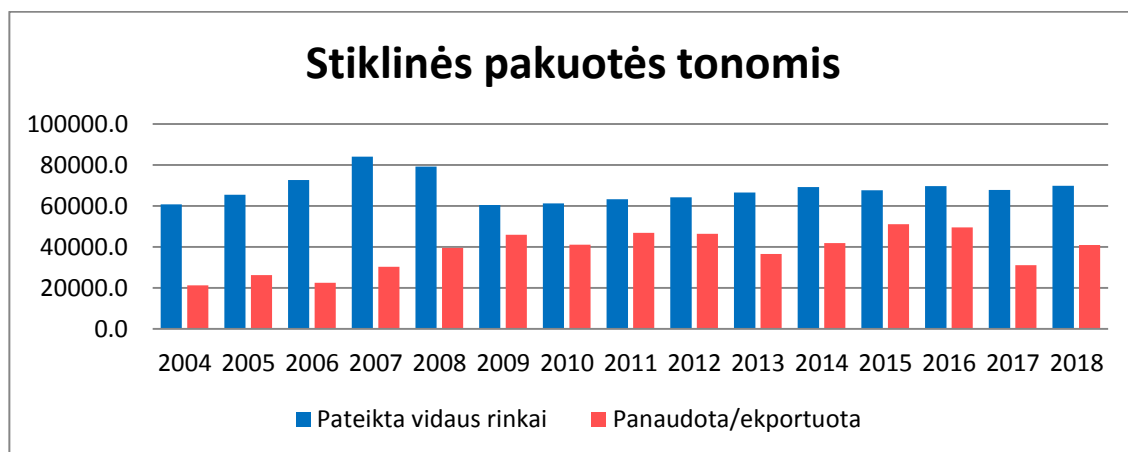
¹¹² Apžvalga, Europos Sąjunga, žiūrėta 2019 rugsėjo 17 d. žiūrėta 2020 balandžio 3 d., https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/lithuania_lt

¹¹³ „Pakuočių atliekos“, Aplinkos apsaugos agentūra, 2020 balandžio 3 d., <http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=a5a674f2-2878-4361-96ca-6829abcab712>

duomenys gauti el. paštu iš AAA atliekų licencijavimo skyriaus vyresniosios patarėjos (priedas nr. 1.).

Kaip matyti iš paveikslėlio (žr. 1 pav.) stiklinių pakuočių daugiausiai vidaus rinkai buvo išleista 2006-2008 metais (2006 m. – 72574 tonų, 2007 m. – 84069 tonų, 2008 m. – 79163 tonų), stiklinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas pagal išleidžiama stiklinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo nedidelis iki 2007 metų (2004 m. – 34,8 %, 2005 m. – 39,9 %, 2006 m. – 31 %, 2007 m. – 36 %), jau 2008 m. padidėjo iki 49,9 %. Nuo 2009 metų iki 2018 m. išleidžiami vidaus rinkai stiklinių pakuočių kiekiai sumažėjo ir neviršijo 70 tūks. tonų per metus, o stiklinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas pagal išleidžiama stiklinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo įvairus tai padidėdavo tai vėl pamažėdavo. Didžiausi panaudojimo/eksportavimo kiekiai nuo 2009 m. pagal išleidžiamų stiklinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo 2009 m. – 75,9 %, 2015 m. – 75,6 % ir 2011 m. – 74 %, o mažiausi 2017 m. – 45,8 %, 2013 – 54,7 % ir 2018 m. – 58,6 %. Užstato pakuočių sistema Lietuvoje įvesta 2016 m. tais metais panaudota/eksportuota stiklo pakuočių atliekų buvo 70,9 %, o sekančiais metais rezultatai buvo žymiai mažesni 2017 m. – 45,8 %, 2018 m. – 58,6 %.

1 pav. Stiklinių pakuočių pateikta vidaus rinkai ir panaudota/eksportuota tonomis.

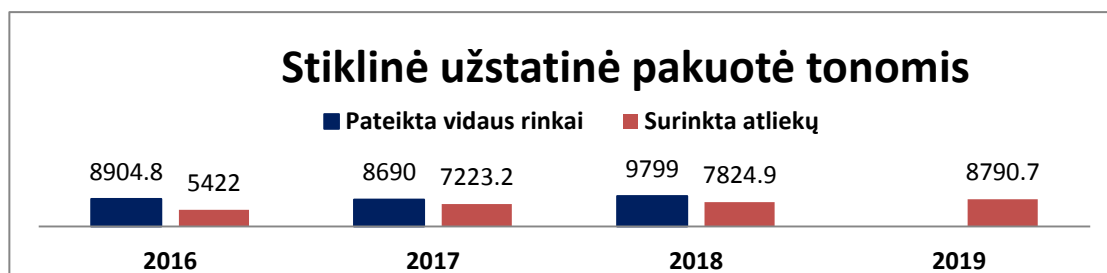
Šaltinis: AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Kyla klausimas: ar stiklinių užstatinių pakuočių yra surenkama per mažai, kad nedaro įtakos stiklinių pakuočių panaudojimo/eksportavimo rezultatams? Norint atsakyti į šį klausimą, pirmiausia bus aiškinamasi koks kiekis stiklinių užstatinių pakuočių yra išleidžiamas į vidaus rinką ir kiek stiklinių užstatinių pakuočių atliekų yra surenkama. Užstato sistemos administratorius (toliau - USAD) kiekvienais metais pateikia ataskaitą¹¹⁴ kiek surinko užstatinių pakuočių atliekų. USAD surenka užstatines vienkartinės stiklines pakuočių atliekas ir užstatines daugkartinės stiklines pakuočių atliekas, todėl USAD ataskaitoje nurodytas bendras surinktas

¹¹⁴ „Planai, atsakaitos ir informacija atsisiuntimui”, USAD, 2020 balandžio 3 d., <https://grazintiverta.lt/verslui/#>

užstatinių stiklinių pakuočių atliekų kiekis. Kaip matyti iš paveikslėlio (žr. 2 pav.) kiekvienais metais surenkamų užstatinių stiklinių pakuočių atliekų kiekiai yra vis didesni.

2 pav. Stiklinių užstatinių pakuočių pateikta vidaus rinkai ir surinkta užstatinių stiklinių pakuočių atliekų tonomis

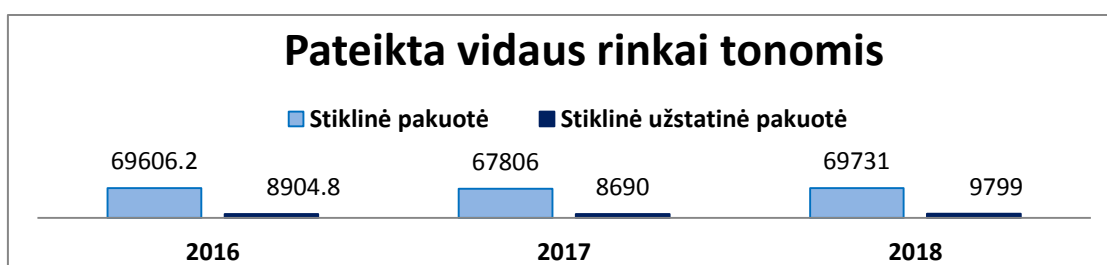
Šaltinis: USAD internetinė svetainė, AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Stiklinių užstatinių pakuočių atliekų buvo surinkta pagal išleistą užstatinių stiklinių pakuočių kiekį vidaus rinkai procentais: 2016 m. – 60,9 %, 2017 m. 83,1 %, 2018 – 79,9 %, 2019 m. surinkta dar daugiau užstatinių stiklinių pakuočių atliekų nei 2018 m. Kiek į rinką buvo išleistą užstatinių stiklinių pakuočių 2019 m. dar neaišku, nes AAA turi pateikti suvestinę lentelę tik 2020 metų pabaigoje. Nors 2018 metais stiklinių užstatinių pakuočių atliekų gyventojai grąžino daugiau negu 2017 metais, tačiau 2018 m. stiklinių užstatinių pakuočių vidaus rinkai buvo išleista daugiau negu 2017 m., todėl pagal išleistą kiekį vidaus rinkai surinktų pakuočių atliekų procentas 2018 m. yra mažesnis.

Iš šių rezultatų matyti, kad užstatinių stiklinių pakuočių atliekų surenkamas kiekis pagal išleidžiamą vidaus rinkai užstatinių stiklinių pakuočių kiekį yra pakankamai didelis. Kyla klausimas: kokią dalį stiklinių pakuočių išleidžiamų vidaus rinkai sudaro užstatinių stiklinių pakuočių dalis? Norint atsakyti į šį klausimą bus lyginami stiklinių pakuočių išleidžiami kiekiai vidaus rinkai su stiklinių užstatinių pakuočių išleidžiamų vidaus rinkai kiekiais.

Kaip matyti paveikslėlyje (žr. 3 pav.) stiklinių užstatinių pakuočių išleistų vidaus rinkai sudarė tokią stiklinių pakuočių vidaus rinkos dalį: 12,8 % – 2016 m., 12,8 % – 2017 m. ir 14 % – 2018 m.

3 pav. Stiklinių pakuočių ir stiklinių užstatinių pakuočių pateikta vidaus rinkai tonomis

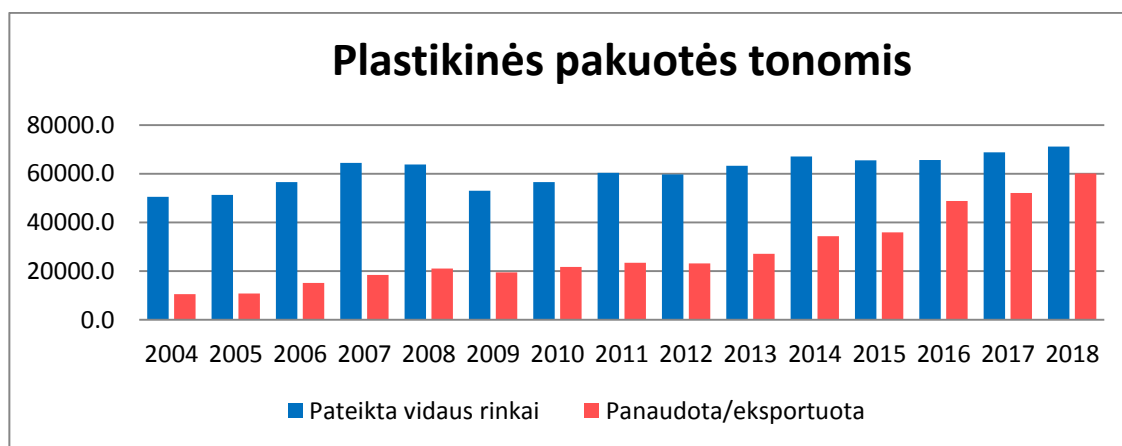

Šaltinis: AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Iš rezultatų matyti, kad užstatinių stiklinių pakuočių išleistų vidaus rinkai sudaro 13,2 % stiklinių pakuočių. Tai nėra didelė dalis, kuri galėtų daryti didelę įtaką stiklinių pakuočių panaudojimo/eksportavimo rezultatams, tačiau jei nebūtų užstato sistemos už vienkartinės pakuotes statistiniai duomenys panaudotų/eksportuotų stiklinių pakuočių būtų dar mažesni 2016-2018 m., nes užstatinių stiklinių pakuočių surenkamumo vidurkis yra nemažas 74,6 %.

Analizuojant plastikinių pakuočių išleidžiamų vidaus rinkai statistiką (žr. 4 pav.), matyti, kad plastikinių pakuočių 2004 m. buvo išleidžiama 50 tūkst. tonų per metus, o 2018 metais 71 tūkst. Per visą šį laikotarpį plastikinių pakuočių kiekis buvo sumažėjęs 2009 m. iki 53 tūkst. tonų, tačiau po to vėl pradėjo didėti, dar vienas sumažėjimas buvo 2015 m. iki 65,4 tūkst., po to vėl pradėjo didėti.

4 pav. Plastikinių pakuočių pateikta vidaus rinkai ir panaudota/eksportuota tonomis

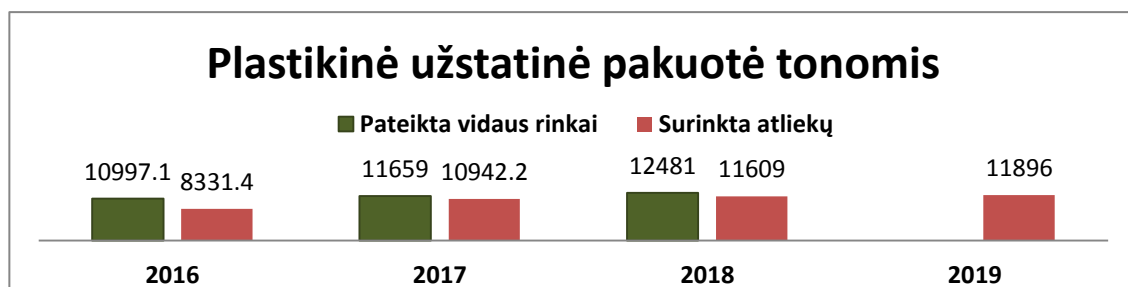
Šaltinis: AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Panaudojimas/eksportavimas plastikinių pakuočių atliekų kiekvienais metais didėjo, 2004 m. panaudojamų/eksportuojamų plastikinių pakuočių atliekų pagal išleidžiamą plastikinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo 20,9 %, 2018 m. buvo 84,4 %. Ženkliai padidėjo plastikinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas nuo 2016 m, dar 2015 m. plastikinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas pagal išleidžiamų plastikinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo 54,9 %, o jau 2016 m. – 74,4 % (per metus skirtumas padidėjo iki 19,5 %), 2017 m. – 75,7 % (padidėjo skirtumas iki 1,3 %) ir 2018 m. – 84,4 % (padidėjo skirtumas iki 8,7 %).

Kyla klausimas: Ar tokiam sparčiam plastikinių pakuočių atliekų panaudojimui/eksportavimui nuo 2016 m. turėjo įtakos pradėta taikyti papildoma rūšiavimo sistema užstatas už vienkartinės pakuotes? Norint atsakyti į šį klausimą pirmiausia reikia išsiaiškinti, kiek procentų plastikinių užstatinių pakuočių atliekų buvo surinkta pagal išleidžiamą plastikinių užstatinių pakuočių kiekį vidaus rinkai ir kokią dalį plastikinių užstatinių pakuočių dalis sudaro plastikinių pakuočių.

Kaip matyti iš paveikslėlio (žr. 5 pav.), kiekvienais metais surenkamų užstatinių plastikinių pakuočių atliekų kiekis yra vis didesnis.

5 pav. Plastikinių užstatinių pakuočių pateikta vidaus rinkai ir surinkta plastikinių užstatinių pakuočių atliekų tonomis

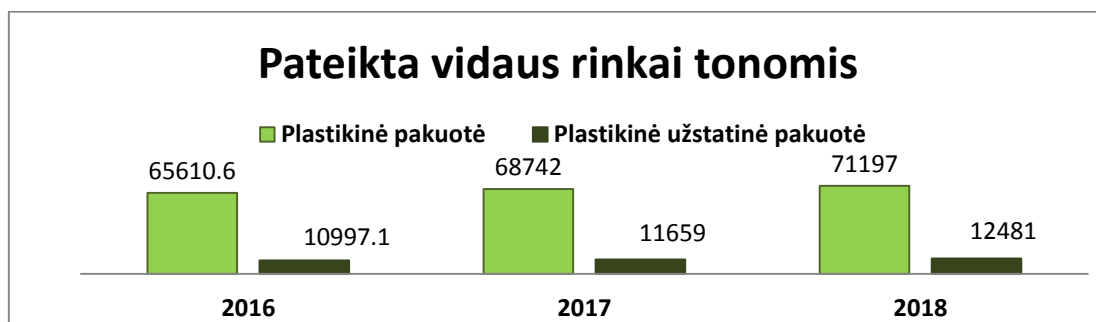

Šaltinis: USAD internetinė svetainė, AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Plastikinių užstatinių pakuočių atliekų buvo surinkta pagal išleistą plastikinių užstatinių pakuočių kiekį vidaus rinkai procentais: 2016 m. – 75,7 %, 2017 m. – 93,8 %, 2018 m. – 93 %, 2019 m. surinkta dar daugiau užstatinių plastikinių pakuočių atliekų nei 2018 m., tačiau dar nėra duomenų kiek buvo išleista užstatinių plastikinių pakuočių vidaus rinkai 2019 m., nes AAA turi pateikti suvestinę lentelę tik 2020 m. pabaigoje. Iš šių rezultatų matyti, kad užstatinių plastikinių pakuočių atliekų surenkamas kiekis pagal išleistą plastikinių užstatinių pakuočių kiekį vidaus rinkai yra didelis, ypač 2017 m. ir 2018 m. siekia net 93 %.

Kaip matyti paveikslėlyje (žr. 6 pav) plastikinių užstatinių pakuočių išleistų vidaus rinkai sudarė tokią plastikinių pakuočių vidaus rinkos dalį procentais: 16,7 % – 2016 m., 17 % – 2017 m. ir 17,5 % – 2018 m, taigi vidutiniškai 17 %.

6 pav. Plastikinių pakuočių ir plastikinių užstatinių pakuočių pateikta vidaus rinkai tonomis

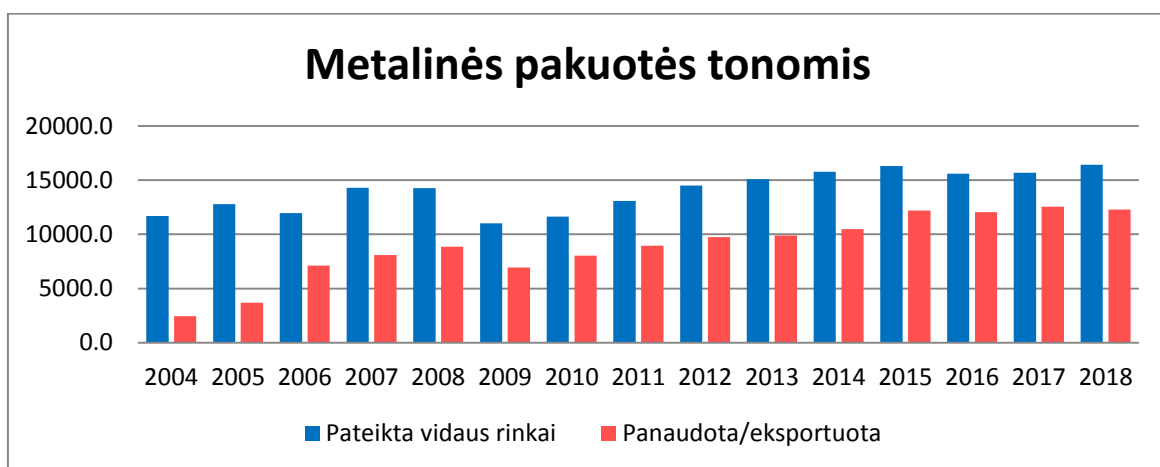
Šaltinis: AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Iš rezultatų matyti, kad užstatinių plastikinių pakuočių kiekvienais metais vis daugėja ir sudaro vidutiniškai 17 % plastikinių pakuočių dalies (2016-2018 m.). Surenkamas kiekis plastikinių užstatinių pakuočių yra didelis vidutiniškai sudaro 87,5 % pagal išleidžiamą plastikinių užstatinių pakuočių kiekį vidaus rinkai. Iki užstato sistemos įvedimo vienkartinėms

pakuotėms panaudojama/eksportuojama plastikinių pakuočių atliekų buvo 2015 m. - 54,9 %, o po įvedimo per 3 metus padidėjo iki 84,4 %. Skirtumas išaugo ženkliai iki 29,5 %. Taigi, darytina išvada, kad įvesta užstato sistema vienkartinėms pakuotėms padarė didelę įtaką plastikinių pakuočių atliekų panaudojimo/eksportavimo rezultatams.

Analizuojant metalinių pakuočių išleidžiamų vidaus rinkai statistiką iš paveikslėlio (žr. 7 pav.) matyti, kad metalinių pakuočių 2004 m. buvo išleista 11,6 tūkst. tonų, o 2018 m. – 16,4 tūkst tonų. Per visą šį laikotarpį išleidžiamų metalinių pakuočių kiekis buvo įvairus tai didėdavo tai vėl mažėdavo. Mažiausias kiekis buvo išleistas 2009 m. – 11 tūks. tonų, didžiausias 2018 m. – 16,4 tūks. tonų.

7 pav. Metalinių pakuočių pateikta vidaus rinkai ir panaudota/eksportuota tonomis

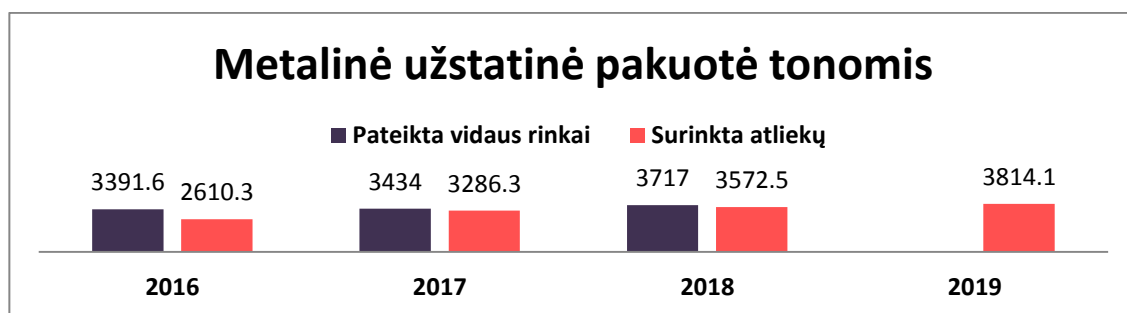
Šaltinis: AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Panaudojama/eksportuojama metalinių pakuočių atliekų pagal išleidžiamą metalinių pakuočių kiekį vidaus rinkai 2004 m. buvo 21 %, o 2018 m. – 74,6 %. Per visą laikotarpį (2004-2018 m.) panaudojamų/eksportuojamų metalinių pakuočių atliekų kiekiai pagal išleidžiamą metalinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo jau nemaži 2006 m. – 59,7 % ir nuo 2008 m. nebuvo mažesni negu 60 %, o 70 % ribą peržengė tik 2015 m. Užstatas už vienkartinės pakuotes Lietuvoje įvestas 2016 m. vasario 1 d., todėl aktualu apžvelgti kiek metalinių pakuočių atliekų buvo panaudota/eksportuota pagal išleidžiamą metalinių pakuočių kiekį vidaus rinkai prieš įvedant užstatą už vienkartinės pakuotes ir po įvedimo. Taigi 2014 m. buvo panaudota metalinių pakuočių atliekų 66,6 % pagal išleidžiamą metalinių pakuočių kiekį vidaus rinkai, 2015 m. – 74,9 %, po užstato sistemos įvedimo 2016 m. – 77,3 %, 2017 m. – 79,9 % ir 2018 m. - 74,6 %. Kaip matyti iš rezultatų po užstato sistemos įvedimo vienkartinėms pakuotėms 2016 m. ir 2017 m. metalinių pakuočių atliekų buvo panaudojama/eksportuojama daugiau negu 2015 m., tačiau 2018 m. panaudojimas/eksportavimas sumažėjo ir buvo labai panašus į 2015 m.

Kyla klausimas: ar užstato sistemos įvedimas vienkartinėms pakuotėms turėjo įtakos metalinių pakuočių atliekų panaudojimo/eksportavimo rezultatams? Norint atsakyti į šį klausimą pirmiausia bus aiškinamasi, kiek procentų metalinių užstatinių pakuočių atliekų buvo surinkta pagal išleidžiamą metalinių užstatinių pakuočių kiekį vidaus rinkai ir kokią dalį metalinės užstatinės pakuotės išleistos vidaus rinkai sudaro metalinių pakuočių dalį.

Kaip matyti paveikslėlyje (žr. 8 pav.) pagal išleidžiamą užstatinių metalinių pakuočių kiekį vidaus rinkai buvo surinkta tokia dalis užstatinių metalinių pakuočių atliekų procentais: 2016 m. – 76,9 %, 2017 m. – 95,7 %, 2018 m. – 96,1 %, 2019 m. surinkta dar daugiau metalinių užstatinių pakuočių nei 2018 m, tačiau dar nėra duomenų kiek buvo išleista į rinką užstatinių metalinių pakuočių 2019 m. Iš rezultatų matyti, kad 2017-2018 m. buvo surinktas labai didelis kiekis užstatinių metalinių pakuočių atliekų.

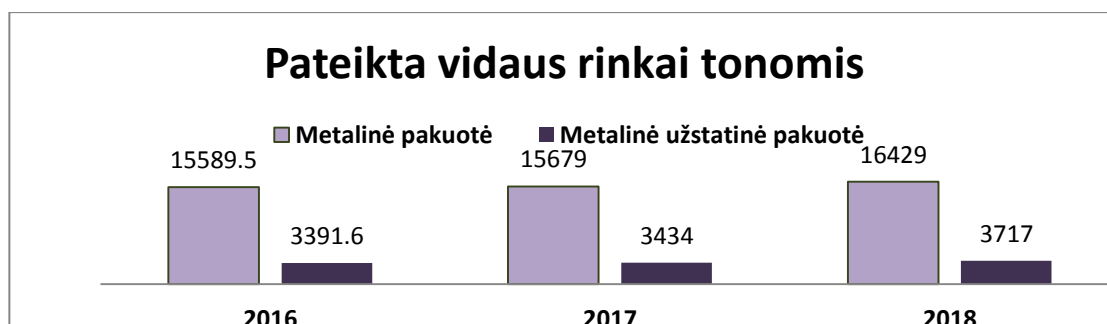
8 pav. Metalinių užstatinių pakuočių pateikta vidaus rinkai ir surinkta tonomis

Šaltinis: USAD internetinė svetainė, AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Kaip matyti paveikslėlyje (žr. 9 pav.) metalinių užstatinių pakuočių pateiktų vidaus rinkai sudarė tokią metalinių pakuočių vidaus rinkos dalį procentais: 2016 m – 21,7 %, 2017 m. – 21,9 % ir 2018 m. – 22,6 %.

9 pav. Metalinių pakuočių ir metalinių užstatinių pakuočių pateikta vidaus rinkai tonomis

Šaltinis: AAA internetinė svetainė ir pateikta informacija priede (nr. 1.)

Iš rezultatų matyti, kad 2017-2018 m. buvo surinktas labai didelis kiekis užstatinių metalinių pakuočių atliekų. Kaip matyti iš rezultatų metalinių užstatinių pakuočių vidaus rinkai vis daugiau pateikiama, o jų išleista dalis sudaro nemažą dalį metalinių pakuočių. Iš rezultatų

matyti, kad užstatinės metalinės pakuotės sudaro vidutiniškai 22 % metalinių pakuočių dalį. Ir surinkimas užstatinių metalinių pakuočių atliekų yra labai didelis vidutiniškai 89,5 %. Taigi darytina išvada, kad įvesta užstato sistema vienkartinėms pakuotėms padidino metalinių pakuočių atliekų surinkimo kiekius.

Bendras užstatinių vienkartinių pakuočių atliekų surenkamumas pagal išleidžiamą užstatinių vienkartinių pakuočių kiekį vidaus rinkai vidurkis procentais: 2016 m. – 71,2 %, 2017 m. – 90,8 %, 2018 m. – 89,7 %.

Bendras stiklinių, plastikinių, metalinių pakuočių atliekų kiekis panaudotas/eksportuotas pagal išledžiamą stiklinių, plastikinių, metalinių pakuočių kiekį vidaus rinkai vidurkis procentais: 2016 m. – 74,2 %., 2017 m. – 67,1 %., 2018 m. – 72,5 %.

Taigi statistinių duomenų analizė atskleidė, kad įvesta užstato už vienkartinės pakuotės sistema Lietuvoje padidino plastikinių pakuočių atliekų panaudojamo/eksportavimo kiekius pagal išleidžiamą plastikinių pakuočių kiekį vidaus rinkai, tačiau stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas mažai pakito, nors užstatinių stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų kiekiai yra surenkami nemaži.

3.3. Užstato už vienkartinės pakuotės sistemos empyrinis tyrimas Lietuvoje

3.3.1. Empyrinio tyrimo metodika

Tyrimo tikslas: Atskleisti užstato už vienkartinės pakuotės sistemos funkcionavimą ir jos vertinimą Lietuvos gyventojų.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti kaip funkcionuoja užstato už vienkartinės pakuotės sistema Lietuvoje;
2. Atskleisti kaip užstato sistemą už vienkartinės pakuotės vertina Lietuvos gyventojai.

Tyrimo instrumentas: Anketinė apklausa sudaryta iš 22 kombinuotų klausimų (uždari ir atviri). Anketos struktūrinės dalys: 5 klausimai buvo skirti demografiniams duomenims identifikuoti. Apklausama gyventojų lytis, amžius, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, gaunamos pajamos. Keleta klausimų skirti išsiaiškinti apie respondentų galimybę rūšiuoti atliekas ir kokia jų elgsena yra. Taip pat ar perka supakuotus produktus ir į kokias medžiagas? Didžioji klausimų dalis sudaryta apie užstato sistemą už vienkartinės pakuotės: Koks atstumas yra iki artimiausio punkto (kaimo parduotuvės) kur galima grąžinti užstatinę tarą? Už kokią sumą neštumėte priduoti užstatinę tarą? Ar grąžinate užstatinę tarą? Ar visada pavyksta grąžinti užstatinę tarą? kokios priežastys lemia užstatinės taros negalėjimą grąžinti? Likusi dalis klausimų buvo skirti išsiaiškinti respondentų požiūrį, nuomonę ir elgseną: Dėl kurių priežasčių verta grąžinti užstatinę

tarą? Ar veiksminga užstato sistema? Ar reikia praplėsti užstato sistemą? Dėl kokių priežasčių nešate užstatinę tarą? Šie klausimai padėjo įvertinti kaip funkcionuoja užstato sistema Lietuvoje, kokios iškyla problemos ir kaip vertiną šią sistemą gyventojai.

Tyrimo metodas: Kiekybinis tyrimas buvo atliekamas apklausiant Lietuvos Respublikoje gyvenančius gyventojus. Pasirinkta struktūrizuota anketinė apklausa siekiant nustatyti ar Lietuvos gyventojai naudojami naujai įdiegta rūšiavimo sistema – užstatas už vienkartinės pakuotes, išsiaiškinti ar sistema turi trūkumų bei identifikuoti pagrindinius veiksnius, lemiančius vienkartinių pakuočių rūšiavimą. Šis metodas buvo pasirinktas, nes apklausa yra plačiai paplitęs tyrimo metodas ir apklausos dėka galima įvertinti tam tikrus žmonių elgesio motyvus.¹¹⁵ Šio metodo tikslas – iš nedidelės populiacijos dalies (imties) gauti išvadas apie visos populiacijos elgesį.¹¹⁶

Tyrimo imtis: Lietuvos Respublikos nuolatinių gyventojų skaičius paimtas iš statistikos teminės lentelės „Nuolatinių gyventojų skaičius ir teritorija“¹¹⁷ 2019 metais. Imtis nustatyta remiantis Paniotto formule¹¹⁸:

$$n = 1/(\Delta^2 + 1/N);$$

n – atvejų skaičius atrankinėje grupėje ;

Δ - paklaidos dydis (paklaidos dydis pateikiamas su 6 proc.).

N – generalinė aibė (LR nuolatinių gyventojų skaičius 2019 metų pradžioje - 2794184)

$$n = 1/(0.06^2 + 1/2794184) = 278$$

Apklausoje dalyvavo 288 respondentai. Imtis yra su reprezentyvia 6 proc. paklaida.

Tyrimo organizavimas: Anketinė apklausa buvo patalpinta internete ¹¹⁹ (www.apklausa.lt) 2019 spalio 22 d. Nesulaukus daugiau respondentų atsakymų anketa padaryta neaktyvi 2019 m. lapkričio 14 d. Analizuojant duomenis buvo naudojama Microsoft Excel programa. Gauti rezultatai pateikiami paveiksluose su procentine gautų rezultatų išraiška.

¹¹⁵ Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai, 2005, 179-180.

¹¹⁶ Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. 27.

¹¹⁷ Nuolatinis gyventojų skaičius, Oficialios statistikos portalas <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=103cad31-9227-4990-90b0-8991b58af8e7#/>

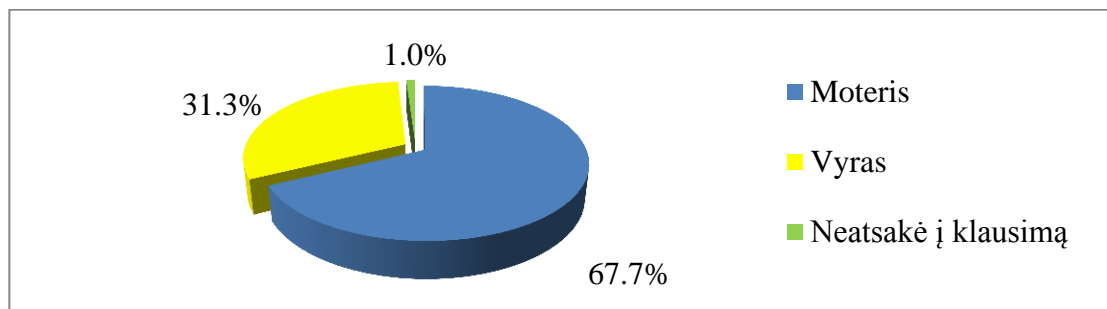
¹¹⁸ Asta Valackienė, *Sociologinis tyrimas* (Kaunas: Technologija, 2008), 115.

¹¹⁹ Anketinė apklausa: Užstato už vienkartinės pakuotes sistema aplinkos apsaugos kontekste: teisinis reguliavimas ir praktiniai aspektai <https://apklausa.lt/f/uzstato-uz-vienkartines-pakuotes-sistema-aplinkos-apsaugos-kontekste-teisini-b36yqnn/answers/>

3.4.2. Empyrinio tyrimo rezultatai ir analizė

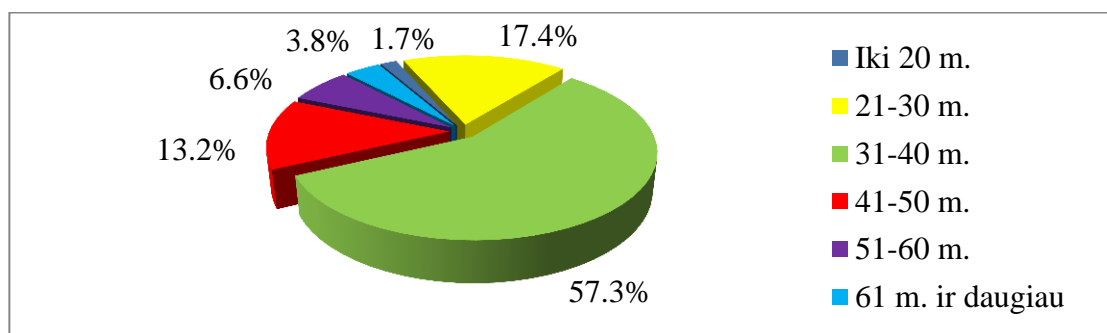
Apklausoje dalyvavo 288 respondentai, iš kurių buvo 67,7 % moterys ir 31,3 %, vyrų, neatsakė į klausimą 1 % (žr. 10 pav). Rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis atsakinėjusi į anketos klausimus buvo moterys, kurių buvo dvigubai daugiau negu vyrų.

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

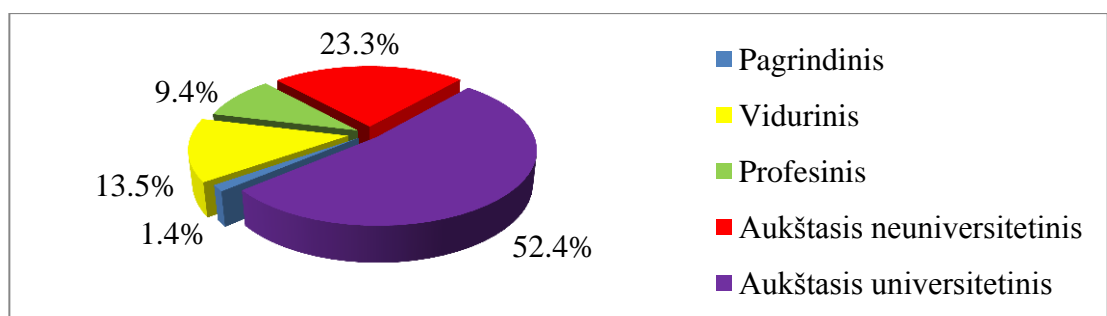
Respondentų pagal amžiaus grupę daugiausiai dominavo nuo 31-40 metų 57,3 %, kita iš didesniųjų dalių buvo nuo 21-30 metų 17,4 %, ir 41-50 metų 13,2 %, mažiausiai buvo respondentų iš 3 amžiaus grupių (iki 20 metų, nuo 51-60 metų ir nuo 61 metų ir daugiau), kurių sudarė tik 12,1 %. (žr. 11 pav). Rezultatai atskleidė, kad daugiau kaip pusė respondentų atsakinėjusių į klausimus buvo nuo 31 iki 40 metų amžiaus.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupę

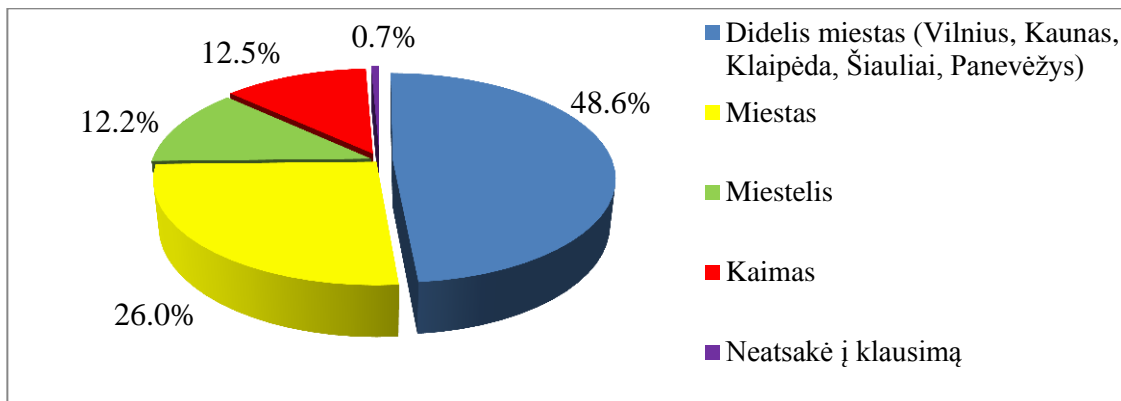
Pagal išsilavinimą pusė respondentų buvo su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu – 52,4 %, beveik ketvirtadalis buvo su aukštuoju neuniversitetiniu išsilavinimu – 23,3 %, su viduriniu – 13,5 %, profesiniu – 9,4 %, mažiausioji dalis buvo su pagrindiniu išsilavinimu – 1,4 % (žr. 12 pav). Rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis respondentų buvo su aukštuoju išsilavinim.

(12 pav.) Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

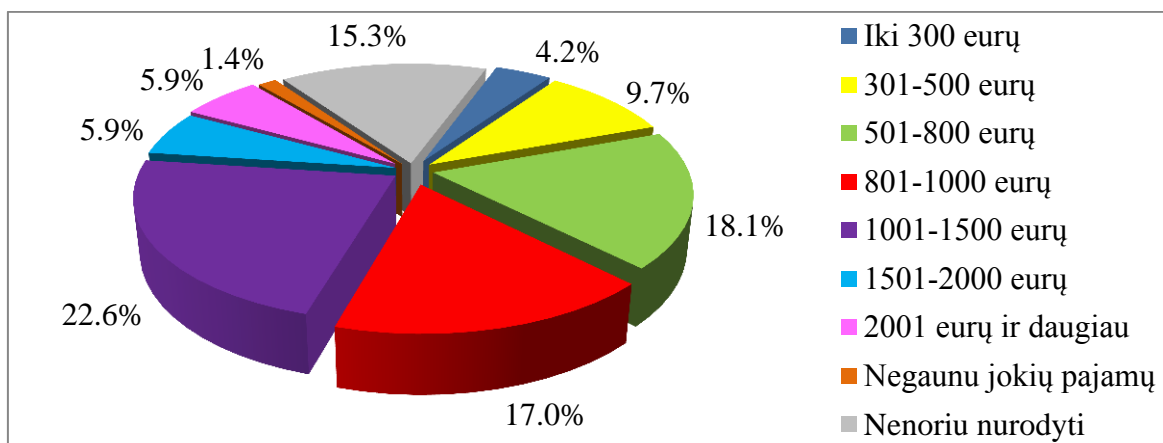
Daugiausiai respondentų buvo, kurie gyvena dideliame mieste (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) – 48,6 %, ketvirtadalis gyvena mieste – 26 %, mažiausia dalis gyvena miestelyje – 12,2 % ir kaime – 12,5 %, į klausimą neatsakė – 0,7 % (žr. 13 pav.). Rezultatai atskleidė, kad daugiausiai respondentų buvo, kurie gyvena mieste.

(13 pav.) Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

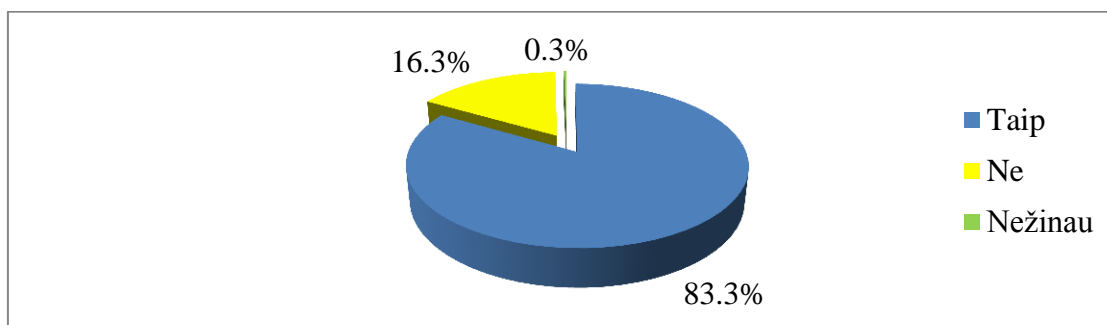
Respondentai pagal gaunamų pajamų vidurkį per paskutinius 3 mėnesius pasiskirstė įvairiai. Didžiausioji dalis respondentų gauna 1000-1500 eurų – 22,6 %, kita iš didesniųjų dalių gauna 501-800 eurų – 18,1 %, ir 801-1000 eurų – 17 %, didelė dalis respondentų nenorėjo nurodyti gaunamas pajamas – 15,3 %, mažesnioji dalis gauna 301-500 eurų – 9,7 %, vienoda dalis respondentų gauna 1501-2000 eurų ir 2001 eurų ir daugiau – 5,9 %, mažiausiąją dalį sudarė tie kurie gauna iki 300 eurų – 4,2 %, ir kurie negauna jokių pajamų – 1,4 %.(žr. 14 pav.). Rezultatai atskleidė, kad pusė apklausoje dalyvavusių respondentų uždirba ne mažiau kaip 800 eurą (51,4 %).

(14 pav.) Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas

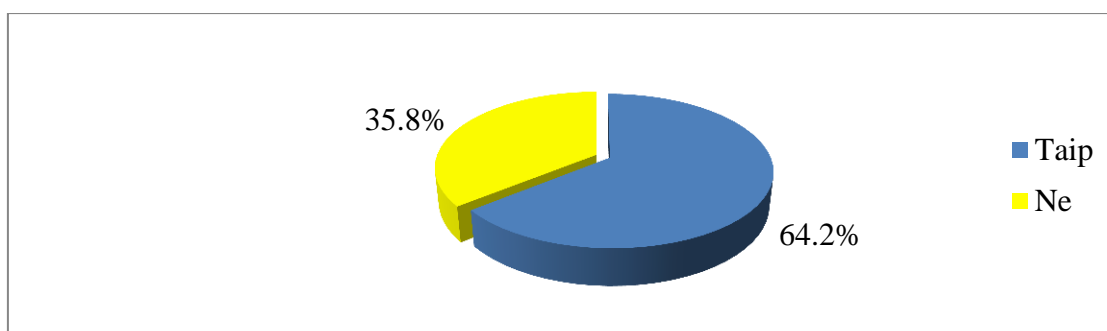
Respondentai į klausimą ar šalia jų gyvenamos vietos stovi atliekų rūšiavimo konteineriai atsakė taip - 83,3 %, ne – 16,3 % ir nežinojo – 0,3 % (žr. 15 pav.). Rezultatai atskleidė, kad dauguma respondentų šalia namų turi atliekų rūšiavimo konteinerius.

(15 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar šalia Jūsų gyvenamos vietos stovi atliekų rūšiavimo konteineriai?“

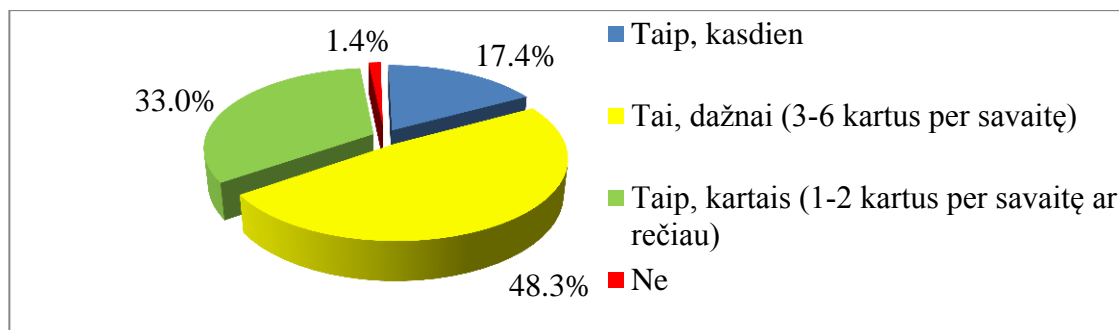
64,2 % respondentų namuose rūšiuoja atliekas, 35,8 % nerūšiuoja (žr. 16 pav.). Rezultatai atskleidė, kad galimybę atliekas rūšiuoti turi 83,3 % respondentų, o rūšiuoja 64,2 % respondentų.

(16 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar namuose rūšiuojate atliekas?“

Respondentai supakuotus produktus taroje (maišeliai, dėžutės, buteliai ir kt.) perka kasdien – 17,4 %, perka dažnai (3-6 kartus per savaitę) – 48,3 %, perka kartais (1-2 kartus per savaitę ar rečiau) – 33 %, neperka – 1,4 % (žr. 17 pav.). Susumavus, kiek respondentų perka kasdien ir dažnai produktus taroje (maišeliai, dėžutės, buteliai ir kt.), rezultatas parodė, kad didesnioji dalis respondentų 65,7 % daugiau kaip pusę tai daro dažnai.

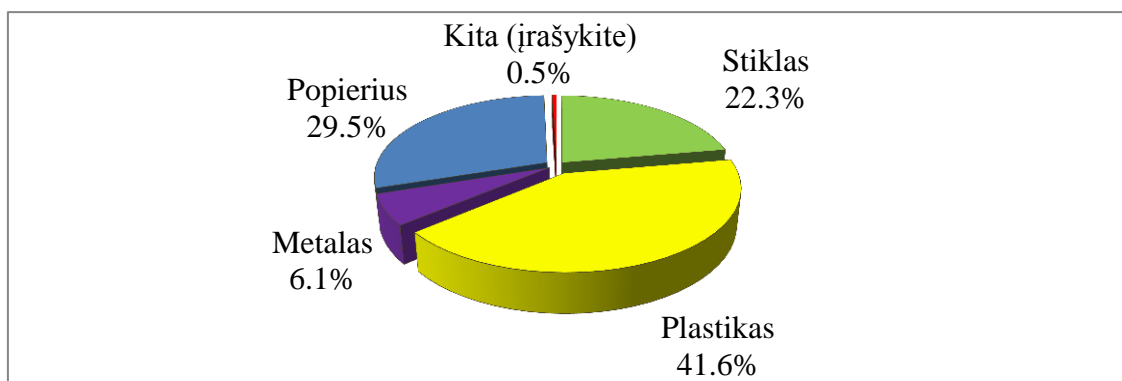
(17 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar perkate supakuotus produktus taroje (maišeliai, dėžutės, buteliai ir kt.)?“

Supakuotus produktus respondentai dažniausiai perka į tokią medžiagą: į plastiką – 41,6 %, į popierių – 29,5 %, į stiklą – 22,3 %, į metalą – 6,1 %, į kitą – 0,5 %, (vienas iš respondentų įrašė jog renkasi tetrapaką (turėtų būti priskirtas prie plastiko), kitas kartoną (turėtų būti

priskirtas prie popieriaus), o trečias respondentas išsakė savo požiūrį, kad renkasi visada stiklą vietoje plastiko, jei tokia galimybė yra) (žr. 18 pav.).

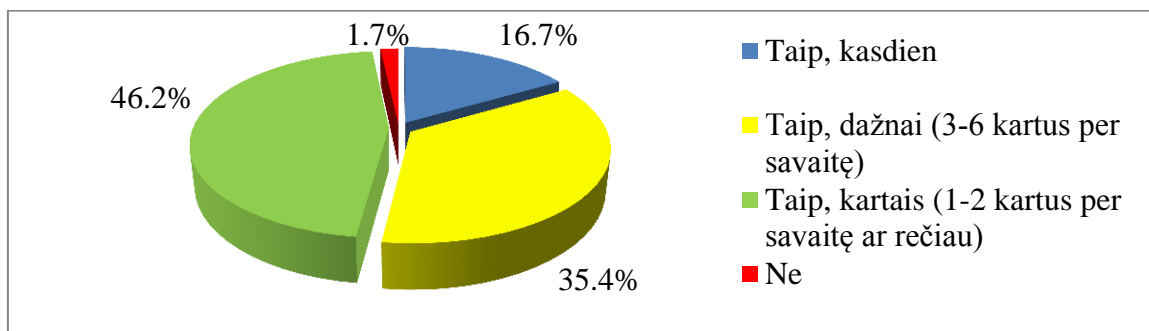
(18 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Į kokią medžiagą supakuotus produktus dažniausiai perkate?“ (buvo galima pasirinkti 3 variantus)

Rezultatai atskleidė, kad didžiąją dalį perkamų pakuočių sudaro plastiko medžiaga, antroje pozicijoje popieriaus, trečioje stiklo, o ketvirtoje metalo.

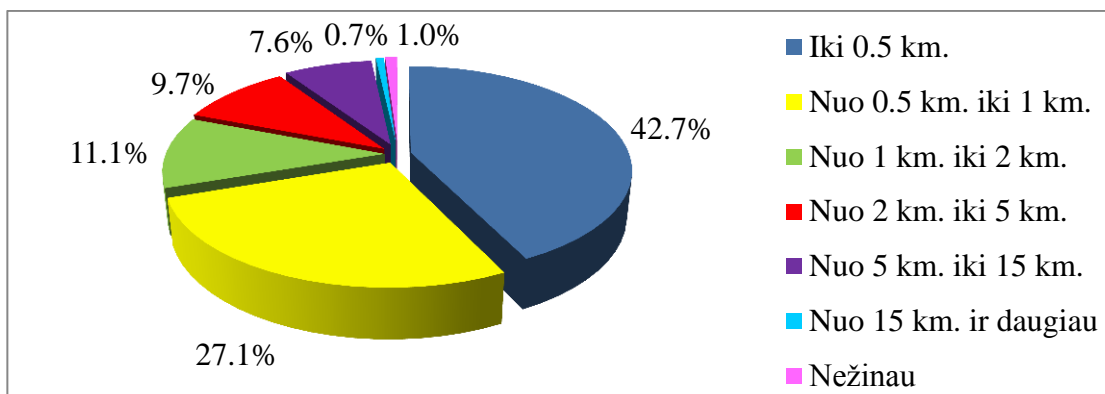
Gėrimus taroje, kuriai nustatytas užstatas respondentų perka kasdien – 16,7 %, dažnai (3-6 kartus per savaitę) – 35,4 %, kartais (1-2 kartus per savaitę ar rečiau) – 46,2 %, neperka – 1,7 %. (žr. 19 pav.). Susumavus, kiek respondentų perka kasdien ir dažnai gėrimus taroje, kuriai nustytas užstatas, rezultatas parodė, kad didesnioji dalis respondentų (52,1 %) perka gėrimus taroje dažnai.

(19 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar perkate gėrimus taroje, kuriai nustatytas užstatas?“

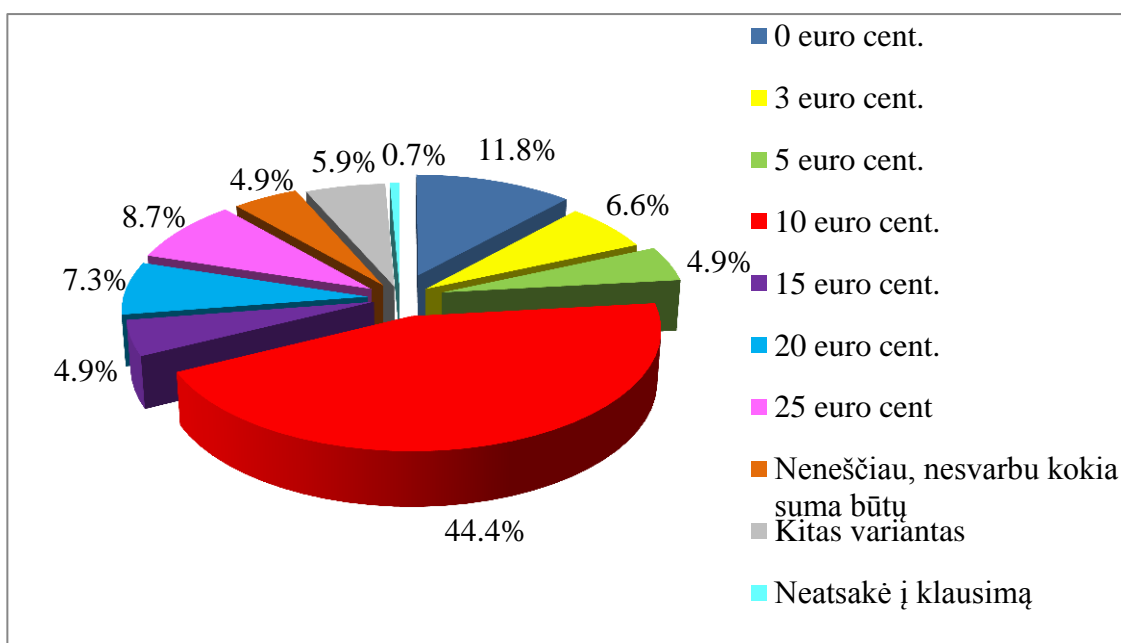
Respondentai į klausimą koks yra atstumas nuo Jūsų namų iki artimiausio punkto (taromato, ar kaimo parduotuvės), kur galima grąžinti užstatinę tarą atsakė iki 0,5 km. – 42,7 %, nuo 0,5 iki 1 km. – 27,1 %, nuo 1 km iki 2 km – 11,1 %, nuo 2 km. iki 5 km. – 9,7 %, nuo 5 km. iki 15 km. 7,6 %, nuo 15 km. ir daugiau – 0,7 %, nežinau – 1 %. (žr. 20 pav.). Rezultatai atskleidė, kad daugiausiai priėmimo punktų (taromatai, kaimo parduotuvės), kur galima grąžinti užstatinę tarą randasi arti namų iki 0,5 km., taip pat daug iki 1 km.

(20 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Koks yra atstumas nuo Jūsų namų iki artimiausio punkto (taromato, ar kaimo parduotuvės), kur galima grąžinti užstatinę tarą?“

Klausimas už kokią nustatytą užstato sumą neštumėte tarą priduoti į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves) buvo pateiktas respondentams, kad išsiaiškinti ar dabartinė užstato suma už vienkartinės pakuotes yra nustatyta tinkamiausia ir skatinanti grąžinti užstatinę tarą, o gal per maža arba per didelė? Tuomet išsiaiškinti, kokia suma būtų tinkamiausia respondentams, kad jie norėtų grąžinti užstatinę tarą. Respondentų atsakė, kad neštų užstatinę tarą į priėmimo punktus už 0 euro cent. – 11,8 %, už 3 euro cent. – 6,6 %, už 5 euro cent. – 4,9 %, už 10 euro cent. – 44,4 %, už 15 euro cent. – 4,9 %, už 20 euro cent. – 7,3 %, už 25 euro cent. – 8,7 %, ir neneštų respondentų, nesvarbu kokia suma būtų – 4,9 %, kitas variantas – 5,9 % (didžioji dalis respondentų atsakė, kad neštų, kad ir kokia suma būtų; vienas už 4 eurus; du už 10 eurų) neatsakė į klausimą – 0,7 % (žr. 21 pav.)

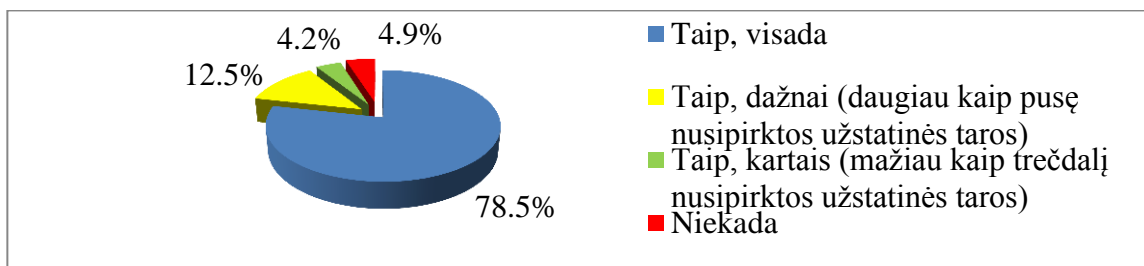
(21 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Už kokią nustatytą užstato sumą neštumėte tarą priduoti į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?“

Rezultatai atskleidė, kad daugiausiai respondentų nešė užstatinę tarą už 0,10 euro centų. Taigi, respondentus skatinanti priemonė nešti užstatinę tarą į priėmimo punktus yra 0,10 euro centų už tarą. Lietuvoje užstato suma už vienkartinės pakuotes ir yra nustatyta 0,10 euro centų už tarą.

Į klausimą: „Ar gražinate tarą į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?“ respondentų atsakė visada – 78,5 %, dažnai (daugiau, kaip pusę nusipirkto užstatinės taros) – 12,5 %, kartais (mažiau kaip trečdalį nusipirkto užstatinės taros) – 4,2 %, niekada – 4,9 % (žr. 22 pav.).

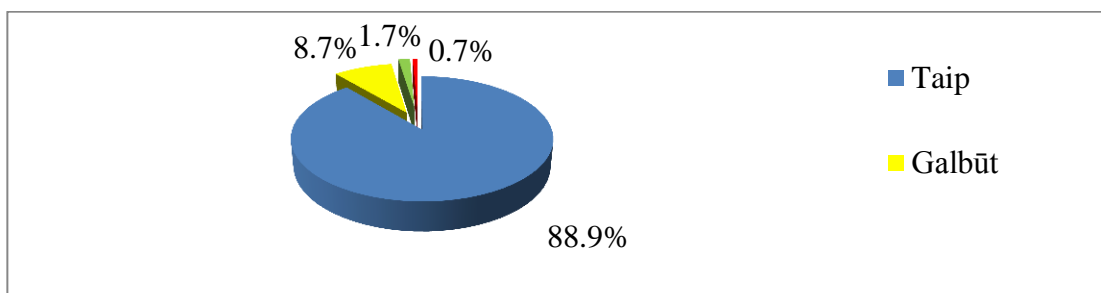
(22 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar gražinate tarą į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?“

Rezultatai, atskleidė, kad didžioji dalis respondentų neša užstatinę tarą pridurti į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves) visada.

88,9 % respondentų mano, kad užstato sistema yra veiksminga priemonė skatinti gyventojus rūšiuoti, 8,7 % mano, galbūt, 1,7 % mano, kad neveiksminga ir 0,7 % neturi nuomonės (žr. 23 pav.). Rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis respondentų mano, kad užstato sistema yra veiksminga priemonė skatinanti gyventojus rūšiuoti.

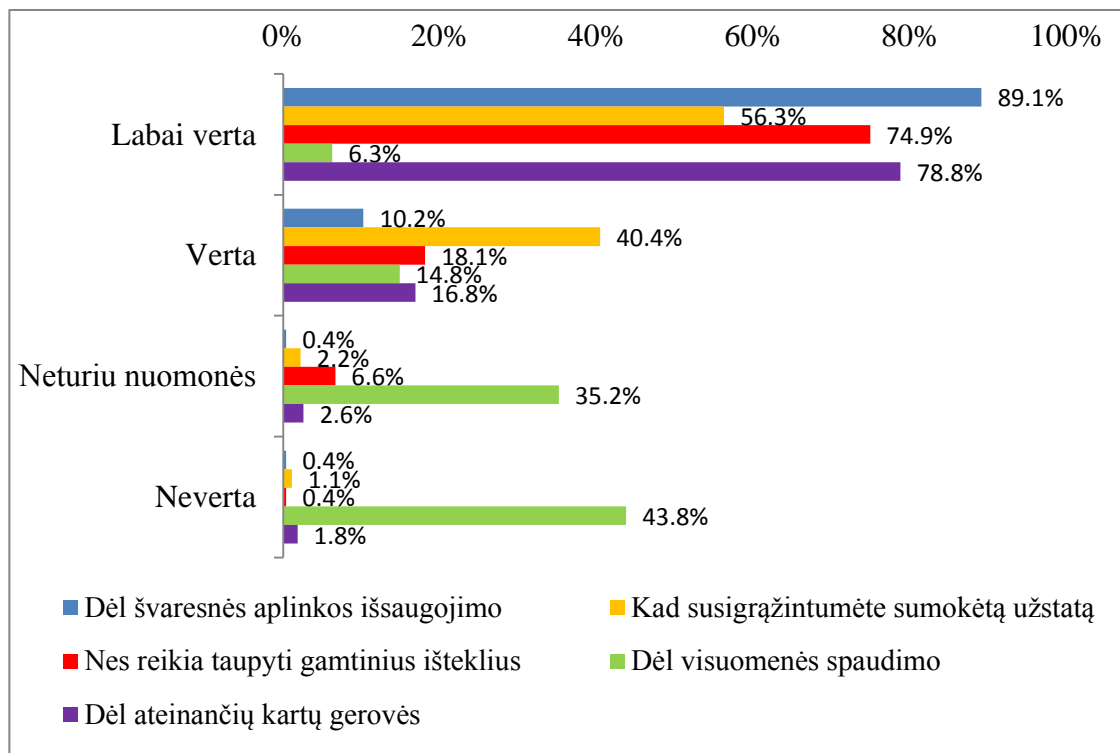
(23 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip manote, ar užstato sistema už tarą yra veiksminga priemonė, skatinti gyventojus rūšiuoti?“

Iš klausimo „Jūsų požiūriu dėl kurių priežasčių verta grąžinti užstatinę tarą į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?“ buvo norima išsiaiškinti respondentų požiūrį, dėl kurių priežasčių, jų nuomone, verta grąžinti užstatinę tarą į priėmimo punktus. Reikėjo penkis teiginius vertinti skalėje nuo „labai verta“ iki „neverta“. Daugiausiai respondentų rinkosi, kad „labai verta“ grąžinti užstatinę tarą dėl švaresnės aplinkos išsaugojimo 89,1 % taip pat dėl ateinančių kartų gerovės 78,8 %, trečioje pozicijoje – nes reikia taupyti gamtinius išteklius 74,9

% (žr. pav 24). Daugiausiai respondentų pasisakė, jog „verta“ gražinti užstatinę tarą į priėmimo punktus, kad susigrąžintų sumokėtą užstatą 40,4 %, antroje pozicijoje - nes reikia taupyti gamtinius išteklius 18,1 %, trečioje pozicijoje – dėl ateinančių kartų gerovės 16,8 %. Daugiausiai respondentų pasisakė, jog „verta“ gražinti užstatinę tarą į priėmimo punktus, kad susigrąžintų sumokėtą užstatą 40,4 %, antroje pozicijoje - nes reikia taupyti gamtinius išteklius 18,1 %, trečioje pozicijoje – dėl ateinančių kartų gerovės 16,8 %,

(24 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Jūsų požiūriu dėl kurių priežasčių verta gražinti užstatinę tarą į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?“

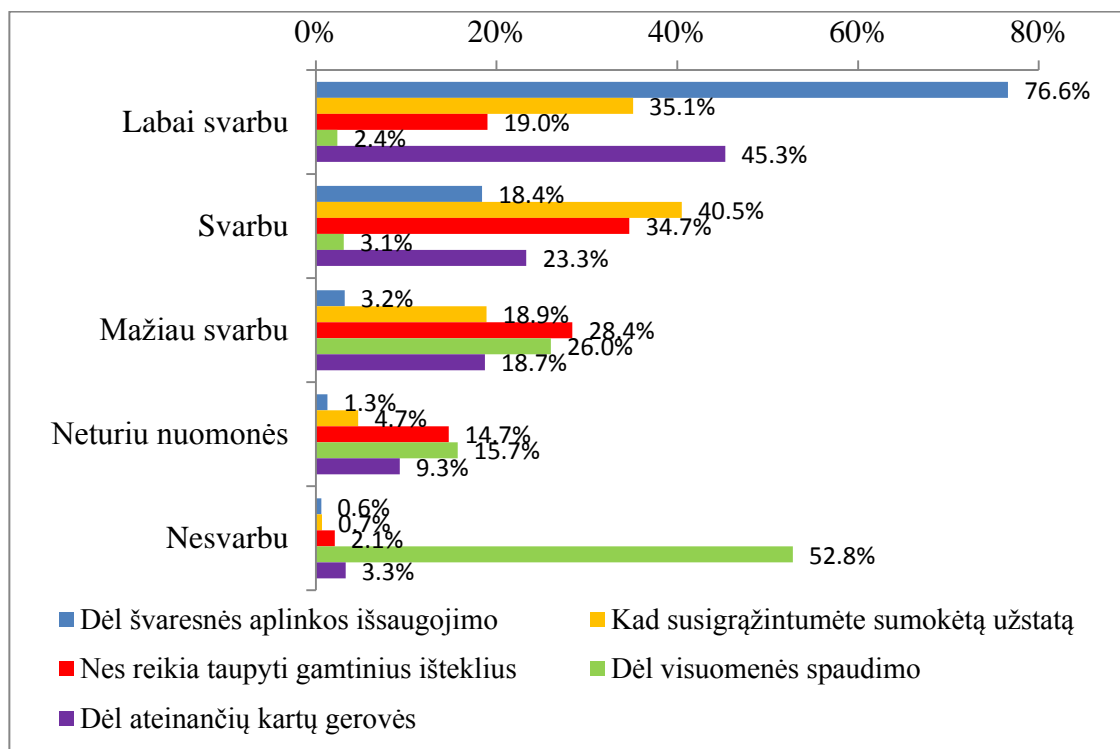

Respondentų požiūriu „neverta“ gražinti užstatinę tarą dėl visuomenės spaudimo 43,8 %, taip pat apie šį teiginį daugelis pasisakė, kad „neturiu nuomonės“ 35,2 %. Rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis respondentų mano, kad „labai verta“ gražinti užstatinę tarą į priėmimo punktus dėl švaresnės aplinkos išsaugojimo ir dėl ateinančių kartų gerovės.

Iš klausimo „Dėl kokių priežasčių Jūs nešate priduoti užstatinę tarą į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?“ buvo norima išsiaiškinti ar respondentų požiūris, dėl kurių priežasčių, jų nuomone, verta gražinti užstatinę tarą į priėmimo punktus sutaps su jų pačių elgesiu, dėl ko jie neša užstatinę tarą į priėmimo punktus. Reikėjo išreitinguoti 3 svarbiausius, kai 1 – labai svarbu, 2 – svarbu, 3 – mažiau svarbu. Daugiausiai respondentų rinkosi, kad neša užstatinę tarą į priėmimo punktus, nes „labai svarbu“ - švaresnės aplinkos išsaugojimas 76,6 %, antroje pozicijoje – ateinančių kartų gerovė 45,3 %, trečioje pozicijoje – kad susigrąžintų sumokėtą užstatą 35,1 % (žr. 25 pav.). Respondentams išreitingavus pagal „svarbu“ savo pasirinkimus pirmoje pozicijoje atsidadūrė – susigrąžinti sumokėtą užstatą 40,5 %, antroje

pozicijoje – nes reikia taupyti gamtinius išteklius 34,7 %. Rezultatai atskleidė, kad respondentai užstatinę tarą neša priduoti, nes jiems labai svarbu švaresnės aplinkos išsaugojimas, antroje vietoje ateinančių kartų gerovė. Taip pat dideliai daliai respondentų svarbu susigrąžinti sumokėtą užstatą 40,5 %.

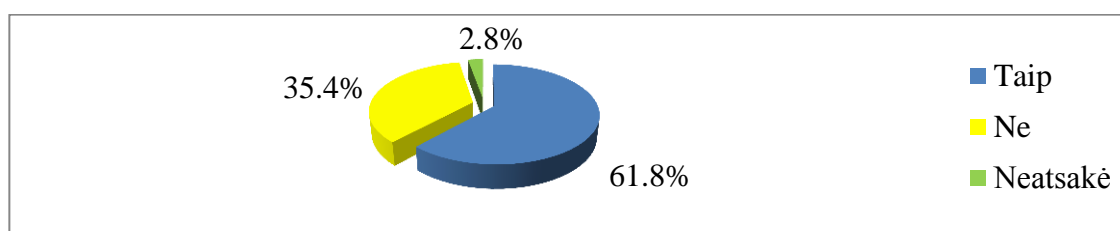
(25 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą „Dėl kokių priežasčių Jūs nešate priduoti užstatinę tarą į priėmimo punktus (taromatus, kaimo parduotuves)?”

Taigi, respondentų požiūris dėl ko verta nešti užstatinę tarą į priėmimo punktus ir jų pačių elgesys dėl ko jie neša užstatinę tarą į priėmimo punktus sutampa – dėl švarios aplinkos išsaugojimo ir ateinančių kartų gerovės. Taip pat sutapo respondentų požiūris dėl kokių priežasčių „verta“ nešti užstatinę tarą priduoti į priėmimo punktus ir kas jiems „svarbu“ dėl ko jie neša priduoti užstatinę tarą į priėmimo punktus - dėl užstato susigrąžinimo ir dėl gamtinių išteklių taupymo.

Daugiau kaip pusė respondentų, kurie neša priduoti užstatinę tarą yra susidūrę su situacija, kai negalėjo grąžinti užstatinės taros 61,8 %, su tokia situacija nesusidūrė 35,4 % respondentų, o 2,8 % respondentų neatsakė į šį klausimą (žr. 26 pav.).

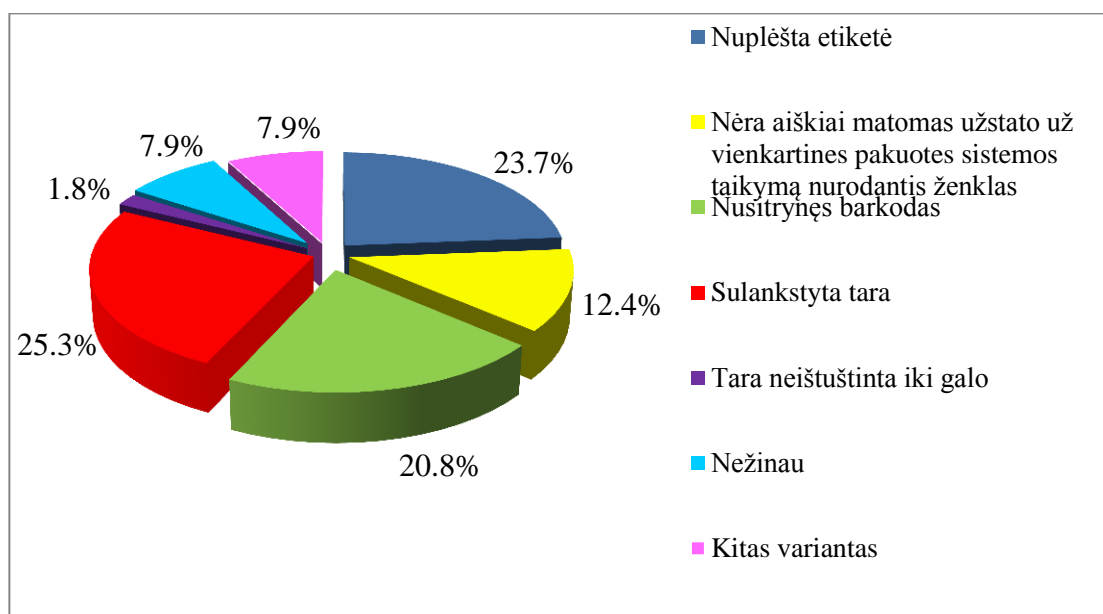
(26 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar yra taip buvę, kad negalėt grąžinti užstatinės taros?”

Respondentai, kurie negalėjo gražinti užstatinės taros, turėjo pasirinkti dėl kokių priežasčių to negalėjo padaryti (galėjo pasirinkti 3 variantus). Daugiausiai respondentų negalėjo gražinti užstatinės taros dėl sulankstytos taros 25,3 %, taip pat beveik ketvirtadalis respondentų negalėjo gražinti taros dėl nuplėštos etiketės 23,7 %, didelė dalis respondentų 20,8 % negalėjo gražinti, nes buvo nusitrynes barkodas, mažesnioji dalis respondentų 12,4 %, negalėjo gražinti taros dėl neaiškiai matomos užstato už vienkartinės pakuotes sistemos taikymą nurodantis ženklas, nežinojo priežasčių 7,9 %, kitas variantas pasitaikė 7,9 % respondentų (daugiau kaip pusė respondentų nurodė: buvo taromato gedimai (žr. 27 pav.). Kita dalis nurodė, kad taromatas duoda žinutę: tokios taros nepriima; parduotuvėje neregistruotas toks prekinis ženklas; nepriėmė nors tara buvo nauja; tara piršta užsienyje.). Rezultatai atskleidė, kad didžioji dalis respondentų negalėjo gražinti užstatinės taros dėl sulankstytos taros, nuplėštos etiketės ir nusitrynusio barkodo.

Per paskutinius 3 mėnesius (laikotarpis 2019 metai rugsėjis-lapkritis) ketvirtadalis respondentų negalėjo gražinti 1-2 vnt užstatinės taros 25%, 3-5 vnt – 17,4 % respondentų negalėjo gražinti užstatinės taros, 6-10 vnt. 8,7 % negalėjo gražinti užstatinės taros, 11 ir daugiau vienetų – 7,3 % respondentų negalėjo gražinti užstatinės taros ir su tokia situacija per paskutinius 3 mėnesius 9,7 % respondentų nesusidūrė (žr. 28 pav.).

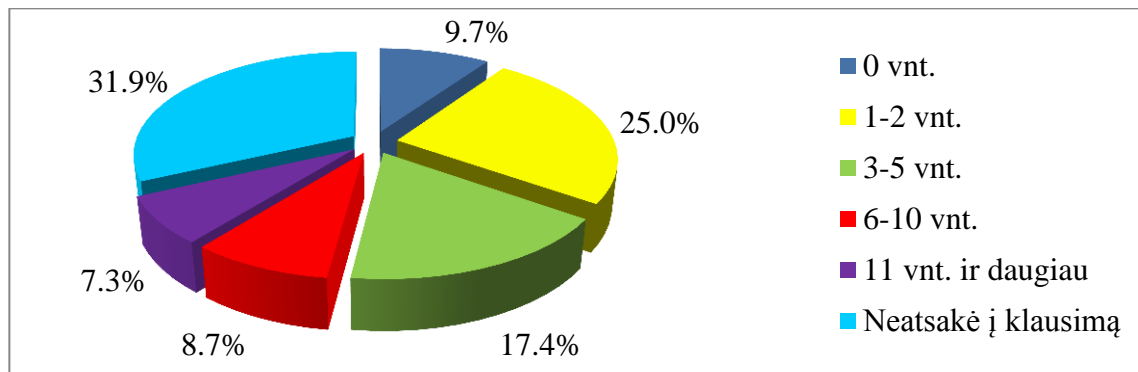
(27 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Dėl kokių priežasčių užstatinės taros negalėjote gražinti?“

Respondentai, kurie niekada nesusidūrė su tokia situacija, kad negalėjo gražinti užstatinės taros, turėjo šį klausimą praleisti, tokių buvo 31,9 % respondentų. Rezultatai atskleidė, kad per laikotarpį - 2019 m. rugsėjis-lapkritis dauguma respondentų susidūrė su situacija, kai negalėjo gražinti 1 vnt užstatinės taros 58,4 % - kas antras respondentas. Nemaža dalis negalėjo

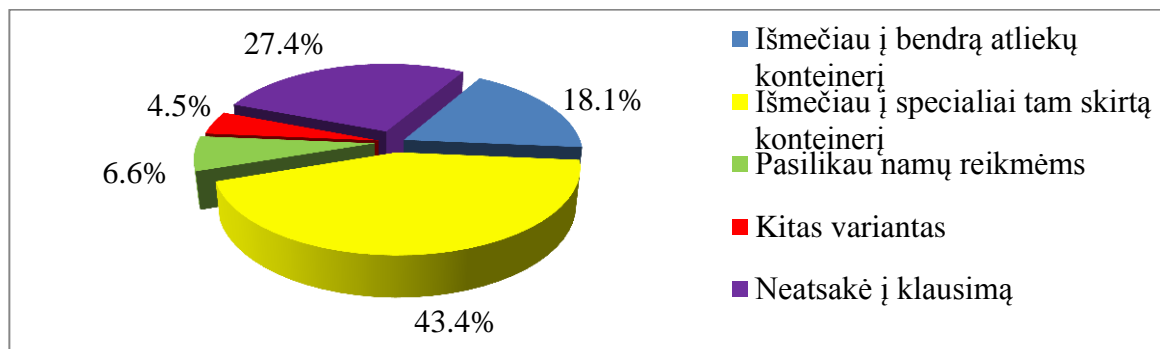
grąžinti daugiau kaip 3 vnt užstatinės taros 33,4 % - kas trečias respondentas, ir daugiau kaip 6 vnt negalėjo grąžinti 16 % - kas šeštas respondentas. Taigi, didelė dalis respondentų susiduria su negalėjimu grąžinti užstatinės taros.

(28 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Kiek vienetų užstatinės taros negalėjote grąžinti per paskutinius 3 mėnesius?“

Daugiau kaip trečdalis respondentų, kurie negalėjo grąžinti užstatinės taros išmetė ją į specialiai tam skirtą konteinerį - 43,4 %, išmetė į bendrą atliekų konteinerį – 18,1 %, pasilikau namų reikmėms – 6,6 %, kitas variantas – 4,5 % (išmetė taromate esančioje šiukšliadėžėje; pridavė kitą kartą; pridavė kitos parduotuvės taromate). Respondentai, kurie niekada nesusidūrė su tokia situacija, kad negalėjo grąžinti užstatinės taros, turėjo šį klausimą praleisti, tokių buvo 27,4 % respondentų (žr. 29 pav.).

(29 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Kaip pasielgėte su užstatine tara, kurios negalėjo grąžinti?“

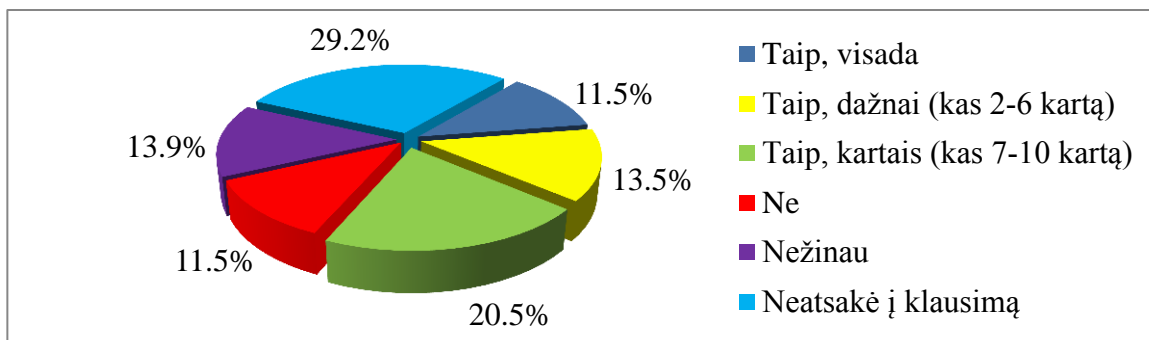

Rezultatai, atskleidė, kad didžioji dalis respondentų nepridavė užstatinės taros ją išrūšiuodavo, tačiau nemaža dalis išmesdavo į bendrą atliekų konteinerį. Iš šios situacijos matyti, kad didelei dalei respondentų labai svarbu gamtos išteklių taupymas, nes nepriduotą tarą išrūšiuodavo.

Iš klausimo: „Jei būtų priėmimo punktuose (taromatuose, kaimo parduotuvėse) galimybė užstatinės taros pinigus paaukoti sunkiai gyvenantiems, ar aukotumėte?“ buvo norima išsiaiškinti ar užstatinę tarą respondentai grąžina į priėmimo punktus dėl to, kad susigrąžintų sumokėtą užstatą už tarą, ar dėl kitų priežasčių, Į šį klausimą atsakė 204 respondentai t.y. 70,8

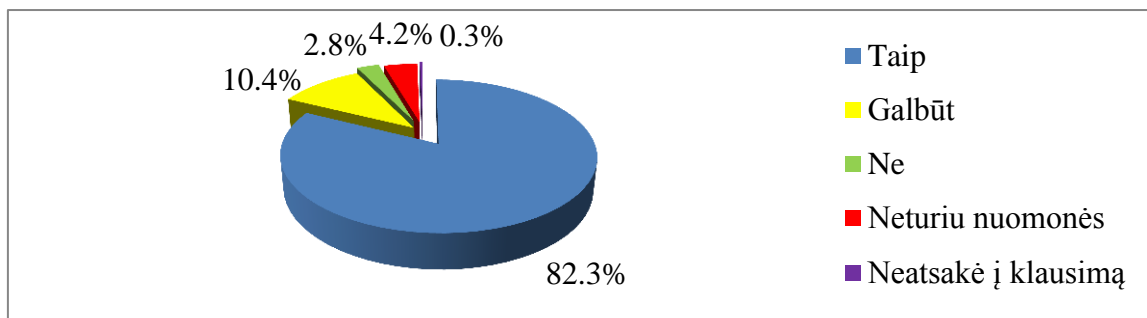
% . Iš jų visada paaukotų – 11,5 %, dažnai (kas 2-6 kartą) paaukotų – 13,5 %, kartais (kas 7-10 kartą) paaukotų – 20,5 %, neaukotų – 11,5 %, nežino ar paaukotų – 13,9 % (žr. 30 pav.). Taigi, respondentų „visada paaukotų“ ir „dažnai“ – 25 %, o „kartais“ – 20,5 %, darytina išvada, kad respondentų didelė dalis neša užstatinę tarą į priėmimo punktus, nes rūpinasi švarios aplinkos išsaugojimu ir ateities kartų gerove, o likusi dalis dėl užstato susigražinimo.

(30 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą: „Jei būtų priėmimo punktuose (taromatuose, kaimo parduotuvėse) galimybė užstatinės taros pinigus paaukoti sunkiai gyvenantiems, ar aukotumėte?“

Respondentų buvo klausiamą nuomonės: ar reikia, praplėsti užstato sistemą ir pradėti taikyti užstatą vyno bei degtinės tarai? atsakė taip – 82,3 %, galbūt – 10,4 %, ne – 2,8 %, neturiu nuomonės – 4,2 %, neatsakė į šį klausimą – 0,3 % (žr. 31 pav.) Rezultatai, atskleidė, kad dauguma respondentų užstato sistemą vertina teigiamai, nes sutinka, kad reikia praplėsti užstato sistemą vyno ir degtinės tarai

(31 pav.) Respondentų atsakymai į klausimą „Kaip manote, ar reikia, praplėsti užstato sistemą ir pradėti taikyti užstatą vyno bei degtinės tarai?“

Apibendrinant tyrimo rezultatus, darytina išvada, kad užstato sistema už vienkartinės pakuotes Lietuvoje funkcionuoja gerai, nes :

1. Užstato dydis už vienkartinę užstatinę pakuotę parinktas tinkamas – 0,10 euro centų, kadangi už tokią sumą dauguma respondentų (44 %) pasirenge grąžinti užstatinę tarą, o kai kurie ir už dar mažesnę;
2. Dauguma priėmimo punktų užstatinės vienkartinės taros yra netoli, tačiau pasitaiko ir priėmimo punktai toli nuo 5 km iki 15 km ir daugiau km.

Tačiau užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje yra ir trūkumų, nes kas antras respondentas susidūria su negalėjimu grąžinti 1 vnt užstatinės taros, todėl, kad susilanksčiusi tara, ar nuplėšta etiketė, ar nusitrynęs barkodas, ar neveikė taromatas, ar tiesiog nepriėmė taros nors ji atitiko visas priėmimo sąlygas.

Respondentai teigiamai vertina užstato sistemą, nes 88,9 % respondentų mano, kad užstato sistema už tarą yra veiksminga priemonė, skatinti gyventojus rūšiuoti ir 82,3 % respondentų sutinka, kad užstato sistemą reikia praplėsti ir pradėti ją taikyti vyno bei degtinės tarai

Užstato už vienkartinės pakuotes sistema paskatino rūšiuoti tuos, kurie iki šiol to nedarė, nes didelė dalis respondentų grąžina užstatinę tarą į priėmimo punktus 91 % („visada“ – 78,5 % ir „dažnai“ – 12,5 %), kai namuose rūšiuoja atliekas tik 64,2 % respondentų.

IŠVADOS

1. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos sampratos analizė atskleidė, kad vienkartinių pakuočių atliekų rūšiavimas suteikia galimybę jas perdirbti ir taip mažinti aplinkos taršą, energijos sąnaudas, sutaupyti gamtos išteklius.
2. Atliekų surinkimas yra viena iš pagrindinių atliekų ūkio veiklos etapų, kuris lemia tolesnes atliekų apdorojimo ir panaudojimo galimybes.
3. Norint surinkta kuo daugiau tinkamų perdirbti žaliavų, kuriamos papildomos rūšiavimo sistemos, viena iš jų – užstatas už vienkartinės pakuotes.
4. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinis reguliavimas paremtas „teršėjas moka“ principu, darnios plėtros principu ir siekiant įgyvendinti žiedinę ekonomiką vadovaujantis perdirbimo principu.
5. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinis reglamentavimas paremtas vienu iš pakuočių atliekų tvarkymo prioritetu – perdirbimu. Įgyvendinant šį prioritetą nustatomi tikslai – kiek pakuočių atliekų turi būti surinkta ir perdirbta procentaliai pagal išleidžiamą jų kiekį vidaus rinkai per tam tikrą laikotarpį.
6. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant juridiniams asmenims atsakomybę už pareigų nevykdymą – gamintojams, importuotojams, užstato sistemos administratoriui, pardavėjams ir šių juridinių asmenų tikrinimą pavedant kontrolės institucijoms.
7. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reglamentavimo įgyvendinimo kontrolė užtikrinama nustatant atsakomybę už pareigų nevykdymą – kontrolės institucijoms ir jų pareigūnams.
8. Užstato už vienkartinės pakuotes sistemą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartotojams nėra numatyta administracinė atsakomybė, tačiau vartotojai negrąžindami užstatinės vienkartinės pakuotės patiria ekonominę atsakomybę – praranda sumokėtą užstatą, taip įgyvendinamas „teršėjas moka“ principas ir taip bandoma užtikrinti vartotojų pareigų laikymąsi.
9. Teismų praktikos analizė atskleidė, kad visi pardavėjai, kurie prekiauja užstatinėmis vienkartinėmis pakuotėmis, turi pareigą teikti informaciją apie tai, kur pakuočių atliekas galima grąžinti ir nesvarbu, ar pardavėjas dalyvauja užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje priimant vienkartinės pakuotes, ar ne.
10. Teismų praktikos analizė atskleidė, kad juridinis asmuo, pilstatntis gėrimus į stiklinę, PET, ar metalinę vienkartinę pakuotę, kurios talpa yra ne mažesnė kaip viena dešimtoji litro ir nedidesnė kaip trys litrai, nors ir gėrimai skirti vartoti vietoje, privalo dalyvauti

užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje, nes yra laikomas gamintoju (pakuočių vartotoju).

11. Statistinių duomenų analizė atskleidė, kad po užstato sistemos įvedimo žymiai padidėjo plastikinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas, tačiau stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas mažai pakito, nors užstatinių stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų surenkama nemažai.
12. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad vartotojams užstato už vienkartinės pakuotes sistemoje reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytas pareigas grąžinant užstatinę vienkartinę pakuotę nėra lengva įgyvendinti, nes kas antras respondentas susiduria su negalėjimu grąžinti 1 vnt užstatinės vienkartinės pakuotės.
13. Atlikas tyrimas atskleidė, kad yra pažeidžiama vartotojo teisė susigrąžinti sumokėtą užstatą, kai užstatinė vienkartinė pakuotė nepriimama nors atitinka visas priėmimo sąlygas.
14. Atlikas tyrimas atskleidė, kad užstato sistema už vienkartinės pakuotes paskatino rūšiuoti tuos, kurie iki šiol nerūšiuojo, nes užstatinę vienkartinę tarą grąžina į priėmimo punktus 91 % respondentų („visada“ – 78,5 % ir „dažnai“ – 12,5 %), o namuose rūšiuoja atliekas tik 64,2 %.
15. Atlikas tyrimas atskleidė, kad respondentai teigiamai vertina užstato sistemą, nes 88,9 % respondentų mano, kad užstato sistema už tarą yra veiksminga priemonė, skatinti gyventojus rūšiuoti ir 82,3 % respondentų sutinka, kad užstato sistemą reikia praplėsti ir pradėti ją taikyti vyno bei degtinės tarai
16. Atlikas tyrimas atskleidė, kad užstato sistema už vienkartinės pakuotes Lietuvoje funkcionuoja gerai, nes: 1) užstato dydis už vienkartinę užstatinę pakuotę parinktas tinkamas – 0,10 euro centų, kadangi už tokią sumą dauguma respondentų (44 %) pasirengę grąžinti užstatinę tarą, o kai kurie ir už dar mažesnę; 2) dauguma priėmimo punktų užstatinės vienkartinės taros yra netoli namų (iki 0,5 km - 42,7 % ir nuo 0,5 km. iki 1 km. - 27,1 %), tačiau pasitaiko ir priėmimo punktai gan toli nuo 5 km iki 15 km ir daugiau km.
17. Statistikos analizė patvirtina, kad užstato sistema už vienkartinės pakuotes Lietuvoje funkcionuoja gerai, nes surenkamumas užstatinių vienkartinų pakuočių kiekis pagal išleidžiamą jų kiekį vidaus rinkai yra didelis: 2016 – 70,9 %; 2017 m. – 90,8 %, 2018 m. – 89,7 %
18. Tyrimo duomenys atskleidė, kad užstato sistema veikia efektyviai, kai vartotojai: 1) už pakuotę sumoka pakankamai brangų užstatą; 2) gerai informuoti apie užstatinės pakuotės grąžinimą; 3) gali patogiai grąžinti užstatinę pakuotę.

19. Tyrimo duomenys patvirtino ginamąjį teiginį: Įvesta užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje užtikrino aplinkos apsaugos kokybės pagerinimą – paskatino pradėti rūšiuoti vienkartinės pakuotes tuos, kurie iki šiol to nedarydavo, todėl naudinga šią sistemą plėsti.

PASIŪLYMAI

Norint surinkti daugiau tinkamų perdirbimui žaliavų teikiami pasiūlymai Lietuvos Respublikos Vyriausybei bei LR aplinkos ministerijai:

1. Siūloma praplėsti užstato už vienkartinės pakuotes sistemą įtraukiant į ją vyno, degtinės tarą, stiklainius ir padidinti surenkamų užstatinių vienkartinių pakuočių tūrį iki 5 litrų. Išdėstant Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų įstatymo 11 str. 2 d. taip: Gamintojai ir importuotojai privalo imti užstatą iš pakuočių platintojų ar pakuočių pardavėjų ir jį gražinti pakuočių pardavėjams, kai šie gražina pakuočių atliekas, jeigu tiekia Lietuvos Respublikos vidaus rinkai alų, alaus kokteilius, sidrą, kriaušių sidrą, vyną, degtinę, vaisių vyną, vaisių vyno kokteilius, vaisių vyno gėrimus, kitus fermentuotus gėrimus, alkoholinius kokteilius ir nealkoholinius gėrimus (gaiviuosius gėrimus, stalo vandenį, girą), natūralų mineralinį vandenį, šaltinio vandenį, fasuotą geriamąjį vandenį, sultis, nektarą, supakuotus į šią prekinę vienkartinę pakuotę, kurios talpa nuo dviejų dešimtųjų litro iki penkų litrų (imtinai): 1) stiklinę; 2) PET (polietileno tereftalatas); 3) metalinę. Ir stiklainius kurių talpa nuo dviejų dešimtųjų litro iki trijų litrų (imtinai)

2. Siūloma gamintojus įpareigoti tobulinti prekės identifikavimo etiketę darant ją atsparesnę mechaninam poveikiui (nublukimas, nusitrynimas, vandens poveikis ir t.t.).

3. Siūloma kontroliuoti ar parduotuvės taromatuose yra įvestos visos galimos gražinti, užstato sistemoje dalyvaujančios vienkartinės pakuotės.

4. Siūloma įpareigoti užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratorių surinkinėti užstatines vienkartinės pakuočių atliekas kartą į 1-2 mėnesius, atvykus su transporto priemone į tas gyvenvietes, kuriose nėra surinkimo punkto didesniame kaip 4 km spinduliu atstume.

5. Siūloma kontroliuoti užstato sistemos administratorių tokiu būdu: tikrinti kaip dažnai surenkamos užstato už vienkartinės pakuotes atliekos iš taromatų. Įpareigoti dažniau surinkinėti pakuotes iš taromatų, ten kur jos prisipildo greitai arba statyti toje vietoje didesnio dydžio taromatą jeigu yra galimybė.

Mačenskienė L. Užstato už vienkartinės pakuotes sistema aplinkos apsaugos kontekste: teisinis reguliavimas ir praktiniai aspektai/Aplinkosaugos teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. V. Šlapkauskas – Kaunas: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo saugumo fakultetas, 2020. – 79 p.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe atskleistas užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinis reguliavimas ir praktiniai aspektai aplinkos apsaugos kontekste. Taikant šiuos metodus: dokumentų analizės, lyginamosios analizės, anketinės apklausos, loginio – analitinio bei kitus informacinius šaltinius. Išnagrinėta užstato už vienkartinės pakuotes sistemos samprata, užstato už vienkartinę pakuotes sistemos teisinio reguliavimo principai, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuojantys užstato už vienkartinės pakuotes sistemos veikimą, teismų praktika, pakuočių surinkimo ir panaudojimo statistiniai duomenys iki užstato sistemos įvedimo vienkartinėms pakuotėms ir po įvedimo (2004 m - 2019 m. laikotarpiu), atskleista kaip funkcionuoja užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje ir kaip ją vertina Lietuvos gyventojai.

Statistinių duomenų analizė atskleidė, kad įvesta užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje žymiai padidino plastikinių pakuočių atliekų panaudojamo/eksportavimo kiekius pagal išleidžiamą jų kiekį vidaus rinkai, tačiau stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas mažai pakito, nors užstatinių stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų surenkami kiekiai nėra maži. Anketinės apklausos tyrimas atskleidė, kad užstato už vienkartinės pakuotes sistema paskatino rūšiuoti tuos kurie iki šiol nerūšiavo, kad Lietuvos gyventojai gerai vertina užstato už vienkartinės pakuotes sistemą ir sutinka, kad ją reikia praplėsti vyno bei degtinės tarai. Taip pat tyrimas atskleidė, kad užstato sistema už vienkartinės pakuotes Lietuvoje funkcionuoja gerai, nes užsatas už vienkartinės pakuotes nustatytas tinkamas – 0,10 euro centų, ir dauguma priėmimo punktų užstatinės taros yra netoli namų.

Reikšminiai žodžiai: užstato sistema, vienkartinė pakuotė, atliekos.

ANNOTATION

The Master's thesis analyzed the deposit for non-reusable packaging system in the context of environmental protection: legal regulation and practical aspects. It uses the analysis of scientific literature, document analysis, comparative statistical data analysis, surveys, logical-analytical methods and other information sources. The conspect of a deposit system for non-reusable packaging, the principles of legal regulation of the deposit for non-reusable packaging, legal acts of the European Union and the Republic of Lithuania regulating the operation of the deposit system for non-reusable packaging, case law, statistical data on packaging collection and use before and after the introduction of the deposit system (In the period of 2004 - 2019), reveals how the deposit system for non-reusable packaging functions in Lithuania and how it is assessed by the Lithuanian population.

The analysis of statistical data revealed that the introduced deposit system for non-reusable packaging in Lithuania significantly increased the use / export of plastic packaging waste according to the amount released for the domestic market, but the use / export of glass and metal packaging waste did not change much, although the collection of glass and metal packaging waste not small. The survey of the questionnaire revealed that the deposit system for non-reusable packaging led to the sorting of those who have not yet sorted, that the Lithuanian population appreciates the deposit system for non-reusable packaging and agrees that it should be expanded for wine and vodka containers. The study also revealed that the deposit system for non-reusable packaging in Lithuania works well, as the deposit for non-reusable packaging is set at 0.10 euro cents, and most reception points have a deposit container close to home.

Keywords: deposit system, non-reusable packaging, wast

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Užstato už vienkartinės pakuotes sistema aplinkos apsaugos kontekste: teisinis reguliavimas ir praktiniai aspektai

Panaudotos pakuočių atliekos tokios kaip: plastikas, stiklas, metalas surinktos ir perdirbtos gali sėkmingai atgimti sukuriant naujus produktus ir išvengiant aplinkos taršos, todėl Europos Sąjunga kelia vis didesnius tikslus valstybėms narėms, kad antrinių žaliavų būtų perdirbti vis didesni kiekiai ir medžiagos, kurias galima perdirbti nebūtų paliekamos atliekų hierarchijos žemesniuose lygmenyse. Europos Sąjungos valstybės narės, tam kad pasiektų Europos Sąjungos iškeltus uždavinius pakuočių atliekų tvarkymo srityje, kuria nacionalinėje teisėje pakuočių atliekų tvarkymo sistemas. Viena iš tokių sistemų yra vienkartinių pakuočių rinkimas įvedus užstatą. Lietuva ją įsivedė 2016 m. vasario 1 d, todėl labai aktualu išnagrinėti, kaip ji veikia Lietuvoje. Magistriniame darbe nagrinėjamas Lietuvos atvejis.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – Atskleisti užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinį reguliavimą ir praktinius aspektus aplinkos apsaugos kontekste. Siekiant šio tikslo buvo išsikelti tokie uždaviniai:

- Išnagrinėti užstato už vienkartinės pakuotes teisinio reguliavimo sampratą;
- Išnagrinėti užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinį reglamentavimą Lietuvoje;
- Išnagrinėti vienkartinių pakuočių užstato sistemos praktinius aspektus Lietuvoje.

Magistro baigiamojo darbo struktūrą sudaro įvadas, santrumpų sąrašas, dėstomoji dalis – trys skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūra, anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama užstato už vienkartinės pakuotes sistemos samprata, užstato už vienkartinės pakuotes teisinio reguliavimo principai. Antroje dalyje vadovaujantis Lietuvos Respublikos nacionaliniais teisės aktais nagrinėjami užstato už vienkartinės pakuotes sistemos teisinio reguliavimo bendrieji bruožai taip pat gamintojų, importuotojų, pardavėjų, užstato už vienkartinės pakuotes sistemos administratoriaus ir vartotojų, teisės, pareigos bei atsakomybė. Trečioje dalyje nagrinėjama teismų praktika susijusi su užstato už vienkartinės pakuotes sistemą reglamentuojančiais teisės aktais, nagrinėjami pakuočių surinkimo ir panaudojimo statistiniai duomenys iki užstato sistemos įvedimo vienkartinėms pakuotėms ir po įvedimo. Statistinių duomenų analizė atskleidė, kad įvesta užstato už vienkartinės pakuotes sistema Lietuvoje padidino plastikinių pakuočių atliekų panaudojamo/eksportavimo kiekius pagal išleidžiamą plastikinių pakuočių kiekį vidaus rinkai, tačiau stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų panaudojimas/eksportavimas mažai pakito, nors užstatinių stiklinių ir metalinių pakuočių atliekų surenkami kiekiai nėra maži. Anketinės apklausos tyrimas atskleidė, kad užstato už vienkartinės pakuotes sistema paskatino rūšiuoti tuos kurie iki šiol nerūšiojo, kad Lietuvos gyventojai gerai vertina užstato už vienkartinės pakuotes sistemą ir sutinka, kad ją reikia praplėsti vyno bei degtinės tarai. Taip pat tyrimas atskleidė, kad užstato sistema už vienkartinės pakuotes Lietuvoje funkcionuoja gerai, nes užsatas už vienkartinės pakuotes nustatytas tinkamas – 0,10 euro centų, ir dauguma priėmimo punktų užstatinės taros yra netoli namų.

Deposit for non-reusable packaging system in the context of environmental protection: legal regulation and practical aspects

Used packaging waste such as plastic, glass, metal collected and recycled can be successfully regenerated by developing new products and avoiding environmental pollution, and the European Union is setting increasing targets for Member States to recycle more and more recyclable materials, which can be recycled would not be left at lower levels of the waste hierarchy. The Member States of the European Union are developing packaging waste management systems in national law in order to achieve the objectives set by the European Union in the field of packaging waste management. One such system is the collection of non-reusable packaging after the introduction of a deposit. Lithuania introduced it in 2016. February 1, so it is very important to analyze how it works in Lithuania. This case examines the case of Lithuania. The case of Lithuania is analyzed in the master's thesis.

The aim of the Master's thesis – To disclose the legal regulation and practical aspects of the deposit system for non-reusable packaging in the context of environmental protection. To achieve this aim, these were the main tasks:

- To analyze the deposit for non-reusable packaging legal regulation concept;
- To analyze the deposit for non-reusable packaging system legal regulation in Lithuania;
- To analyze the deposit for non-reusable packaging system practical aspects in Lithuania.

The structure of the Master's thesis consists of introductions, list of abbreviations, teaching part - three chapters, conclusions, suggestions, literature, annotation and summary in Lithuanian and English, annex. The first part of the work analyzes the concept of the deposit system for non-reusable packaging, the principles of legal regulation of the deposit for non-reusable packaging. The second part, in accordance with the national legislation of the Republic of Lithuania, examines the general features of the legal regulation of the deposit for non-reusable packaging, as well as the rights, obligations and responsibilities of manufacturers, importers, sellers, administrator of the deposit for non-reusable packaging and consumers. The third part deals with the case law on the legislation governing the deposit system for non-reusable packaging, examines the statistics on the collection and use of packaging before and after the introduction of the deposit system for non-reusable packaging. The analysis of statistical data revealed that the introduced deposit system for non-reusable packaging in Lithuania significantly increased the use / export of plastic packaging waste according to the amount released for the domestic market, but the use / export of glass and metal packaging waste did not change much, although the collection of glass and metal packaging waste not small. The survey of the questionnaire revealed that the deposit system for non-reusable packaging led to the sorting of those who have not yet sorted, that the Lithuanian population appreciates the deposit system for non-reusable packaging and agrees that it should be expanded for wine and vodka containers. The study also revealed that the deposit system for non-reusable packaging in Lithuania works well, as the deposit for non-reusable packaging is set at 0.10 euro cents, and most reception points have a deposit container close to home.

LITERATŪRA

Knygos ir monografijos:

1. Baltrėnas, Pranas, Donatas Butkus, Vytautas Oškiniš, Saulius Vasarevičius, ir Aušra Zigmontienė. *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Technika, 2008.
2. Bilevičienė, Tatjana, ir Steponas Jonušauskas. *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
3. Eglė, Petrikaitė. „Aplinkos apsaugos principų įgyvendinimas Lietuvos aplinkosaugos teisėje“. Magistrinis baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2014.
4. Minalga, Rimgaudas. *Atliekų šalinimo logistika*. Vilnius: Justitia, 2010.
5. Monkevičius, Eduardas, Algimantas Miškinis, ir Linas Meškys. *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.
6. Jeskelevičius, Bronius. *Terminis atliekų apdorojimas*. Vilnius: Technika, 2009.
7. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai, 2005.
8. Ragulskytė – Markovienė, Rasa. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
9. Rutkoviienė, Vida, Marija, ir Nomedą Sabienė. *Aplinkos tarša*. Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008.
http://dspace.lzuu.lt/bitstream/1/548/1/Aplinkos%20tarsa.%20Rutkoviene,%20Sabiene_1.pdf
10. A. Spruogis ir B. Jaskelvičius, *Atliekos ir jų tvarkymas* Vilnius: Technika, 2000.
11. Staniškis, Jurgis, Kazimieras, Irina Kliopova, Jūratė Miliūtė-Plepienė, Jolita Kruopienė, Daina Kliaugaitė, Rasa Uselytė, ir Visvaldas Varžinskas. *Darni atliekų vadyba*. Technologija, 2017. <https://www.ebooks.ktu.lt/eb/1428/darni-atlieku-vadyba/>
12. Valackienė Asta, *Sociologinis tyrimas*. Kaunas: Technologija, 2008.
13. Vaišnoras, Alfonsas. *Europos Sąjungos aplinkos politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011
14. Venckus, Zenonas. *Aplinkos apsaugos politika ir teisė*. Vilnius: Technika, 2008.
15. Venckus, Zenonas. *Aplinkos apsaugos teisė*. Šiaulių universitetas, 2015.

Moksliniai straipsniai:

16. Arun Kumar Agariya, Ankur Johari, Hitesh K Sharma Agariya, Udit N S Chandraul, Deepali Singh, „The Role of Packaging in Brand Communication“, *International Journal of Scientific & Engineering Research* 3, 2 (2012): 1-7.
<https://www.ijser.org/researchpaper/The-Role-of-Packaging-in-Brand-Communication.pdf>
17. Meškys, Linas „Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 3, 81 (2006): 56-63.
18. Skorupskaitė, Karolina ir Algis Junevičius, „Atliekų tvarkymo politikos formavimas Lietuvoje taikant žiedinės ekonomikos modelį“, *Viešoji politika ir administravimas* 16, 1 (2017): 91-107.

Europos Sąjungos teisės aktai:

19. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/852 kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų“, LEX, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0852&from=LT>
20. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008 lapkričio 19 d., 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinančios kai kurias direktyvas, EUR-LEX, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0098&from=LT>

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

21. „Dėl Užstato už vienkartinės pakuotes sistemos organizavimo plano, finansavimo schemos ir švietimo programos rengimo, derinimo ir ataskaitų bei informacijos apie jų vykdymą teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/63c15870487011e4ba2fc5e712e90cd4/asr>
22. „Įsakymas dėl pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>
23. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr>
24. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>
25. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171182/asr>
26. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>
27. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>
28. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>
29. Lietuvos Respublikos Konstitucija 1992 m. lapkričio 10 d. Nr. 220 – 0. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1890/asr>
30. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2493/asr>
31. „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.150891/asr>
32. „Dėl užstato už vienkartinės pakuotės vieneta dydžio patvirtinimo, Nr. D1 – 705“, TAR, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0e1b1f516bfb11e5906bc3a96c765ff4>
33. „Nutarimas dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014-2020 metų plano patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/asr>

Teismų praktika:

34. Kauno apygardos teismas 2019 m. lapkričio 15 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-460-485/2019, INFOLEX. Žiūrėta 2020 balandžio 3 d. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1779035>
35. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 14/02, LRKT. Žiūrėta balandžio 3 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>
36. Vilniaus apygardos administracinis teismas 2019 m. gegužės 29 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2443-244/2019, INFOLEX. Žiūrėta 2020 balandžio 3 d. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1742465>
37. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-51-1073/2018. INFOLEX. Žiūrėta 2020 balandžio 3 d. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1654279>

Kiti šaltiniai:

38. „Aplinkos politika: bendrieji principai ir sistema“. Europos Parlamentas. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_2.5.1.pdf
39. Apžvalga, Europos Sąjunga, žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d., https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/lithuania_lt

40. „Darnaus vystymosi rodikliai“. Lietuvos Statistikos departamentas. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=32100>
41. „Daugkartinių pakuočių naudojimo plėtros studija“. 2011 m. vasario 3 d. Ataskaita. „Ekokonsultacijos“. Užsakovas – Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko taryba.
42. Naoko Tojo, Waste Management Policines and Policy Instruments in Europe. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. https://www.ecologic.eu/sites/files/publication/2015/holiwastd1-1_iiiee_report_2__0.pdf
43. Nuolatinis gyventojų skaičius. Oficialios statistikos portalas. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=103cad31-9227-4990-90b0-8991b58af8e7#/#/](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=103cad31-9227-4990-90b0-8991b58af8e7#/)
44. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“. Europos Komisija. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/lt.pdf>
45. „Pakuočių atliekos“. Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2020 balandžio 3 d. <http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=a5a674f2-2878-4361-96ca-6829abcab712>
46. „Pakuočių rūšys“. Žalioji taška. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <http://zaliasistaskas.lt/pakuociu-rusys.html>
47. „Plastiko atliekos ir jų perdirbimas ES: faktai ir skaičiai“. Naujienos Europos Parlamento. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20181212STO21610/plastiko-atliekos-ir-ju-perdirbimas-es-faktai-ir-skaiciai>
48. „Planai, atsakaitos ir informacija atsiųsimui“. USAID. Žiūrėta 2020 balandžio 3 d. <https://grazintiverta.lt/verslui/#>
49. Užstato sistema. USAID. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://grazintiverta.lt/verslui/apie-sistema/>
50. „Žaliava“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://www.vle.lt/Straipsnis/zaliava-110596>
51. „Tarptautinis vandenynų valdymas. Mūsų vandenynų ateities darbotvarkė atsižvelgiant į darnaus vystymosi tikslus iki 2030 m.“ 2018 m. sausio 16 d. Europos Parlamento rezoliucija. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0004&from=GA>
52. „Užstato už vienkartinės pakuotes sistema aplinkos apsaugos kontekste: teisinis reguliavimas ir praktiniai aspektai.“. Apklausa.lt. Žiūrėta 2020 balandžio 3 d. <https://apklausa.lt/f/uzstato-uz-vienkartines-pakuotes-sistema-aplinkos-apsaugos-kontekste-teisini-b36yqnn/answers/>
53. „Žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinys. Klausimai ir atsakymai“. Europos Komisija. Žiūrėta 2020 m. balandžio 3 d. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/MEMO_15_6204

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Duomenys elektroniniu paštu, gauti iš Aplinkos apsaugos agentūros Violeta Juozefaitės atliekų licencijavimo skyriaus vyresniosios patarėjos.

Pakuočių tiekimas vidaus rinkai, pakuočių atliekų tvarkymas 2018 m.

Pakuotės medžiaga	Pateikta vidaus rinkai (gaminiais pripildytų pakuočių), t	Panaudota/eksportuota pakuočių atliekų		Perdirbta pakuočių atliekų	
		t	%	t	%
Stiklinė, iš jos	69731	40895	58.6	40895	58.6
savo reikmėm	23				
užstatinė	9799				
Plastikinė, iš jos	71197	60071	84.4	55508	78.0
savo reikmėm	7125				
PET	3892				
PET savo reikmėm	21				
PET užstatinė	12481			11359	91.0
Popierinė/kartoninė, iš jos	113672	93005	81.8	92819	81.7
savo reikmėm	30826				
Metalinė, iš jos	16429	12270	74.7	11954	73.0
savo reikmėm	1769				
užstatinė	3717			3402	91.5
Medinė, iš jos	72184	42371	58.7	17196	23.8
savo reikmėm	22806				
Kita	403	35	8.7	35	8.7
savo reikmėm	13				
Kombinuota, iš jos	6528	2669	40.9	2330	30.4
Kombinuota popierinė	4953				
savo reikmėm	168				
Kombinuota kita	1386				
savo reikmėm	21				
Iš viso:	350145	251317	71.8	220738	63.0

Pastaba: duomenys preliminarūs

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-04-15
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo saugumo fakulteto, aplinkosaugos teisės
(*fakulteto / instituto, programos pavadinimas*)

Studentė Laura Mačenskienė,
(*vardas, pavardė*)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Užstato už vienkartinės pakuotes sistema aplinkos apsaugos kontekste: teisinis reguliavimas ir praktiniai aspektai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(*parašas*)

Laura Mačenskienė

(*vardas, pavardė*)